

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı

T Ü R K M E N T Ü R K Ç E S İ
(METİN-DİL ÖZELLİKLERİ-SÖZLÜK)

NESRİN KÂHTALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd.Doç.Dr. GÜRER GÜLSEVİN

MALATYA

1991

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :.....

Üye :.....

Üye :.....

Onay :

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../1991

İÇİNDEKİLER

ONSOZ.....	I-III
Kısaltmalar.....	IV
Kullanılan işaretler.....	V
GİRİŞ.....	1-2
METİNLER.....	3-77
"Açlık Yılı.....	4-13
"Hıtaş Daşda Del".....	14-24
"Gara Cisim".....	24-38
"Maşın.....	39-47
"İkinci Ömür.....	48-77
DİL ÖZELLİKLERİ.....	78-114
İmla.....	79-82
Fonetik.....	83-93
Morfoloji.....	93-110
SONUÇ.....	111-114
SOZLÜK.....	115-180
BİBLİYOGRAFYA.....	180-185

Ö N S Ö Z

Tez konusu olarak yaşayan lehçe ve şivelerimizden biri olan ve Oğuz grubu içinde yer alan Türkmençeye ait beş hikayenin dil incelemesini seçtik. (Türkmençe ile birlikte, Türkiye Türkçesi, Güney Kıрым Türkçesi, Azerice, Halaçca ve Horasanî de Oğuz grubuna dahildir.)

Türkmençe eski aslı uzunlukları ve bunların bakıyelerini bugüne kadar saklamış bulunan birkaç Türk lehçe ve şivesinden biridir. Bu sebeple Türkmenler ve dilleri hakkında yazılmış pekçok yerli ve yabancı kaynak vardır. Ancak, bilhassa gramer ve sözlük alanındaki çalışmaların önemli bir kısmı yabancı kaynaklardır.

Tezde işlediğimiz metinleri Aşkabad'da basılan, "Sovet Edebiyatı" adlı dergilerden seçtik. Gramer bölümünde verilen örneklerin referanslarında kolaylık sağlaması amacıyla metinlere numaralar verdik ve referanslarda bu numaralarla satır sayılarını gösterdik.

Orjinal metinler Kiril alfabesiyle yazıldığı için aslı uzunluklar ile g (җ) ve z (з)'yi metinlerden tesbit edemedik ve transkripsiyonumuzda göstermedik. Aslı ünlü uzunluğu olan kelimeleri sözlüklerden¹ bulup, aynı şekilde tezin sözlük kısmında verdik.

---

1) M.Y. Hamzayev, Türkmen Dilinin Sözlüğü, Aşkabad 1962

İ. Çeneli, Türkmen Türkçesi Sözlüğü, TDAY 1982-1983

Ankara 1986 s. 29-84

Türkmencede Türkçe asıllı kelimelerdeki s : s ve z : z' ye mukabil olduğu halde Kiril alfabesinin transkripsiyonuna bağlı kaldığımız için metinlerin transkripsiyonunda vermedik.

Fonetik'te (Ses Bilgisi) bazı ses değişikliklerini yer yer Türkiye Türkçesi, yer yer de Eski Türkçeyle karşılaştırarak gösterdik.

Morfoloji (Şekil Bilgisi) konusunu ise çekim ve yapım ekleri ana başlıkları altında işledik.

Sonuç bölümünde Orhun Abideleri, Türkiye Türkçesi ve Türkmençe arasındaki benzer ve farklı ses değişikliklerini bir tablo halinde özetledik.

Seçmeli bir sözlük yaptık ve bu sözlükte aslı ünlü uzunluklarını da belirttik. Metinlerde sıklıkla karşılaştığımız deyim ve ikilemeleri de sözlüğe dahil ettik. Bununla beraber anlamını çıkaramadığımız, veya anlamında tereddüt ettiğimiz kelimeleri yanlarına bir soru işareti koymak suretiyle belirttik.

Bibliyografyayı ; ulaşabildiklerimiz ve ulaşamadıklarımız diye iki bölüme ayırdık. Birinci bölümde faydalandığımız ve elimizde olan eserleri, ikinci bölümde ise ulaşamadığımız ancak bu konuda çalışacaklar için malzeme teşkil edecek eserleri yazar soyadlarının alfabetik sıralarına göre verdik.

Tezimin hazırlanmasında destek ve yardımlarıyla her zaman yanımda olan danışmanım ve hocam sayın Yrd. Doç.Dr. Gürer GÜLSEVİN'e burada teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ayrıca fişlerin tanzim edilmesinde ve yazılmasında sabır ve yardımlarını esirgemeyen Zeliha ve Ömer ŞAHİN'e de çok teşekkür ederim.

Eylül 1991

Malatya

KISALTMALAR

a.g.e	: adı geçen eser
bkz.	: bakınız
c.	: cilt
CAJ	: Central Asiatic Journal
DTCF	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
f.	: fasikül
FUF	: Finnisch-Ugrische Forschungen
MSOS	: Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen
NyK	: Nyelvtudományi Közlemények
OLz	: Orientalistische Literaturzeitung
PhTF	: Philologiae Turcicae Fundamenta
s.	: sayfa
SSC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
şh.	: şahıs
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllı- ğı Belleten
TDK	: Türk Dil Kurumu
TM	: Tırkiyat Mecmuası
UAJ	: Ural-Altäische Jahrbücher
ZDMG	: Zeitschrift der Deutschen Mor- genlandischen Gesellschaft

KULLANILAN İŞARETLER

(-)	: Parantez içindeki sesin ihtiyacı olduğunu gösterir.
++	:(Konulduğu yere göre). kelimenin başındaki veya sonundaki sesi gösterir.
> (→)	: Ok yönünde gelişmeyi gösterir.
/	: Kök ünlüsünden sonra gelen ünsüzü gösterir.
z	: Alternans işareti
+	: İsim tabanlarına gelir.
-	: Fiil tabanlarına gelir.
∅	: Eksiz durumu gösterir.
A ₂	: a, e
I ₂	: ı, i
I ₄	: ı, i, u, ü
C	: c, ç
D	: d, t
G	: g, k
V	: vokal (ünlü)
$\bar{V}$	: Uzun vokal
VV	: Diftong

G İ R İ Ő

Türkmenler Oğuz grubundandırlar. Bazı eski dil özelliklerini korudukları gibi, Çağatay ve Kıpçak dili kavimlerinin arasında kaldıklarından, onlarla birlikte gelişmişler, diğer Oğuz grubu ağızlarında görülmeyen bazı özellikleri de benimsemişlerdir.¹

Türkmenler başlıca yedi esas gruba ayrılırlar; gruplar ağız bakımından bazı ayrılıklar gösterirler:

Yomud'lar, bunların ağızı şimdiki yazı dili üzerine dayanır. Hazar denizi kıyıları boyunca ve Hive dolaylarında otururlar.

Çavdur'lar , Karakalpak Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin güneybatı kısmında ;

Teke'ler , memleketin daha orta kısmında Aşkabad ve Merv şehirleri çevresinde ;

Ersarı'lar , Amuderya boyunca Çarcuy'ın aşağılarına kadar olan yerlerde ;

Sarık'lar , Merv'in güneyine kadar olan yerlerde ;

Salır (=Salar) lar Kuzeybatı Afganistanda ;

Göklen'ler , ise Aşkabad'ın ve Kızıl-Avrat'ın güneyinde ve en büyük kısmı İran topraklarında bulunurlar.²

---

1) S. Çağatay, Türk Lehçeleri Örnekleri II, Yaşayan Ağız ve Lehçeler, DTCE, Ankara 1972, s. 28-39

2) S. Paylı, Altay Filolojisi ve Türkoloji Etütleri Klavuzu, TDAY 1958, Ankara 1958, s. 228-232

Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti 1925'te federe bir cumhuriyet olmuştur. Batıda Hazar Denizi, kuzeybatıda Kazakistan, kuzeyde ve doğuda Özbekistan ile güneyde de İran ve Afganistan ile sınırlıdır. 1922'de kurulan Türkistan Ozerk Cumhuriyetinin yanı sıra Aşkâbad Merv, Çarcou ve Taşauz olmak üzere dört bölgeye ayrılmıştır. Yüzölçümü 488.215 kilometre kare, nüfusu 2.759.000 başkenti Aşkâbad'dır. Türkmence konuşan Türkmenler, nüfusun % 60'ından fazlasını oluştururlar. Bölgede ayrıca Rus, Özbek, Kazak, Tatar, Ukraynalı ve Ermeni azınlıklar da vardır.³

Tarih, edebiyat ve yazı kültürleri diğer Türkistan ahalisiyle müşterek olduğu gibi, bugün kullandıkları alfabe de, bazı işaret değişiklikleriyle, Kiril harfleri yani Rus alfabesidir.⁴

Türkmenler hakkında genel bibliyografya başlıca "Turkmeniya (Leningrad,1929)" adlı toplu eserde, MSOSW 42,1939 s.2-7'de, İslam Ansiklopedisi C.IV, s. 1050-1051'de bulunmaktadır.⁵

---

3) Büyük Kültür Ansiklopedisi, Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri, Başkent Yayınları, Ankara

f. 151, s. 1804

4) S. Çağatay, a.g.e

5) S. Paylı, a.g.e

M E T İ N L E R

- I."Açlık Yılı", Cuma Hudayguliyev, Sovet Edebiyatı, C.3
Ahşabad 1988, s. 117-120
- II."Hitay Daşda Del", V. Ilyuşin, Sovet Edebiyatı, C.3
Ahşabad 1988, s. 129-133
- III."Gara Cisim", Meretmuhammet Orazov, Sovet Edebiyatı
C. 11, Ahşabad 1988, s. 159-165
- IV."Maşın", Meretmuhammet Orazov, Sovet Edebiyatı
C. 11, Ahşabad 1988, s. 165-168
- V."İkinci Omür", Osman Odeyev, Sovet Edebiyatı, C. 12
Ahşabad 1988, s. 99-110
-

-I-

(Sovèt Êdèbiyatı, Cilt 3, sf. 117-120)

CUMA HUDAYGULİYEV

AÇLIK YILI

(sf. 117) (1) İçi êlcuk diyip duran Maviş guşlukdan günortana çênli hayada (2) çıkıp, şu gün ir bilèn goqşı obadakı dayzalarınıqka az-ovlak de-(3)nè soramaga gidèn uyası Miveniq yoluna garadı. Halıs surnugansoq ha-(4)yadı pèsrek görüp işiklèrindèki yılıgın kèpbeniq üstünè çıkıbam (5) sèrètdi. Onda-da Mivè görünmèdi. Şondan soq ol "cugur-r-cugur" (6) êdip avap duran içini êli bilèn tutup, obanıq ortasındakı dèpè çık-(7)dı. Kirlicè köynègini şè-mala galgadıp durşuna indi. Mivèniq bu gün (8) gèlmècèginè gèlèysè-dè boş gèlcèkdiginè imaklı göz yetirdi. Bir (9) dövüm nan için oba söküp gidèn naçar dogancığına nèb-si ağırđı. Özü-(10)niqèm oqa hossar bolup bilcèkdiginini sübüit êdèsi ègèr Mivè yènè-dè (11) düynki yalı surnugıp ê-li boş gèlèysè, yürèksèlik bir zatcagaz tapıp (12) goyası gèldi. Birdènèm şu günüq bazar günüdigi güpbè yadına düş-di-dè (13) yandaklı kölüq içi bilèn obalarından onçaklı uzak bolmadık şè-(14)hèrè, bazara tarap yola düşdi. Bazar diyib-e bir agız doldurıp aydar-(15)lık bazaram yok vèlin şonda nemè ilçilik-dè garaz satyanam, al-(16)yanam yok del. Mavişa bolsa barı-yoğı bir dövümcik çörèk gèrèk. Başga (17) hiç zat gèrèk del. Onuqam azacığın-a özi iyèr galanınam dogan-(18)cığı Mivè êltip bèrèr.

(19) Maviş birbada nemè êtcègini bilmen, bazarıq

bir çètindè göz-(20)cagazlarını tègelep êsli durdı. Hayadıq yüzündeki:"Hèmmè zat front (21) için!", "Yok bolsun Faşizim!", "Gitlèrè ölüm!" (22) diyèn yazgıları üzlèm-saplam zordan okadı. Onsoq bir topar yüzi ağır, (23) aladalı adamlarıq arasından suvlupcık gèçdi-dè çayhananıq agzın-(24)dan garadı. "Bir döüncik nan dagı galdıraymadı-larmıka?" diyip, (25) boyuncıgını süyndürè-süyndürè sèrèt-di. Dogrusı, çayhananıq içindè (26) çèpbè-çèynèşip çörèk iyip oturan adamam yokdı. İki-yèkè çayıq yanı (27) bilèn tamşanıp oturanlarıqam barı êdil dillèşèn yalı, iki bar-mak (28) yalıcak nanlarınıq yarısını iyip galanınam ya-ha guşaklarına gıı-(29)dırıp gidyerdilèr, ya-da yağlıga dolap usullık bilèn horcunlarınıq (30) gözünè atyardılar. Maviş birki gèzèk ovsuna-ovsuna çayhanadan çıkıp (31) baryanlar-dan nan dilècèk bolubam sınandı. Êmma bolmadı. Başar-(32)madı. Agzını açsa-da içindèn sès çıkmadı. Bir-e şon-da-da düşündi.

(33) "Maqa-da sèn yalıq üçüsi garaşıp otır, şolara-da zat tapman boş (34) baryan" diyip goltugındaki boş horcunu gòr-kèzdi. Mavişiq başı (35) aylanıp, gözlèriniq öqi garaşkı-rap başladı. Yürègi bulandı. Bir (36) çètè çıkıp ögèdi. Şondan soq:"Yıkılmankem, öyè bir barayın" diy-(37)di-dè hayadıq sag burçundakı, üstündèn o yan-bu yan bökülip-bökülip (38) sürçègi çıkan darav-darav gedikdèn bökmege hı-yallandı. Bökmege-e del, (39) ısgınsızlıktan yaqa dırmaşı-bam geçibilmèdi. İnè onsoq ol mehèl-(40)lèsi azalan baza-ra tarap yaqadandan ugradı. Yürègini birè bağlap (41) kın-

lık bilèn ondan-mundan nan soradı. Bir garrı ayal:"Naniq adı (42) yütèndir, oğlum" diyèn soq yüzüniq bir gat hamını sıpırıp pul soradı. (43) Yaşkı ayal ikinci gèzèk yok diymegè utanıp:"Bah, can guzım-êy!.." (44)diydi-dè öqkü-sindènèm bètèr bükülip daşlaşmak bilèn boldı.

(45) Asıl yèkè Maviş del hèmmèlèrèm şu yèrè nan gözlep gèlèn borlı. (46) Çünki hèmmèlèriq bèryen cogabam birdi, êdyen gürrüqlèrèm "Basım uruş (47) gutarar" "Basım çörèk bolar." "Azacık gayrat êdiq" Mavişiq (sf. 118) (48) halıs êlèvrep yörèniq bazarçılariq bir-e: (49) Mènèm şucagazımı nana ya bugday çalışcak bolup gèlipdim vèlin ne-(50)dèyin bazarda-da zat yok êkèni" diyip, ulı adam bilèn gürlèşyen yalı,(51) êlindèki dövünçègini görkèzdi. İçindè nemè barını huday bilsin. (52) Halıs paltası daşa dègèn oğlan şondan soq ömür êtmècèk işini kü-(53)yiñe gètirdi. Hèniz av övrènmèdik bürgüt çagası yalı oqaysızlık bilèn (54) iki yana hèkrèdi. Zorayakdan êkèztlendi. Şol vağtam onuq gözi ba-(55)zarıq içindèn gècip baryan kö-nèrek silkmè tèlpèkli, agzı dar-da agı (56) giq, gıyma garra balaklı bir yaşula düşdi. Onuq gübèrip duran cübü-(57) siniq içindeki zat gözünè nan nan bolup göründi. Yaşkı yaşulı mal baza-(58)rınıq deqindèn gèçibèrèndirèm vèlin Maviş tövèrèkdè hiç kimiş (59) yoklugından pèydalanıp sèn-mèn yok, ılgap baragada, sag êlini cübe (60) sokdı. Yaşulı êmay bilèn oğlanıq goşarından tutdı-da şol durşu-(61) na bazarıq çètine ugradı. Sag golunıq yarısını cübüdèn çıkarıp (62) bilmen yantaklap barşına Maviş çèp êli bilèn

yüzünü tutup, içigip- (63) içigip aklamaga başladı. Yaş-
lı segindi-dè, oğlanıq êlini cübü-(64)sindèn sogurdi.

(65) Boşdur oglum, bi. -Ol mèy diydi-dè aşak otur-
dı. Hasam (66) mılayım hèm yürèkdèn gèplèdi. -Sèn bol-
şuq ogurlık êtcègèdèm-e (67) mènzenok. Hanı ayt, oglum,
görèyin: saqa pul gèrèk boldumı ya garın-(68)cızıq açmı?

(69) Maviş şol içigip durşuna birdènke zarp bilèn:

(70)-A-a-aç! - diyip, sogdurıp goyòèrdi.

(71) Yaşulı aşak bakıp, oqaysızlık bilèn ardıncı-
radı-da, başını (72) yèrdèn gètèrmen tèlpègini düzèdişdir-
di. Damagı dolup, êsli mahal (73) sözlebilmen oturdi.
Horcunından iki burum kak çıkardı:

(74)-Al oglum yürègini tutar. Al iyey! Yònè hèr-
giz hèr neçè (75) acıkşam yaqkı yalı iş êtmè-dè, göni
gèlip aydaygın. Barından biyr-(76)lèr.

(77) Mavişlıq ilk-e bir: "Bèrènoklar-a-a! " diyip
ulili bilèn möq-(78)qürèsi, yaşulıniq öqündè mazalı içini
êgsèsi, arzı-halını aydası, (79) özünüq ölsè-dè ogurlık
êtmècèkdigini, hatda goqşılardan dilè-(80)gè hèm utanıp
şu yèrè gaydandığını, yònè Mivè ikisi bu gicèdè ötèn (81)
ağşamkı yalı aç yatmalı bolsalar, gati kın bolcakdığını
çın yürèkdèn (82) canıgıplar düşündirèsi gèldi. Has bètè-
rèm onuq bu zatlari (83) özi için del-dè, dogancığını hor-
lamacak bolup sèr-sèpil bolup yö-(84)rèn Mivè için êdip yö-
rèndigini aydası gèldi. Yònè namıs êtdi. Ay-(85)dıbilme-
di. Yaşulı bu çaganıq şundan soqam kaka ağız urman dura-
nı-(86)nı görüp:

(87) İyibèr oglum çèkinmè! - diyèndè vèlin, Maviş saklanı-
(88)bilmèdi. İçi-bağrı tütèp baryan yalı cınsız gıgırdı:

(89)-Mèn de-e-el! Maqa gèrèk-ge-e! Doganın acıg-
ya, doganım-m! Gız (90) dogancığım...

(91) Yaşulınıq sakgalı sandıradı. Yèkè bir sakgalı del,
asıl bütün (92) gövrèsi durşu bilèn saqqılda övrüldi. Ol
Mavişdan: "Kakaq bar-(93)mı?" diyip soradı. Maviş tısği-
nè-tısğınè zordan: "U-u-uruşda" diydi. (94) "Êcèq barmı?"
diyèn sovala bolsa cogabam bèrmen: "Êcèm (95) bolsa şèydip
yörcèkmi" diyyen manıda öqküsindènèm bètèr içikmegè (96)
durdı. Yaşulı horcunına tezèdèn êlini sokdı-da dört bar-
mak yalı (97) nan çıkarıp, "hiyk-hiyk" êdip duran çaganıq
êlinè tutdurdı.

(98)-Al oglum, mènèm-e bir özüq yala alıp baryadım
vèlin bol-ya-da, (99) siziq dèrdiqiz biziqkidèn ağırak
êkèni. Sizi acıkdıryan, alcırad-(100)yan zat çörèksizli-
gèm deldir-dè, şol ata bilèn ênè mehriniq açlağı-(101)dır.
Al, oglum! Al, bar-da dogancığıq bilèn iy. Bu günlèrèm
gèçèr (102) gidèr. İnè basım urşam gutarar vèlin, onsoq
kakaqam gaydıq gèlèr. (103) "Bir türkmèn oglan nèmislèr
bilèn gatı zor uruşyamışın" diyip, (104) arada biriniq gür-
rününi êtdilèr vèlin, sèq kakaqdır şol; Bar kö-(105)şèk,
alla kuvvat bèrsin. Gövrümüqi gıqrek tut. Şu siziq oy-
nap yör-(sf. 119)(106)keqiz êl yalı nanı hayadıq üstündè
yatdan çıkarıp gidèniqizèm bir (107) görsèm... Onsoq ölsè-
mèm armanım yok.

(108) Şol dèmdè Mavişınq iki gündèn beri aç garıncı-
ğı doydu durubèrdi.

(109) Şol iki ağız ulı söz, hakikatdanam, aç çaganı doyrardı. (110) Çaltrak öyè barıp, öz kakasınıq nehili zor uruşyandığı hakkında şe-(111)hèr adamlarınıq günuzin gürrüq êdèndiklèrini Mivè buşlamak için, (112) Maviş gocadan aranı açdı. "Kakamı yèriq yüzündè tanamayan yok êkè-(113) ni. Yağı bazarda bir adam hèmmeni daşına üysürüp: "Adamlar! (114) Imanguludan yaqa nèmislèrè gün yokmuş. Bu gi-dişinè gitsè, ol dogar (115) ayıq beşinè çenli duşmanı gırgına bèrip gutarar. Siz yènè-dè aza-(116)cık gayrat êdiq, adamlar! İnè, şu duran oqlanam şonuq oqlı" diy-(117)di diyip, ol Mivè aytcak sözlèrinè çenli aqında cèmlep başladı.

(118) Şehèrdèn çıkan yèriqdè êntèk kelè düşmenken iki-üç sanı yı-(119)kık-yumrık könè harabaçılık bardı. Şonuq dèrindèn gèçibèrèndè (120) Mavişiq gulagina birhili ısginsız iqqildi êşidilèn yalı boldı. (121) Şol tarapa sèrèdèndè bolsa, harabanıq kölègèsindè bir gızıl köy-(122)nèkli gızcağazıq arkasını tama bèrip iki êlcagazını êmay bilèn (123) cüplepcik êtèginè goyup, yalaqaç ayacıklarını uzadıp oturanını gör-(124)di. Gızcağazıq yüzi göm-gökdi. Gözcağazları bolsa şol bir durşu-(125)na aşak bakıp, üytgèvsiz suratda süzülip durdı. Hiç zat hèrèkèt yokdı. (126) Bir harèkèt êdyen yèri o-da öylè şemalina dinuv-sız ikcep duran (127) garaca gulpeklerıdı. Cigisi bor-a çèmèli yağı ayak bitèn oqlan-(128)cıgam bir êli bilèn gızcağazıq yırtık köynècigindèn yapışıp (129) yatırdı. Ketèdè çalaca iqlèp goybèryerdı. Gumak yèrè yüzünü oykap- (130) oykap tutuşlıgına kirşènè bulan çaga, yanına kimdir biriniq

gèlè-(131)nini duydu-da, "çöçcè-yè" diyip, yüzünü yèrdèn götèribilmen çalaca (132) iqlèdi. Maviş "Bu ikicigi dogandır" diyip içini gèplètdi. Olarıq (133) daşında "vag" bèryen burnı yaşıl, ullakan gara siqèklèri êli bilèn (134) kovuşdurdı-da öz açlığını, Mivèniqèm özünè garaşıp oturanını (135) bütünley yadından çıkarıp helki yaşulınıq bèrèn bir dövüm nanı (136) bilèn iki burum kakınıq hèrsini biri-nè uzatdı.

(137)-Al, cigi, al! Mè, al! Al çöçcè bèrèyin!..

(138) Maviş oglancığı çalaca ıraladı. Oglancık mon-dan soq kèl-(139)tèrek iqlèdi-dè êrbèt düyrükdi. Çagacı-gıq gözlèriniq birdènke (140) yakımsız pètrep gidènini Maviş çalarak gördi. Şonda onuq yürègi-(141)niq yüzündèn pişik dirnaçaklan yalı darav-darav bolup, gan akdı. (142) Dişlèrini şakırdadıp gızcagaza yüzlèndi.

(143)-Gıyv, gız! Al, çörèk bèrèyin. Al! Al, inè cigiqè-dè iydir, (144) özünèm iy! Al! Me! Al ahır! - Maviş çalarak êgildi-dè, êli bilèn (145) gızıq somalıp duranca çigninè dürtüp goybèrdi. -Gıyv, gız! Al (146) ahırın!..

(147) Gızcagaz bolsa "he" bèrmeniç dèrèginè, şol durşuna êl-êl, ayak- (148) ayak saqatı bolup agdı-da, gèr-mesatan boldı yatıbèrdi. Ol yıkılan-da (149) onuq dizını yassanıp yatan oglancıgam bir tarapa togalanıp git-(150)di. Yönè sès-sèda çıkmadı. Gımıldamadım. Olarıq bu pèrişan sıpat-(151)larını görüp, dokuz yaşlı Maviş bir pursadıq içindè togsan yaşlı goca döndi. Gıssancına hèrsiniq yanına bir (152) barıp, kın pursatda aydılyan(153) sözlèri ê-

dil ululardan êşidişi yalı êdip gaytalamaga durdı.

(154)-Turuq, cigilèr, turuq. Bèydip yatmaq! Alıq inè nan iyiq! (155) Alıq. Bu zatlariq barı vagtlayındır. Uruş hovanı zayalapdır-da, (156) êkinèm şondan bitmendir. Uruş yatdığı yağış yagcakmış. Onsoq bay-(157)galla bitèr-e. Alıq êntèk şucegazı bir iyiq! Basım urşam gutarya. (158) İşalla kakaqızam gèlèr. -Alcıran çaga birdènèm ag-lap goybèrdi.

(159)-Turuq-a-a!!!

(160) Olariq turmacagina gözi yètèndèn soq bolsa êlindèki nan bilèn (161) kakı gızcagazıq êtèginè okladı-da aldıranı bar yalı bolup ızına (162) ılgadı. Bazariq içinè dazlap girdi-dè dört yana dèlmurup, arzını (163) ayda-ra adam gözlèdi. Şol vagram çolaran bazariq içindeki dükanıq (sf. 120)(164) kölègèsindè helki nan bèrèn yaşulınıq özi yalı bir aksakgal bilèn (165) gürlèşip oturanını gördi. Êyyem onı özünè hossar tutunan çaga baş-(166)ga adam gözlècègèmbolmadı-da, göni şonuq yanına atılıp bardı. Mu-(167)nuq dazanaklap gèlşindèn êymènen yaşulı êllèrini yè-rè direp yèrindèn (168) galdı. "He, nemè boldı, oğlum?" diyip aşakı eqini titrètdi. Maviş (169) aytcaq sözlèrini dolı aydıbam bilmèdi-dè yönè: "Ho tayda, ho tayda..." (170) diyip horkuldadı durdı. Yaşulı bolsa: "He nemè bar ho tayda? (171) Ya çörècigigiqi aldılarmı êliqndèn? - diyip sordı. -Hanı görkèz, (172) niredè?" Oqa çenli bèylèki aksak-galam yèrindèn turdı-da: "Yör barıp (173) göreyèli-lè gatı daş bolmasa. Çaga bir zatdan gorkana mènqzèyen yalı " (174) diydi.

Maviş oları helki harabaniq gapdalına gètirdi-dè, êli bi-
 (175)lèn yaqkı çagaları görkèzip; öqküdènèm bètèr aqlama-
 ga başladı. Ag-(176)lap durşuna çörèk bèrèp yaşulıniq:
 "Vah, ikicigèm öleyèn êkèni... (177) Ussa aga, ho-ol êşèk-
 li baryanı beri çağırsana. Ekidèli buları, he'k, (178)
 görgüsi yaman çagalar..." diyènini çalaca êşitdi. Çagala-
 rı cüplep-(179)cik yatırağada, üstünè donunu yapansoq öz
 yanına gèlip:

(180) Bar, balam, sèn indi öyüqizè gaydıbar - di-
 yènini êşitdi. Yaşu-(181)lıniq helki nan bilèn kakı yèr-
 dèn galdırıp: "Al, guzım, bularıqı (182) öyüqizè barıpcık
 iyèrsiq" diyènini vèlin êşitmèdèm, görmèdèm. Ol (183) yè-
 ri-gögi saygarman basara yèr hèm pèylèmen, oba tarap ênti-
 rèklep ug-(184)radı. Şol barşına, yalaçaç inciklèrinè dèg-
 yen yandaklarıq ızası-(185)nam dırnap-dırnap gidyen itgi-
 zanlarıq, demir tikènlèriq avu-(186)nam, sıh yalı gara çö-
 qürlèriq dabanınıq aşagında şarta-şarta dö-(187)vülyeninèm
 kebiriniq bolsa pıçak urlan yalı bolup dabanına san-(188)
 cılışınam duymadı. Öyè nehili yağdayda gèlèninèm, nedip
 yatanınam (189) bilmèdi. Miveniq özünè uzadan çörèginè-
 dè tèlim vağtlap ağız urup (190) bilmèdi. Yönè Mivèniq
 sag-aman öydèn girip-çıkıp yörènini görèn-(191)soq vèlin
 birnemè incaldı. Goqşı-golamlarıq heli-şindi gèlip (192)
 habar tutup durmaları bolsa Mavişa-da, Mivè-dè ullakan golt-
 gı (193) boldı. Kim bir kesè gatik gètirip bèrdi, kim bir
 okaracık yarma (194) gètirdi, garaz gözdèn salmadılar.
 Dayzasam gèlip iki gicè dağı (195) yatıp, Maviş govı sa-

galansoq, gitdi.

(196) Şondan bir yıl gècip-gèçmenke urşam gutardı. Dört yıllap ulı (197) iliq daşına gala bolan gèrçèklèr gèlip, öz mehriban ocaklarınıq (198) gızgın közünè èllèrini çoydular. Köp-köp kakalar bilèn birlikdè (199) Mavışıqam kakası sag-aman gaydıp gèldi. Şol yaşulınıq aydışı (200) yalı, horluk assa-yuvaş yalı iliq başından ımıklı sovuldı. Bolçu-(201)lıga-da yètdilèr. Parahat yıllar, rahat günlèr ızlı-ızına aylanıp, (202) Mivè bilèn Mavışıq hèrsini bir öyüq êyèsi êtdi. Cèbir barını gör-(203)kèzèn açlık yılları ayılğanç düyş yalı bolup uzaklarda galdı. Yat-, (204)lèmalar könèlişdi. Yönè şol açlıgından gatap galan gızcağaz bi-(205)lèn iq sorqı dèminè çènli "çöçcè" diyip guma bulaşıp yatan oğlan-(206)cıgıq gözgını kèşbi vèlin, Mavışıq göz öqündèn hiç vagt gitmèdi.

-II-

(Sovèt Èdèbiyatı, Cilt 3, sf. 129-133)

V. İLYUŞİN

HİTAY DAŞDA DEL

(sf. 129) (1) İq govı mèhanızator hökmündè Sanya Bükreyè-
vè putyovka bèrildi-(2)lèr. İndèm ol Turskavèts kurortın-
da dınc alıp, ızına dolanıp bar-(3)yardı. Barıbir, Mosk-
vanıq üsti bilèn gidip, başga samolyota münmèli (4) bolan-
soq, ol ayal doganınıqka-da sovlup gèçeyèyin diydi. Sa-
(5)molyot uçyan hova bolanlığında, ol sovlucagam deldi.

(6) Sanyanıq ayal doganı maşgalada bèylè bir hala-
nılmayardı. Ol (7) okuvı gutaran badına, mèrkèzè-ünivèr-
sitètè girmegè gitdi, girdèm, (8) durmuşa-da çıkdı. Öz
êlim-öz yakam êdèndir-dè oğlèm dogurdı. Göz (9) dègmèsin
diyeymèli- yèdi yıl beri ayrılışman yaşasıp yörlèr. (10)
Garaz Sanya bolmanda yègènimi görèrin-dè diyèn niyèt bi-
lèn gitdi. (11) Hova-da yürèk gısdırıcıcıdı, yagış nè-he
yagyardı, nè-dè çisqèyerdı. (12) Aêrovokzalda hèm dız ê-
pèrè yèr yokdı.

(13) Sanyanıq ayal doganınıq yaşayan yèri golay-
goltumda deldi, olara (14) Bibiryèvodakı bèlènt caylar-
dan kvartira bèrlipdi. Ayal dogan di-(15)yilyen açasınıq
gèlèndiginè bèylè bir bègènip durmadı. Oqa dèrèk (16) ga-
yınatası İvan Ivanoviç vèlin bègèndi. Onuq hèm Sanyanıq
gèlèn-(17)diginè ya-da yüz gram cıqkıtmaga bahana tapılan-
dığına bègènyen-(18)digi bèlli deldi. Yaşulı sağlık-aman-
lık sorasıp Sanyanıq êli-(19)ni gısan badına, göz çıpıp

hèr hili ı̇şaratlar êdip ugradı. Sanya-(20)nıñ ayal doganınıñ aşhana çıkarına mehêtdêl, daraklıgına basıp (21) niredir bir yèrè yumlugdı. Hay diymenèm alıp gèlèn bir çüyşè kon'yagını (22) stoluq üstünè gütlêdip goydı. Özi Moskvalı bolsa-da yaşulıq (sf. 130) (23) Türkanadıgı daşından bildirip dur. Onuq daş kèşbèm, hêrêkêtlêrèm (24) psihologiyadan ılımlarıq kandidatı bolan oglunıñka mênqzênok.

(25) Sanya giyêvsini diñè nika toyunda görüpdi, şonda-da onı sulhı alman-(26)dı. Giyêv hezir niredir bir yènlêrdè komandirovkadadı. Sanyanıq (27) ayal doganı otaga girdi. Ol çüyşè gözi kaklışandan, sêsini çıkar-(28)man gülümsirêdi, stoluq üstünè iki sanı bulgur gêtirip goydı.

(29) Yaşulı hamana biri alıp gideycêk yalı, çüyşèdèn êlini ayır-(30)man oturuşına:

(31)-Zoya, sèn bizè bir garbak-gurbak êdêr yalıcak zat bèreysêñ (32) nedyer! - diyip, hayış êtdi.

(33) Zoya yènè-dè gülümsirêdi, dèrrêv hèm kêsilgicè limonlı, azacık (34) kakadılan kolbasalı, hıyarlı tarêlkanı stoluq üstündè goydı. (35) Gêlin oqa-muqa güymenyerke yaşulı Sanya göz aylayardı, göz gıpyardı, (36) arasında üsgürincirêyêrdi. Sanya baolsa oturan otagını göz astından (37) sınlayardı. Olar ulı bir otagda otırdılar: şondan üç tarapa (38) gapı bardı. Cay kèmi yokpolı parkêtdèn yokarsı ağaçdan, halı-(39)lar mahmal divan, gara lak bilèn rêçklênèn oyma nağışlı mêbêl'. (40) Sanya kürsini dövèymekdèn hovatır êdyen yalı, iki ayagını gısıp, (41) dimdik bolup otırdı. Özüni oqaysız duyuyardı, nehili oturcakdığını bilmèyêrdi.

(42) Olar giqèldilip-daraldılyan tigirli stolcugıq (43) başında oturdılar, onuq içindè başga-başga dillèrdè yazılan (44) yarlıklı çüyşèlèr görünyerdi. Sanya olarıq boşdugını, yönè bèzèg (45) için goylandığını yüzüniq ugruna aqdı.

(46) Yaşulı çüyşèniq agzındaki dıkını dişi bilèn sogrup goybèr-(47)di, kiçicik bulgurları doldurıp guydı. İçyèn batlarına, oları yènè (48) doldurdu. İçdilèr. Soq yaşulı limona êlini uzatdı, Sanya bolsa (49) cuda êdèplilik bilèn çarşacıqı hıyara sünçdi. Dogrusı, Sanyanıq (50) şu yèrdèn turup gidibèrèsi gèldi. Sèbebi ayal doganınıq saglık-amanlık (51) sorasışını sovuk gördi, ol özüniq gèlèndiginè ken bir üns (52) bèrilmèyendiginini aqdı. Yèri, dogan diycèksiş-yègèncigèm-e gètirip (53) görkèzmèdi ahırı ol. Zoya goqşı otagda çagacık bilèn güymènyer-(54) di, vagt-vagt maşınkasını şarkıldadyardı. " Dissèrtatsiyasını yazyar" (55) diyip yaşulı düşündirdi. Daşarda bolsa yağış yagyardı. Tayak atım (56) yèrdèn aqrı görünmèyerdı. Tutuşlıgına caydı, caylarıq aqırsı (57) hèm caydı. "Nedip bu yèrdè yaşap bilyerkelèr? Bu bir şèhèr del-de, (58) daş tokaylıqı ahırı" diyip, Sanya içini gèplètdi.

(59) Yaşulı tirsèklèrini stola dirèdi-dè stola tırkıldadıp, papi-(60)posınıq külkèsini kakdı. Soqra:

(61) Yèri, siziq Uzak Gündogarıqızda yağdaylar niçik? - diyip (62) soradı.

(63)-Ay oquşmazça del... - diyip, Sanya gürrüqè başlarmen (64) boldı.

(65) Bèylè sovalıq Sanya ilki bèrlişi deldi. Ha-

sam bètèri kurortda (66) - adamlarıq işsizlikdèn yaqa nemè êdèrini bilmèyen yèrindè şèylèdi. (67) Şonda ol oba hakkında bövèdiq üstündè oturıp, bir günüq dovamında bir bèdrè balık tutup bolyandıqı hakkında gürrüq bèrèrdi, (69) fèrmanıq aqrı yüzündeki yatakdan neçè diyszèq kömèlèk yıqıp bol-(70)yandıqı hakkında aydardı. Yònè bu gürrüqlèrdèn diqlèycilèr basım (71) yadardı. Sanya gürrüqiniq hiç kim üçün gızıklı deldigini aqrıp (72) (yèri başqa traktoriqı yıldan-yıla söküq-düzüp yörşüq hakkında (73) aytcaqm!), öz êsası gürrüqinè gèçèrdi:

(74)"Yogsa-da Hıtay bizdèn daşda del, dèryaq aqrısında - tayak (75) atım yèrdè!" diyèrdi. Şonda "Be! Şèylèmi?" diyszip adamlara can (76) giribèrèdi. Onsoq sorag barını yagdırıp başlardılar. Yalan söz-(77)lèmè diyèn zat Sanyanıq zandında yokdı. Şonuq üçün hèm ol şu Hı-(78)taylı gürrüq bilèn bütün kurort mövsimini gèçirdi. Yèri nemè (79)mè diycèk, gız bilèn tanşanda-da şol Hıtaylı gürrüq arkalı tanışdı.

(sf. 131) (80)-Yaşayışımız êrbèt del - diyip, Sanya yaşulınıq çakıp uzadan (81) otluçöpündèn çilim otlandı. -Gör-yen vèlin, Hıtayda-da güzè-(82)ren ganımatlaşyar öydyen. Hıtay biz bilèn duldegşir goqşı... (83) Amurdan aqrık sèkiz yüz mètr-de... - diyip, ol yaşulınıq soraglı (84) narına cogap bèryen görüşdè aytdı.

(85)-Be-e! - diyip yaşulı atı çıkan yalı canlandı, yènè-dè bul-(86)guncıqları doldurdı. -O yèrdè hezir şahsıyèt kul'tı diyilyen (87) nehili?

(88)-O barada aydıp bilcèk del...

Sanya kon'yagi cıqkıtdı-da, (89) sèrèsaplık bilèn limonı sordı. -Maglumat az govuşyar, yönè (90) hèmme zat düzüvliligè tarap yalı, olar kènarda goyan şıgarlarını (91) ayırdılar, portrètlèrèm görnènok.

(92)-Maoq portrètimi? - diyip yaşulı gobsunıp soradı. (93) Sanya baş atdı.

(94)-Diymək, birnemè akıllarına aylanıpdırlar-da, indi hèmi-(95)şèkillèri yalı bor-bolguasız zat êdènoklar, gèrèk? (96) Yo-yok-la, oq yalı zat yok - diyip, Sanya nerazı görnüşdè sèsi-(97)ni süyükdürüp aytdı. -Bor-bolguasızlığam yok, radid-da yuvaş gıgır-(98)yar, olarıq ayalla-hèm yubka-bèylèki hèm gèyeyerlèr öydyen.

(99) Öq hèmmeşi êrkèk adamlar yalı balak gèyèrmidilèr?

(100)-Uçdantutmamı diysènè! -Sanya kürsiniq arkasına arkayın (101) yaplanıp tüssèsini yokarık üflèdi. -Yönè yalan sözlèmeyin vèlin (102) êntèk yaşayışları mèqki bolsun diyèr yalı del. Doğrı, hezir yagday (103) birnemè kadalaşyar, harıtlar kartoçkasız bèrilyer, köp zadı (104) litsènziyasız satın alırlar. Doğrısı, birnemè Amèrika tarap gı-(105)şarılyan yalı...

(106)-Olar siz bilèn şol bolyan yèriqizdè sövda êtmèyerlèrmi?

(107)-Öz-e sövda êtcèk bolyanlar yalı. Süyci-püyci èylèq-bèylèn (108) Hıtaydan gèlmenèm duranok. Dogram-da, olar bizsiz nire gitsin!

(109) Olar çını bilèn biri-birlèrinè baş atdılar, soqra bulgur-(110)cıkları çakışdırıp içdilèr.

(111)-Şu Mao ulı böküş diyyen çapışığında galar diyip ö-
 rəm (112) aydıpdım - diyip, yaşulı barmagını hovada gal-
 gatdı. -Êdil diy-(113)şim yalı-da. Inha indi yalı böküş
 niredè, Mao niredè? - Yaşulı (114) hiç zat diyèn manıda
 otağıq içinə göz ayladı, êlini Sanyanıq boy-(115)nundan sa-
 lıp özüne çekdi. -Sèbebi nemèdè? Sèbep, halkıq garşı-
 (116)sına gitmeli del. Nemè, nedogrı aydyanmı mèn?

(117)-Dogrı aydyan! - diyip Sanya özündèn razı gör-
 nüşdè yènè arkan (118) gayışdı. -Yogsa-da İvanıç, bizè
 mihmançılığa gèlsèqizlen... (119) Öyümüz darışganlık del,
 balık tutmaga gidèris, kömèlèk çöpleris.

(120) Yaşulı az salım oylandı, soq başını silkèlèş-
 dirip:

(121)-Bararın. Êğèr propusk ibèrsèq bararın, Hı-
 taylı sınılap gö-(122)rèris - diydi.

(123) Şol vagt hèm bèylèki bir otagdan êli ül arlık-
 lı Zoya çıkdı. (124) Êllèrini bıkınına urup:

(125)-Gidiq-gidiq! Atası, bèlki, şo yèrdè sizè şu
 hazanı goydurar-(126)lar - diydi.

(127) Ol eynèginiq aqırsından oturanları yaqsıla-
 yan görmüşdè garadı, (128) -O nehili goydurarlar? Mèn
 front kinişgècigimi görkèzèyè-(129)rin.

(130)-Yogsa-da o yèrdè sagat beşdèn soq satilyar,
 özèm talon boyunca.

(131)-Habarovskidè beşdèn soq bizdè hèmmè yèrdè
 bolşı yalı ta-(132)lonı işçilèrè-dè bèryerlèr, pènsiyada-
 kılara-da - diyip, Sanya (133) çalt-çalt aytdı.

(134) Bè sizdè-dè şèylèmi? - diyip, yaşulı gèq

galdı: -Yèri, (135) Moskvada bolyar diyèli - daşarı yurt-
lular bar, sıyasat, garaz, özüq (136) düşünyen, yönè siz-
dè nemè için bèylèke?

(sf. 132)

(137)-Azrak içmèklèri için - diyip, Zoya bada-bat
bat aytdı.

(138)-Sagat beşdèn diyyenim pivo - diyip, Sanya a-
yal doganına (139) haypı gèlmèk bilèn aytdı.

(140)-Siziq gitcèk bolyan yèriqizdè iyèrè zat yok.
Siz bolse mihman-(141)çılığa şayıqızı tutyaqız!

(142)-Bèy diymè, Zoya! - diyip, Sanya öte sıpayıçılı-
lık bilèn ayt-(143)dı. İygi-içgi mèsèlèsi yıl-yıldan go-
vulanıp baryar.

(144) Yèri bolya-la sèsiqi çıkarman bir otur. Pay-
tagtdan torba-(145)lap-torbalap azık ekidyen siz delmi!

(146)-Bèylèdip öytmèyerdim, Sanya, bèylèdip öytmè-
yerdim - diyip, (147) yaşulı yuvaşlık bilèn sözè başladı.
Bu yagdaylar siziq tövèrèk-(148)lèriqizè dağı aralaşan-
dıram öydèmok. Doğrı Moskvada kebir kın-(149)çılıklar
bar, yönè gurı çakırı vèlin mıdama tapsa bolyar. Yönè
(150) talon-palon vèlin... Sizinki yalı uzak yèrdè dağı bo-
lèlinlikdir, (151) öyderdim.

(152)-Moskvada kınçılık bar? Pəhay-da valla... dog-
rımı eytsəm, (153) kebir zatlar bizè basım barıp yètyer.
Basım! Diydilèrmi çürt-kèsik yok! Bèylèki mèsèlèdè yèt-
mèz yèrlèrimiz bar, yalan sözlèmè-(155)yin.

(156) Yaşulı çılıgım-çılıgım gözlèrini bir Sanya, bir
bir kon'yağa ayladı.

(157)-İşlèr şèylè diysènè! - diyip, ol sokdurup ayt-
dı. Muqa (158) Sanyaq gaharı gèldi:

(159)-Yèri sizè mundan başga nemè gèrèk? Nemè gè-
rèk? -Ol gözü-(160)ni kiçèldip, çilimè êlini uzatdı.

-Nemè üçün sizdè hèmmè zat (161) lèyis bolup yatır?

(162)-Hèmmè zat diyyeniç nemè?

(163)-Hèmmè zat! -Sanya hèr êlini bir tarapa sal-
gadı. -Biz-dè (164) bolsa yok. Nemè üçün? Nemè bizdè iş-
lèyen yokmı? Moskvada, gördüm (165) vèlin kimèdir bir za-
dı êltip bèrmèli, yènè biriniç paltosını (166) gèydirmèli
bu yèrdè êntèp yören işyokmazlarıç sanı biziç oblastı--(167)
mızdaki adamlarıç ehilsindèn kenmike diyyen. Olara kaka-
dılanca (168) kolbasa bèryerlèr, oları hèr hili şèrapdan
gandırıyorlar, ir-iymiş (169) diysèlerèm yètèrlik - bu nemè
bolduğu? Bizdè vèlin ayalıç-a sığra (170) sèrèdip yören-
dir, magazindènèm bir litr süyt alcak gümanıç yok. (171)
Şu adalatlıkmı êysèm? Sizdè vèlin...

(172) BAM-a gidyer! - Yaşulı yumrugını stola gütlè-
dip urdı. - (173) Hèmmè zat BAM-a gidyer!

(174)-BAM-a gitmè nemişlèsin! -Sanya alaçsız görnüş-
dè êlini (175) salgap goybèrdi. -Bar, BAM-a gidye diyèli-
de, hèr kime bir kilo (176) kolbasa bèrilyer, o-da bar bol-
sa. A galanı nire gidyermiş?

(177)-Bolyar. -Yaşulı yènè êlini stola urdı, Sanya tarap
golay (178) süyşdi. -Sèn ahırında nemè tèklip êdyen?

(179) Mènni? Hiç zat. Yönè govı bolsa-ha hèmmèlèrè govı
bolsun, (180) êrbèt bolsa-da hèmmèlèrè êrbèt bolsun diyye-
rin. Uçdantutma. hèmmè-(181)lèrè?

(182)-Ministrè çènlimi? - diyip, yaşuli soradı.

(183) Mini strè çenli! A biz nirèdè yaşayarıs? Nirèdè? diyip, (184) Sanya öqè êgildi.

(185) Dogrı aydyaq - diyip, yaşuli yènè-dè yumrugını sto-
la gütlèt-(186)di. -Sèn munıq gati rast. Nirèdè yaşaya-
rıs? Biziq yaşayan yurdumuz (187) şèylè bir yurt- munda
hèmmè zat biziqki!

(188) -A sizdè, Moskvada nehili! - Sanya gızdı. Ge-
ramayak bolup (189) gèlip bir gör. Yaşamaga kabul êtcèk
gümanları yokdur. Şèylè delmi?

(190)-Kabul êtmèzlèr. Şu yèrè pasportda yazgıq bol-
masa kabul êt-(191)mèzlèr - diyip, yaşuli razılaşdı.

(192) Bu yèrdè yaşamayan yok, hov. Paytagtıq ehli
êşrètinièm göryerlèr. (193) Dogrı, paytagtıq daşarı yurt-
lular üçindiginè mèn düşünyen. Biz (194) burcuylara pètè-
kemizi gayşardan bolup sèrèdyes. Diymèk onda (sf. 133)
(195)... Paytagta diqè önümçiligiq öqdè barıclıları yaşar
yalı mümkün-(196)çilik dörètmèli-de, Yarışda yènici bol-
duqmı - yaşabèr paytagta, (197) buysan êşrètini gör!

(198) Saşa öz pikirinè hayran galıp, birsalım dımpı
oturdı.

(199)-Hava! - yaşuli az salım dımdı-da soq başını
yaykadı. - (200) Yönè bèylè zat başa bermaz, halk garşı bo-
lar. Övrènilişipdir-de (201) halıs.

(202)-A biz netmèli biz?

(203)-Şu sıyasat mèsèlèsini goyalı-la - diyip, yaş-
uli boş kon'yak (204) çüyşèsinè sèrètdi, uludan dèm aldı.
-Hanı govısı, Hıtaydan (205) gürrüq bèrsènè!

(206) Sanya oya batan yalı êtdi-dè:

(207)-Suv coşduğı, Hitay goamçılığından tumboçka barı gèlyer. (208)-Nemè? - diyip, yaşılı gözlèrini tège-lèdi. (209)-Tumboçka akıp gèlyer diyyen. Bizdè guburıq üstündè goyulyan (210) yalırak-da. Suv coşgunı Hitay mazarlarından goparyar-da, berliginè (211) alıp gaydyar...

(212) Sanya gicèsini Domodèdovoda gèçirdi. Bir yèr tapıp, iki sagat (213) çèmèsi irkildi. Soq bir êrkèk adam bilèn gèzèkli-gèzèginè êdil (214) garavul yalı, iki sagatdan oturmaşak êtdi-dè bufètè garbanmaga (215) gitdi. Garbanansoq aêroporta aylaq-çaylaq êtdi, samolyotlarıq (216) uçuşını-gonşını sınıladı. Çilim çèkmèk için daşarık yüzlendi. (217) Êdil gapıq agzında gèynişi, hèrèkètlèri özünè kakuv êdip duran bi-(218)rinè sataşdı. Onuq pèncè-gi özünè halpıgerek bolyardı, êli torludı, (219) yüzi yènè gayzıgandı. "Mèn yalı çèt giradan gèlèn bolaysaq gèrèk" diyip (220) içini gèplèttdi. Ol adam hèm Sanya uşèrildi, Olar çilim çe-(221)kişip durdılar. Dımışlığı Sanya bozdı:

(222)-Daşa uçmakçımı?

(223) Êli torlı adam tisginip gitdi. Çilimini sorup, tüssèsini üf-(224)lèdi-dè şèylè diydi:

(225)-Mèn Sahalindèn. Bilyenmi nemè, bizdèn Yaponiya uzakda del. (226) Dèqizdè tupon turduğı yanımız içi çègèli viski çüysèsindèn dol-(227)yar! Olaq yüzündè-dè iyèroglifmi, nemèmi, bir zatlara bar.

(228)-Bè, êdil bizè Hitayıq golay bolşı yalı êkèn-ov! Amurıq üs-(229)ti bilèn sèkiz yüz mètr-de - diyip, Sanya ayt-dı. Olar köne tanış-(230)lar yalı biri-birlèrinè sèrèdişip yılığırışdılar.

-III-

(Sovèt Edèbiyatı, Cilt 11, sf. 159-165)

MERETMUHAMMET ORAZOV

GARA CİSİM

(sf. 159) (1) Olar garasöymèz bolup ildèn-gündèn çètè çèkilip oturyardılar. (2) Olarıq çagaları obalarınıq alkımındaki takırda gonyan samolyo-(3)tıq ya-da başqa bir üytgèşik zadıq gèlip-gidip durmagını hèmışè (4) arzuvedirdiler. Şèylè yagday bolubam durdı. Emma bir gèzèk (5) şonuq yalı bir zat gèlip düşüpdèm vèlin şondan soq üytgèşik zat gèlèrini dilèr yalı bolmandı. Daqdaqlar şol düşnüksiz ayılğanç (7) gümpildi çıkan badına caylarıq bütin epişgèlèri-gapıları bi-(8)lèn alazènzèlè bolup sarsandıgını, yèriq bolsa bogaz düyèniq garnı(9) kimin tışgınıp gidèndigini bütin oba bildi.

(10)Nemèniq-nemèdigi: diqè cahan yagtılanda bèlli boldı. Şèhèr (11) bilèn yaş gèlinlèriq içindè obada iq bir ir tutup işindèn ir(12) dınyanı düyè-köşèklèrini obanıq gayrasındaki mèydana çıkarıp(13) mazalı yola salıp gèlèndèn soq şol mèydançanıq aqrı başragın-(14)da bir epèt dèmriq yatandıgını özünüqèm turba pisint bolup, bir (15)tarapınıqam uçlurakdıgını adamsına yaşmak astından aytdı. Se-(16)hèl salımıq içindè habarı öylèriq ehlisi êşidişip oba ot alan (17)yalı boldı. Hèr kim êrtirlik çaydan-çörèkdèn bizar duran-duran (18) yèrindèn êtèk altı-yèq yèdi bolup takıra garşı êqdilèr. Êtèk görmen (19) ol yatan zatı samolyotdır öydèn çagalarıq êdèn çèni düybündèn dogrı (20) çıkmadı. Yanına barılanda ol yatan

zat nè samolyota nè turba nè-dè (21) bir nèbit guylan to-
galak tsistèrna mènqzèyerdi. Süynüp yatan turba-da (22)
ol diqè êp-êсли aralıkdan sèrèdèniqdè mènqzèşrek êkèn.
Onuq gaba-(23) rasi şu sèbitdè suv turbası çèkilèndè ula-
nılan turbalarıq iğ (24) ulusınıq gabarasındanam gödènsiz-
di, rèqki yalpıldavuk garadı, (25) bövrüniq hèr yèrindèn
kèrpiciq çünki yalı somalışıp (26) duran yèrlèri onuq bü-
tin durkunı büdür-südür êdip görkèzyerdi. Otuz (27) yıl
mundan ozal oglanka mèkdèpdè fizikanı mazalı okan adamlar-
(28) rıq biri iliğ ızragından gèlip, biriniq "bu nemèken
-ayt " diyip (29) bèlli bir kişidèn soraman aydan halıs
türk soragina gabat gèldi- (sf. 160) (30) -dè ol zadı sın-
lap-sınlaman: "Bu zat haysıdır bir cisim yalı-la" (31) di-
yip gıgırıp aytdı. "Heyt-heytt, bèylè deldir, hèrne- (32)
baha kèsmègè alqasamavèriq adamlar" diyip şol vagt hatda
"ci- (33)sim" sözünè-dè oqlı düşünmèyen bir türkana adam
gorkyan yalı ça- (34)larak hüqürdèdi.

(35) Adatça garasöymèz adamlarıq birèntègi çèndèna-
şa gorkagam (36) bolyar öydyen. Misli yanan yalı şar gara
uçlı tarapını oba tarap (37) övrüp yatan bu uzınak zadıq
daşında içgin-içgin sınlaşıp kövè- (38)cèklèşdilèr. Onuq
bir bövrüniq birnemècik takıp yèrè êp-êslicè bat bilèn gè-
lip düşèndigindèn habar (40) bèryerdi. Hiç kès batırınıp
bilmèdi. Ahırıda ilkinçi batır- (41)gaylığı çagalar êtdi-
lèr. Bir güpürt-tapırt bolan yalı boldı-da, (42) göz açıp
-yuması salımıq içindè keyèmèk için asıl çagalarıq, hay-
(43)sınıq öq haysınıq soq yapışandığı-da sèlcèrilip-sèlcè-
ril- (44)menke, ol cisimiq üsti ağın çagadan doldı durubèr-

di. Adamlar (45) yaqı bir çagaları onuq üstündən düşürme-
gè başladılar. vèlin, nemè üçindir (46) ızlı-ızına ol epèt
cisim ören güyçli, yèri-gögi lèrzana (47) gètiryen ayıl-
ganç sès hèr gèzèk yaqlananda (48) hamala epèt caqdan çı-
kan yalı yuvaş-yuvaşdan govşamak bilèn, êp- (49)-êsli sa-
lıma çèkdi. Şol pursadıq özündè oba tarap ökcè gètèrey-
(50) megè ayallarından êcap êdèn adamlarıq gorkudan yaqa
yüzünè êdil- (51) cèk çalnan yalı duv-ak boldı, sès tolku-
nundan yaqa gulaklarına ag- (52) ram düşèn bolsa gèrèk, sü-
yèm barmakları bilèn gulaklarını gor- (53) caşdılar-da,
gıssanmaç oylandılar. Nemèdènkè? Munuq sèsi (54) nemè?
"Hèy şular yalı zadı. görèn yèriqiz bamıdır, adamlar, gör-
(55) lèn-êşidilèn zatmıdır bi pèlèkèt?.." diyşip, bir-bir-
lèrinè hov- (56) salalı sorag bèrdilèr. Hiç kimiñ bèlli
bir zat aytмага gayratı (57) çatmadı. Êp-êsli salımlar
gorkı gatışıklı alasarmık gürrüqlèr (58) bilèn vagırdaşıp
duranlarından soq adamlarıq barı ahırı şol (59) cisim iq
hut özi yalı dımdılar. Birdènkè:

(60)-Gèlyer, hut Turnıyazıq özi gèlyer-lè diyip,
duranlarıq (61) birisi bègènçdèn yaqa hut gözlèrini yaşar-
dıp sèslèndi. Gorkudan yaqa (62) gözlèri tège lènènkirlèn
başga bir dayav adam bolsa garaşmaga ta- (63) kadı yètmen
ildèn öqregè çıkdı-da, sèsi yayraman göni gidèr yalı (64)
êllèrini agzınıq tövèrègindè saklap sèsiniq yètdigindèn
zovllatdı:

(65)-Ê-ê- ey, ê-ê ey, hay gèlèvèri ho-o -ov!

(66)-He-e... ol gèlsè bir alacı tapırlar-la-
diyşip galpıl-da- (67) şıp duran adamlarıq tas hèmmeşi bir-

dèn diyèn yalı sèslèndi.

(68) Ol gèlyen yigidiq çın adı Turnıyazdı. Adamlar onuq ênèdèndogma (69) dogrı adını altı yıllıq içimè ilkin-ci gèzèk, inè şu yèrdè (70) tutdular. Şonuq yalı-da oqa êdil altı yıl-a del, hanı görèyin, (71) takmınan dört yıllıq içimè ikinci gèzèk inè şu yèrdè ullakan (72) inam bildirdilèr. Ol ilè garanda azacık batırragam bolsa, biçak (73) ken yaqragan uçursız aldauçılıgı sèbepli halıs inamdan düşèn (74) kişidi. Berdèn baranda adamlar oqa şèylè bir nayıncar yüzlèri-(75)ni êqşidişip sèrètdilèr vèlin ol ilki adamlar özünü oynacak (76) bolyandılar öytdi. Êmma olarıq çalarak êglişip, özi bilèn gör-(77)şènlèrindè iki êllèrinèm öqè uzadışip, bir-birlèrindèn öqürdişip (78) basga galışlarını görèn Turnıyaz bularıq hakikatènanam özünè (79) yaplayandığına göz yètirdi. Bu bolşa Turnıyaz hamala midama merèke (80) baranda ör turlup garşılanyan aydan sözi yèrè gaçırılman gızıla (81) gaplanyan êpèy kişi dèyin başını örèn dik tutdı. Ol hamala döv (82) bilèn uruşçak batır yalı arkayın yörep göni barşına cisimè (83) maqlayını dirèdi. Azacık sınılap durdı-da baş êgip, gatı sès bilèn salam bèrdi. Duranlaram bir-birini itişdirip êgilmege may (85) alıp onuq êdènini êtdilèr. Soqra ol bir neçè obadan sözlèrdèn (86) düzülèn üç-dört sanı sözlèmi cisimè suqşurıp goybèrdi. Onuq ay-(87)danlarını ehli tètibi bilèn yat tutup yètişmèdik, êmma manısına (sf. 161) (88) vèlin êkèdi-nokadı bilèn düşünèn yèdi adam bu sözlèmlèri-dè hèrsi (89) özüçè yèdi görnüşdè gəytaaladılar. Gəl-gəl Turnıyazıq tutuş merèke (90) öz agzına sèrètdirip durmagını.

cisimdèn gorkusına şol ızrakda (91) öqünè adam pènalap duran sakgallak obanıq ehli êdim-gılıminiş (92) ıkbalıni tek özi çözyen yèri gèlsè ogurlikdanam gaytmayan molla (93) görübilmedimi-nemèmi, gorkudan yaqa titirdèklèyen butlarıniş gal-(94)pıldısını çekmèniş sıyı bilèn yapıp öqè çıkdıda êdil Tur-(95)niyaziş gapdalında çökünè düşüp ayalarını yüzünè tutup doga sa-(96)namaga oturıbèrdi. "Şèydèqdè bu epèt gara bèla gümüni tartıp (97) gidyen bolaymasın" diyen pikir kèllèsindè aylanana adamlar munuq-da (98) êdènişni êtcèk bolup basga galdılar.

(99) Olar yüzlèrini sallayıp otursalar on minut çèmèsi oturan-(100)dırlar-da birdènke cisim şèylè bir sès êdip goybèrdi vèlin onuq (101) ayılgañç sèsindèn yaqa adamlar tas diqarkan gaydıpdılar. Gorkını- (102) ürkinibilmèyen çagalar nemè şolarıqam onuq sèsindèn zehrè-(103) lèri yarılara gèlipdi.

(104)-Molla aga bu pèlèkèt üçin yèkècè sözüni-dè zayalama- diyip (105) adamlarıq arasından bir gaharlı sès çıkdı. Sèsiş ızını manılı- (106)manısız gürrüqlèr bilèn alıp gètèrdilèr:

(107)-Deli okan yalı 'okama nemè gèrèk munı?

(108)-İlmi taydan çèmèlèşèliş!

(109)-Sıyası manısı bolaymasın?

(110)-Gorkmak gèrèk del!

(111)Hèr birş şıgar bolup yaqlanan sèslèriş ızı çök düşüp otur-(112)makdan dizları gurşan adamların yèrlèrindèn turanda êdyen çık- (113)çokuna yazdı. Birdènkè adamlarıq ehlisi birdèn akılına aylanana (114) dèk ülkèr kimin

üysüp toplandılar. Düşer yalı bolmadı, olar (115) yuvaşap yènè-dè Turnıyazıq êdim-gılımina garaşdılar. Edil şol (116) pursada garaşıp duran yalı Turnıyaz:

(117)-Adamlar, mazalı ugruqızı yitirdiñiz gèrèk diyip me-(118)hèllèdèn soradı.

(119)-Yok diyèn yèdi adamıq sèsi birigişip, uçğı-raksız ak sehra (120) siqip gitdi.

(121)Bu sözdèn soq bütèvi on minut arassa dımışlık-da gèçdi. Ahırı (122) adamlarıq arasından zènanlarıqkı yalı inçèmik, êrkèk adamıq (123) sèsi çıkdı:

(124)-Vah biziñ obacıgımızda-da mugallım-sugallım dağı bolan (125) bolsadı...

(126)-Argon nemèkè adamlar, radio şonuq yalı bir zadıq gürrü-(127)qini...-diyip, çèt gırada duran bir çèkincèñ biçerè gürrüqini (128) yarpılap-yarpılamanka, başga biri hovsalalı gıkılıkdadı:

(129)-Ey goysanay sènèm bir on-a mènèm bilyen, ol gız ahbèti (130) pèkgè!

(131)Özüniñ iñ pèhimli gürrüqini heldèn bèri diliniñ ucuna gètirip (132) duran başga biri indi yèri gèldi hasap ètdi:

(133)-Nemè diysèñiz-lè, adamlar gèliq bèydişip mu-nuq nemèdigini (134)bilcèk bolup gorkımızdan titrèklèşip durmalıq-da iñ gøvusu (135)şunu netmèlidiginiñ gürrüqini êdèliq. Dağı bolmasa çuq çukur (136) gazıp gömèliq.

(137)-Bèytmèk bolmaz, barıbir bu yarılса bütin yèri çövrèr-diyip (138) başgabiri bütin êgialèrini, èllèri-ayakları bilèn sañqıldadıp (139) aytdı.

(140)-Dogrı- diyen garcaşık sès bütün yèrdır-asmanıq arasını (141)tutdı.

(142)Dımışlık.

(143)-Ganatlı rakèta nehili bolyandır-a?- diyip kimdir biriniq (144) iqqıldè çalımdaş sèsi êşidildi vèlin adamlarıq gulakları (145) şaqlap, gözlèri garaqkıradı-da şol pırsadıq özündè hut bèyni- (sf.162)(146)lèri doqan yalı boldı. Olarıq üstüni gorkı dumanı basdı. Şomu- (147)ka? Dogrudanam şèylèmkè? Netsè bolarka? Nirèdèn gèldikè? Hèr (148) kim şu vè şuqa mènqzèş soraglar bilèn öz-özünüq êtini iyèrè gètirdi. (149) Olar ilki bir-bir- lèrinè, saqra üyşüp duran çagalara ahırında (150) oba. tarap bütünlèy yaşıl palaca basırınıp oturan gayrakı alağ-(151) lara tarap nèbsèvürlük bilèn sèrèdip oylandılar: "İndi biziq gu-(152)tardıgımızmıka?.." Adamlar ganatlı rakètanıq sudurınıq nehili (153) bolmalıdıgı hakda dağı pikirèm êtmèdilèr. Şèylè yaragıq bardı-(154)gını diqè radiodan êşidèn sada sehra adamları öz yanlarından bu (155) şar gara yalpıldavuk, bir tarapı yonulan pürsè çalımdaş çèşèrip (156) yatan epèt cisimi ganatlı rakètanıq hut iq soqkı çıkan görnişi (157) hökmündè kabul êtdilèr. "Bèy-bè, ganatlı dagısam gati ayılgañç (158) êkèn-èy" diyip kimdir bir çopan yigit cisimiq bövürlèrindèn (159) hoqkarışıp duran bèdroy-bèdroy çüqklèrinè sèrèdip pışırdanda (160) öz sèsindèn özi gorkup tas gıgırıpdı. Êdil şu yagdayı duraqlarıq (161) köpüsi başından gèçiryen bolara çèmèli, hatda kimdir biri özünè (162) êrk êdip bilmen: "Yok onuq ganatlarından gorkyan adam yok" diyip (163) hakıt zovladıp gıgırdam.

(164) Doğru yarım sagatlap şeydip çep hèm-dè sag ayalarını dègiş-(165)lilikdè gèzèklèşdirip, gözlèriniq önünqdè gayrat êdip sak-(166)lap duranlarından soq mehnèt-mehnèt çöpürlèk gollarda halıs ıı-(167)gınmıdar galmadı, hèmmeçesi dèqrèk yadan şunça adamınıq içindè (168) iq bi-gayratı pışırdap diyèn yalı özünüq êlindè ısgın galmadıgı-(169)nı boyun alıp gözlèrini pugta yumdı-da yuvaşlık bilèn özünü goy-(170)bèrip ilè-dè şonı tèklip êtdi. Birneçè sèkundıq içindè ehli kişi (171) şol düzgünè girdi. Adamlarıq iq soqkıısı gözünü yumup-yummanka no-(172)batdaki gümmür pèyda boldı. Bu gèzèkki zènzèlè bilèn bilèlikdè (173) adamların gulagınıq düybi bilèn görüp-êşidilmèdik tizlikdè (174) şemalam övsüp gidèn yalı boldı. Zehrèsi yarılıp, ısgını gaçan cè-(175)magatdan kebir saqqıldavuk sèslèr çıkdı:

(176)-Çagalar kènèk-pènèk zıqqayan-a deldir-dè?

(177) Yènè-dè dımışlık. Adam şèsi yatdı vèlin cèmèndèlèn gorku-(178)sı has-da mövcèdi. Bir cahıl yigit gözlèrini pugta yummakdan yaqa (181) halıs gabaklarında ısgın-mıdar galmandığından zèyrènip nemè (182) bolyanam bolsa mun-(183)dan bètèr gözünü açman durup bilmècèkdigini aytdı. Ol hamala guya (184) bökcèk yalı dişini bèrk gı-sıp pèncèrèlèrini yazdı-da gözlèrini (185) birdèn açıp goybèrdi vèlin özündènèm bèşbètèr baş bozarlarıq (186) birneçèsiniq éyyem gözlèriniq açıkdığını ya-da yaqıca açıp du-(187)ruşlarıdığını gördi. "Halalıq bolsun cèmèndèlèriq şu bolşuna (188) şundan dagam gorkuşunu diysènè..."diyip ol yigit içini gèplèt-(189)di. Şol mahal gök gübürdèn

yalı yogın mèrdèmsi sèsi bilèn bir ta-(190)gapılsız kişi adamlara yüzlèndi:

(191)-Hov millèt bèydip gurt görèn süri yalı top. = lanışıp durma-(192)mızdan yèkè gramam nèticè çıkmaz, êy-yèm neçè sagat beri biziğ but-(193)larımızığı agzıbirlikdeki saqqıldısından yaqa yèr titrèyer. Bil-(194)yeqizmi ê-gèr şu haysıdır bir yarılıyan zat bolsa.

(195) Ol adam bar aytacagınığ yarsınığ yarsını-da aydıp-aytmanka (196) üç sanı çopan onuğ sözünü kakıp alıp gèzèginè hovlugıp (197) gıgırışdı:

(198)-Bèy diymèsènè-hov, öqèm biziğ canımız hırt-magımıza gèl-(199)di-le...

(200)-Dogrı-da, sèn bir yakamızdan yılan oklama.

(201)-Agzından hayır aç ahbèti!

(202)-Duruğ, adamlar- diyip, iğ öqèdè duran Turnı-yazığı sèsi çık-(sf. 163) (203)dı. -Adamlar, şunuğ yarag-dığı-habèsè bèlli. Sèbebi dünve hökü-(204)mètiniğ yokar-da nemèlèr işlep yörèndigini bilyeqizmi. (205)-Biz nebi-lèli êyèsizi - diyip yèdi sanı kişi sèslèrini gar-(206) cışdırıp gıgırdı vèlin, Turnıyaz cèmagatığ nemè diyèndigini (207) adamlarığ agzına sèrèdip zordan anıkladı.

(208)-Bilmèsèqiz gulak asığ. Olar êyyèm neçè yıl beri kosmosa (209) yagnı yokarık şunqa mèqzèş yarag daşap yörlèr. Düşyèqizmi, ol yèrè (210) çıkıp berik garasağ biziğ bu yèr diyyenimiz inha, şu mènıq ayam (211) yalı bolup görünyer. Alımlağ aytmagına görè şol yèrdèn yagnı kos-(212)mosdan biziğ alkımımızdaki zatlari şèylè bir govı nı-şanalap (213) bolya vèlin hatda sazadığ içindè irkilip ya-

tan tovşanıq gulagin-(214)dan gıptırtmak-da mümkün diyye.

(215)-Diymək onda, bu zat göni biziñ obamızdan çè-
nèlip atılıp-(216)dır-da? - diyip, kimdir biri şaqııldap
burnunu çèkdi.

(217)-Onçasını bilcèk del, bèlki-dè atılman yönè
özi gaçandır. (218) O yèrdè bilyeñizmi, indi yarag goy-
maga amlıraq yèriñèm hılilla-(219)sı bardır, bèlki. Ê-
gèr-dè şu, doğrudanam, okyèandan aqırda yasalan (220)
bolsa hökman munuq ınha, şunuq yalak bèlgisiniñ bolmalı-
gın-a (221) bilyen- diyip Turnıyaz tüys êlinè hək alıp
tagta hat yazyan okuvçı (222) yalı hèrèkèt êdip süyèm bar-
magını hovada azacık gèzdirdi. Şol (223) mahal yürèklè-
rini birè bağlap ol gara cisimiñ bövrünè dikanlap (224)
enèdèn adamlarıñ gözünè doğrudanam kebir êgri-mugrı bèl-
gilèr (225) görindi. Kimdir biri ol bèlginiñ cisimiñ bur-
nuna golaydığını (226) aytdı başqa biri bolsa "Yok" diyip
gaharlanıbrak gıgırdı-da bar-(227)magını cisimè tarap uza-
dıp hèm-dè kebir zatlardı samrap bèlginiñ (228) guyrük ta-
rapdagını subut êtcèk boldı. Gèplèmen hèzirè çènli (229)
payhaslı hasap êdilip gèlnèn yigit bolsa bèlginiñ cisimiñ
göni (230) bövründèdigini mázamlap öz ênèginè tutdı. Öq-
recik zır delirèp (231) açılan bir dayanıklı adam öqè say-
landı-da bar kişiniñ ünsüni (232) özünè çèkdi, Turnıyaz-
dan soradı:

(233)-Bèylè-ken bilyen bolsañ hanı ayt, şol okyèa-
nıq aqırsı diy-(234)yeniñ haysı tarapda?

(235)-Inha şunda - diyip Turnıyaz çèn bilèn oba
tarap êlini (236) uzadıp goybèrdi.

(237)-Nemè-lè Turnıyazcan şol hökümètiq yolcaşçıları nehili (238) cayda oturyarlar-la-a?

(239)-Onda biz şunça tarap gidibèryes- diyip deli kèsgitli!

(240)-Ay, bir gupbalıca caydır-lay!

(241) aytdı-da pürs yalı yogın çöpürlək golunu oba tarapa salgap goybèr-(242)di. -Biz topumızı yazman şol gupbalıca caya barıp şol guduz açyan (243) hökümètiq yolbaşçıları bilèn gèplèşiris. Biz yaraga garşı pro-(244)tèst bildiryeris. "Gırmıldan gır aşar" diyipdirler, biz bararıs.

(245) Yok bolsun ganatlı rakèta!

(246) Agzını övèldip duran sada adamlarıq birèntègi oqa êdil şu (247) yèrdè güp inandılar-da bu köpbilmiş bèrk öz diyènli zır deliniq (248) şunça mukdardaki bilimi bilèn hèldèn beri bèylèkilèr dèqi saq-(249)qıldap durşını indi-indi gèqlèdilèr. Oladam êgnindèki yèqsiz (250) gök köynèginiq iliklèrini payradıp goybèrdi-dè onı takırıq yü-(251)zünè yazdı. Köynègiq yağırnısına kèsèk bilèn ullakan-üllakan êdip (252) kebir sözlèri yazdı. Sözlèriq kebirini bozdı, yènè yazdı. Ahırında (253) ol boldum êdip kimdir birindèn aqırkı yèqindèn tutuşmagını hayış (254) êdèndè Turnıyaz başga bir kèsèk bilèn ol sözlèmiq ahırında goy-(255)lan nokadıq üstünè yüzlènmè bèlgisiniş tayagını çekdi. Yüzünè (256) "Yok bolsun ganatlı rakèta" diyip yazılan şıgar tayyar boldı.

(257)-Yörüq, gitdik, adamlar- diyşip, iki kişiniq hèrsi bir (258) yèqindèn tutup takırıq boyı bilèn şol görkèzilèn tarapa ugradı-(259)lar. Nemèniq-nemèdiginè düş-

yen-düşməyən ulı-kiçi ehli cəmèndè-(260)dè olarıq ızı bilèn.

(sf. 164) (261) Iz tarapdan nemè goh turarka disandıraklaşıp baryan cè-(262)mèndèniq hiç birisiniq ızdan yö-rèsi gèlmèdi. Nehili-dè bolsa olar (263) gayrat êdip te obanıqgapdalındakı guyularıq dènèsinè barın-(264)çalar êllèrindè şıgar saklap baryan öqbaşçıları öqlèrindèn yö-rè-dip (265)gitdilèr. Bu deli haysıdır bir çikalga tapandır öydèn halısalla (266) sada gum adamları Amèrikan kontinènti hol görünyen bèyiklèrdèn (267) neçèrek aqırda-da bolsa gönülep yol-yodasız gitmègè tayındılar. (268) Olar indi bu mırtar cisimiq tagallasından hut dınsalar razı-(269) dılar. Êmma ilki bilèn bigayratlan yènè şol deliniq özi boldı.

(270)-Munımız bolmayar, mèq-e êyyèm öykènimiq bir gırası agzı-(271)ma gèldi- diyip, ol haşlap aytdı.-Vi, yogsa-da yö-rüq hanha, şol (272) yèkè oturan akca gupba mèqzèşcè bèyigi hut şol cay hasap êdèliq-dè (273) şonuq öqündè dèmonstratsiya gurayalıq. Oqsoq protèstimizi yol-(274)layarıs bèylek. -Ol yallaklap diyèn yalı Turnıyazdan soradı:-Şol (275) gupbalı cayıq agzı haysı tarapadır-a:

(276)-Günbatara- diyip, Turnıyaz oylanman zat êtmen cogap gay-(277)tardı.

(278)-Ay, dogrı-da êdil özi amanca bolay. Yö-rüq-dè onda?

(279) Adamlar ol bèyigiq öq yüzçügindèki takırca yèrè süyşüp gèldi-(280)lèr-dè gaharlı gıkılıklamaga başladılar. İlkibada olar hemala (281) gèzèk-gèzèginè durup gıgıryan yalı cèmagatıq hèr yèrindèn bir sès (282) çıkdı.

Biraz salım gèçdi, olar köp gaytalanana sözlèmlèriq iñ say-(283)lamarından üç-dört sanısı hor bolup gıgımağı övrèndilèr-dè (284) tutuş yarım sagatlap şol gaytaladı durdılar. Şèydip duruş-(285)larına sagat on bir bolanda adamlarıq içi gorlup halıs isgın-mıdarı (286) gutardı. O-larıq gözlèri garaqkırap gulaklarında kema-(287)hal bir adamlarıq agzıbirlikdèki orlaşığı yaqlanıp şobada-da (288) ızını goyun-guzınıq ızanda-çuvan melèşiginè mènqzèdip yitip gid-(289)yerdi.

(290) Şèydip adamlar ala-zènzèlè bolşup durkalar oba tarapdan (291) bir isginsızca gümmürdi êşidildi vèlin birdèn bağından çèkilèn (292) mal yalı tısgincirep cisimè tarap gorkı bilèn garamaga mècbur (293) êtdi. Kimdir biri hørè-köşè êtdi:

(294)-Bul-a oq sèsi del arkayın bolayıq bu biziñ yanımızda yatan (295) tsistèrnanıq sèsidir. El, gorkak-dıgıqızı- ay.

(296) Birdènke cisim tarapdan yèr-gögüq arasını doldurıp, düşnük-(297)siz iñqildi gèlip başladı. Ehli kişi birdèn pürsatda gıssaglı (298) pikirlèndi:"He - e - E, ind - e bolcagımız imıklıca bolaydı öydyen. (299) Bu ind günè gızıp yarılmaq hıyalına münèndir. Êlbètè, ahır-zaman (300) gèlèndè nehili-dè bolsa şunuq yalı bir bahana tapılmalı-(301)dır..." Şu pikir bütin merèkeniq aqına barı-yoğı bir ya iki sèkun-(302)dıq içindè mekem ornaşdı.

(303) Sèkuntsayın güyçlènyen ol sèsiq vèrtolyotıq-kıdığını êdil bir (304) adamlarıq yüzi agarmasındanam gècip gögèreymenke kimiğdir bi-(305)riniq düşbüçè çagası

kèsgitlèdi. Adamlar gömlüp çıkarılan yalı (306) pètèkèlèrini çişirip-çişirip yèqillik bilèn dèm aldılar. Dogru-(307)dan-da vèrtolyot.

(308) İlat cisimè tarap topbagı bilèn êqdi. Vèrtolyotdan barı-yogı (309) iki sanı sèlçèq saçlı adam düşdi. Olarıq öqünè gèçip düşnüksiz dildè guvañç (311) bilèn bir zatlar aytdı. Turnıyazıq tèrcimèsindè halk bu ayılgañç (312) gara zadıq hiç hili rakèta deldiginè, asla yarag deldiginè düşün-(313)di. Haysıdır bir dèmriq bu epèt cisimè dègèndè, êylèsi-bèylèsi (314) êlli kilomètr bolan giqişligi sarsdırıcı sès çıkyandığı (315) hatda ilkibada oqa yapışan çagaları düşürènlèrindè özlèriniq (316) demir iliklèriniq dègèndè cisimiq alazènzèlè sès êdèndiginè çèn-(317)li barıp mèrkèzdè oturan yèrlèrindèn haysıdır bir adını aytması (318) kın zadıq yüzündè görèndiklèrini utana utana êşitdilèr. Turnıyazıq (sf. 165)(319) dilmaçlıgında adamlar bu sèlçèq saçlı pekizècè kişilèriq üç-dört (320) sagatlap bu mètèoritini düşèn yèriniq takık koordinatını (321) bilip bilmendiklèrini êşitdilèr.

(322) Bütün cèmèndèni gorkuzıp canını bokurdagına gètirip ol (323) gara cisimi vèrtolyotıq garnına dakıp, hallandadıp alıpgitdi-(324)lèr. Sèkiz sanı halıs garasöymez adam takır yèrdè onuq ızından aqk (325) bolup garap galdı... Şuyèrdè helki dayav deli mün gèpindèn bir dogrı (326) gèpini birtopar garasöymez adamıq yüzünè sèrèdip yuvaşlık (327) bilèn aytdı:

(328)-Şèylè ayılgañç yaraglar aslıyètindè yok bo-

lan bolsa biz bu (329) gökdèn tötènlèyin inèn yönèkèycè
cisimdèn hèy-dè gorkarmıdık? (330)-Şonı aytsana- diyşip
onuq ızısürè yèdi sès yèdi yèrdèn (331) çıkdı.

-IV-

Sovèt Êdèbiyatı, Cilt 11, sf. 165-168)

MERETMUHAMMET ORAZOV

MAŞIN

(sf.165) (1) İrdèn çay içip oturkalar Bayrat gèl-
nindèn soradı:

(2)-Mèn maşın êdinèyinmi gèlin?

(3)-Êdinèvèri, êdinibilsèq govı zat-la- diyip, gè-
lin oqın co-(4)gap bèrdi.

(5) Ol ayalından sorasa soran bolayıpdı. Onuq özi
bir ıqdarma-(6)rakdı. Êgèr ol iki gün bèri maşın êdinmeq
pikirini êdyermi diy-(7)mèk, ol hökman êdincèk bolar. Yö-
nè êlbètdè gèlniniq aydanları-da (8) tesirsiz bolmadı, o-
nı hasda odukdırdı.

-(9)-Düyñ motorda üşep dızımı agırdıpdırın- diyip
yigit ah-(10)mır bilèn başın atdı.

(11) İndarma-da bolsa, ol ugursız-utgusız deldi,
mugallım bolup (12) işlèyerdı. Dört yıl mundan öq işè
başlanına ikinci yıl bolanda (13) ênè-atası Bayradı öyè-
rip sèn-mèn yok rısgını ayırdılar. Olar onı (14) yönè-
mönè-dè ayırmadılar, ogullarınıq girèn tamcagazına dagı
(15) yèkè kèçè-pèçè dagam yazaysınlar-la! İlki günlèr Bay-
raş özünü yurt (16) maşgarası hasap êdip, tas mèkanını taş-
lap gidipdi. Bucagaz dört (17) öyli türkmèniq gözündèn u-
çaymanıq pikirini êdèndè, onuq dèrdi (18) mèsè-mèlim gov-
şayardı. Diqè bir ayrılışmakmı, il arasına onuq (19) ê-
nè-atası : "Gèlnimiz oglunızı azdırdı, şol gèldi-dè oglu-

mız ya (20) maşın ebèrèrsiqiz, ya rısgımı ayrarsıqız di-
yip üstümüzè düv-düv (21) dızap dur" diyèn gürrüqèm yay-
ratdılar. Kebir kişi munuq şèylè (22) bolandığını-bolman-
dığını Bayratdan dostsırap, gönüden-göni sorap (23) görüp-
di. Ol bolsa "Yok" diyip, hèmişè şol bir cogabı bèrdi.
Onuq yalı (24) masgaraçılık bolanda, bir gürrüq gürlèsèq
azdı-da, iki gürrüq (25) gürlèsèq kendi. Birhili gürlèsèq-
e sèn öz ênè-atasını yamanlap yö-(26)rèn nelètkèrdè bolar-
sıq, yènè birtüysli gürlèsèqèm sèniq özüq bir (27) cèmèn-
dèq iq pès sortusıq. Şonda Bayrat kenbir il bilènèm bol-
man, (28) pèssay gèzibèripdi, şèydibèm yèqipdi.

(29)-Bar puluq şu özümüzdeki delmi? - diyip, gèlin
soradı.

(30)-Yok kassada-da bar mıq tövèrègi.

(31)-Şonda-da arakı gürrüq êdişiqiz yalı bolcak
bolsa-ha yartı (32) maşına-da yètcèk del.

(33)-Hökmanmı nemè maqa gımmat maşın? - diyip, Bay-
rat nèrès-(34)sè çaga yalı yüzünü üytgèdip gürlèdi. -Hö-
kümèt birtopar maşının (35) yarsını tölèsèq karzına bèr-
yer-e. Bolya-da nemè?!

(36) Birmahallar ol bèylè kiçigövün deldi. Daş
görnüşi kiçi ma-(37)şınları gözgınırak, olarıq êyèlèrini
bolsa ondanam bètèr gözgi-(38)nı görèrdi. Bayrat adam-
lar maşın diylèn-zadı ilè hövès boldurmak (39) için, at
üçin münyendirlèr öydèrdi. Onuq bu düşüncəsi soq-soqlar
(40) işlep yörkè-dè ayrılmadı. Ol bir tarapdan dogrı hèm
pikir êdyerdi. (41) Türkmènçilikdè birèntèk adamlarıq hut
bir-birlèrindèn gal-(42)mazlık niyèti bilèn hèr êdip-hèsip

êdip, bolşuna görè gımmadrak, (sf. 166) (43) obadanrak

- ulurak maşınları êdinyendiklèri bèlli. Könèkilèr (44)
- "Türkmèni gozgacak bolsañ gapdalından göç gèçir" diyip,
- bidèrèk (45) yèrè aydan deldirlèr.

(46)-Vah, hava-la biz-e bir yapık zat bolsa oñcak

- la! - diyip (47) gèlin biraz garaşdırıp cogap bèrdi:

(48) Gèlnèm bèy diymèzçè deldi. Arada sovuk şè-

- mallı gün onı atası öyünè (49) ekitdi. Motorıñ üstündè
- şèmal alıp baryar, gumak yol. Özèm (50) gèlniñ êli çaga-
- lı. Çaga mazalı êdip gat-gat dolandıgı-da bolsa, (51)
- gèlin çıplagrakdı. Bayrad-a nemè , motor sürüp oturan a-
- dam êli-ayağı hèrèkètde, üşècèk gümanı yok. Yolda Bayrat
- gañrılıp gèlnin-(53)dèn üşèyenini-üşèmèyendigini sorapdı.
- Gèlin bolsa gagşap yañak-(54)ları tüycèrip dursa-da zor-
- dan govuşyan agzını gımıldadı, üşè-(55)mèyendigini aydı-
- pdı. Gèlin mèrtligiñ hatırasına yalan sözlèdi. (56) Bay-
- rat munı bildi. Bardılar. Öñlèrindèn çıkdılar. Gèlin
- içèrik (57) girip oturanlar bilèn görşèndè alcırap biri-
- ni aralıkda gal-(58)dırdı. Soqundan bilip giç görışdi.
- Gèlşiksiz boldı. Yılınıp (59) durka yüzünü gızardı, dog-
- rucasını aydıpdı:"Şu gèzèg-e üşèdim (60) vèlin, zada mèn-
- zèş bolmadı..."

(61) Bayrat "sıgırlı gürrüñi"dovam êtdirdi.

(62)-Yapık dağı bolup, mèn göz öqünè gètiryenim-

- e asıl govuca-(63)dıram. Dogri görmèksizrekdir vèlin,
- govı tarafları bardır. Bar-a (64) salıhda şonuñ yalıñ
- birisi.

(65) Gèlin govı êdip göz öqünè gètirdi. Ol gızka

öz çolaca üç öyli (66) obalarından bir gèzèk şol hili maşın takırırq gırasını sırlıp (67) gèçip baryarka, öz yarsı bilèn êl çarpıp gülüpdı. Bayradırq diyyeni (68) êdil odur öytmendi.

(69)-Bayrat, şol-a birhili, yapıdan êqèndè dükgè düşüp yatıbèr-(70)cèk yalam-la - diyip, gèlin içindèkicè-sini yaşırmadı.

(71)"Hèlèylèriqèm nire baryanına düşèr yalı del-ay" diyip, Bayrat (72) içini gèplètdi. Şocagaz maşını onuq övdürèsi gèlyerdi.

(73)-Êdil bèydèyèsi-he yok-la. Bir zada yarama - cak bolsa, hökümèdèm (74) bèydip yasası yok. Yorganıqa görè ayak uzat diyibèm bir zat bar.

(75)-Ay, öz gövnuqè yarayarmı, alıp goybèrsènè!

(76) Bayradırqkı yènè bolmadı. Gèlniç gürrüqi "Ay bolya-da " diyènè (77) bardı. Bayrat pèlindèn gaytmadı.

(78) Gèlin, mèn hèmmèsini oylanıp gördüm vèlin, bizè şondan layıgı (79) yok. Mèn saqa düşündirsèm inè hezir bir çagamız bar, (80) diyèli pılançanı süşürıpdı-ris. Yènè birneçè yıldan çagamızam (81) êdil birliğinè durası yok, süşürıntgimizdèn şoqa görè azalmak (82) bilèn bolar. Ay garaz, aydyan-a gèliç kèltèsi yènè on yıldan nehi-(83)li maşın münèndè nemè, oqa çènli yalaqç motor münüp dızırqı gura-(84)gırır tutansoq, bar öykèniqi so-vuk alaqsoq iq govusu... Onsoqam (85) soqunu görüp gèlèn barmı?

(86) Bayrat yürègındekisiniç yarsınıç yarsını-da aytmandı. Ol diqè (87) umumi hèmmè kişe arkayın aydıp

bolyan zatlari aydıpdı. Yogsam (88) bolanlığında onuq onuq gèlni, soq birmahal öz maşınlarına gövni yètmen (89) kimdir bir üytgèşik govı maşınlarını görüp hövès bolaymalı (90) deldir, bir yındam maşın zıbırdap öqlèrinè gècip tozanına-da (91) êyèrtmen gözden yitip ötègitsè-dè gözünü balkıldadı, kèmsinip otur-(92)malı deldir.

(93)-Al! - diyip gèlni çürt-kèsik aytdı.

(94) Şondan soqam iki-üç günlep Bayrat çını bilèn pikirlèndi.

(95) Onuq odiyyen maşınıniq birhili bardığıça sèpi açılıp baryan (96) yalı bolaydı. Maşınıq bahası arzan-da bolsa yangıclı aqrıbaş (97) kıgşıtlı ulansa-da, onuq bir çökdèr kèmçiligi bar êkèn. Onuq (98) motorında sovadıcısı-radi-torı yok. Êp-êslicè yolu seginmen (99) gèçsè gızaymagı mümkindi. Bayrat şu tarapını oylanıp darıkdı. (100) Ondan-mundan soraşdırıp gördi. İldè münüp yörèn-e bar yalı, kim (sf. 167)(101) govı diyip övyen borlı kim dè-rèksiz diyip yamanlayan. Yönè maşı-(102)niq arzancaklı-gı alara şaylarınıq bolluğu govı zat. Maşını (103) Maşın, dört tèkèrli bütin üsti yapık.

(104) Oylanıp-oylanıp Bayrat ol maşınıq biridèn govı tarapla-(105)rınıq üstini açyardı. Birsalımdanam onı êgèr-êgèr bir köpügè dèg-(106)mèz yalı dèrècèdè pü-çègè çıkaryan birtopar kèmçiliklèriniq üstün-(107)dèn bar-yardı. Oylana-oylana Bayradıq kèllèsi hum yalı çiğdi. Bu (108) pikir işiniq daşından oqa güzap bèrdi. Birgün govı garaqkı (109) gatlışanda onuq şo diyyen maşınıniq sèsi içèrik gèlip girdi. (110) Bayrat daşarık gapıların-

daki bəyigə çıxıp sərəttdi. Hiç zat (111) görünmədi, maşın gələnəm bolsa obanıq bir bövrünə - öyləriq ara-(112) sına sinip əyyəm öçürilipdir. Başqa bir tüysli maşınam bolma-(113)gı mümkündi. Ol içèrik girip yènè-dè arkayın oturdu. Çagacıgına (114) lak atdı, gèlni bilèn oduk-buduk gümür-yamır ètdi. Yadından çıkar-(115)dı. Birdènke yènè yaqkı maşınıq bir yèrdèn bir yèrè baryan sèsi èşi-(116) dildi. Bayrat ılgap daşarık çıkdı. Ol maşın. asfalt yola münüp (117) obadan saylanıp baryardı, özəm hut şol maşınıq özüdi. "Kèmi yok" (118) diyip sèrèdip durşuna Bayrat içini gèplètdi. İçèrik girènsoqam (119) yüzünü sallap oylandı, oturdu.

(120)-Bèydip yörmè-dè, alıp goybèrsènè! - diyip gèlin aytdı.

(121)-Almasam bu pikir maqa hèzil bèrmèz. Yònè "Pıyad göz bilèn (122) at alma" diyèn nakıl bar. - Yigit palladı. Soqra ol oturup oylan-(123)dı-da èntèk gatı bir gıssanmalı del diyèn karara gèldi. Ol sözüni (124) dovam ètdi:-Hanı èntèk görelı, nedèn ne borka?!

(125) Şol gün gicè yatanda, Bayrat diyyen maşınını yatdan aldım (126) hasap èdèn bolup, oyunda ulanıp gördi. Bolman durcak del, haysı (127) yapa ursaq çıkıp gidyer. Èlbètdè, Bayradıqkı diqè ildèn èşidènlè-(128)rinè göredi. Neçè yükəm ursaq urubèr motorınıq güyci yètsè bolanı. (129) Yangıcı arzan bènzin. Yèri, Bayrat gula şundan artık nemè gèrèk (130) kiçicik hocalık bilèn. Ol kèypini hoşladı. Birneçè yıl gèçirèn (131) kişi boldı. Maşın diyèniq könèlèrèm, ısgınam gaçaqkılar. "Şon-(132)da net-

sè bolarka?" diyip, Bayrat öz-özünè soval bèrdi. Ol yor-ganıq (133) içindè pışırdadı:"Onuqkı hèzil beş-altı yüz manat çıkarsaq (134) motorını tezèlèsè bor. Onsoq yènè üç-dört yıl-a mündir."

(135)-Maqa bir zat diydiqmi? - diyip gèlin çagası-nı patlatdap (136) yatışına adamsından soradı. Bu cogap Bayradıq pikirlèrini dır-pıtrak (137) êtdi.

(138) Ol sèsini çıkarmadı, gèlnèm. Ol yènè-dè yaqkı dünyè gaydıp (139) barmak için göz öqünè gètirmègè başladı. Bayrat indi ulanılıp-ulanılıp (140) halıs lèci çıkan maşınıni satcak bolyardı. Êgèr-êgèr (141) itèm a-lanok. Kevagt kimdir bir cübüsi çövrülip duranıq biri gèl-(142)yer-dè bahasını soran bolyar, ahıram alman gid-yer. Könè zadıq (143) yüzi yok. Ol başqa-başqa, iq go-vı maşınlar hakda-da oylanıp gör-(144)di. Hèmmèsindè-dè şuqa mèqzèşrek dèrtlèr-e bar êkèn. Ahırı Bay-(145)rat duyman durka uklap galdı...

(146) Êrtèsi ol êp-êslı gövni bilèn ördi. Oturıp pulunu sanap gördi. (147) İndiki aylıgınam alsa karzına bèrilyen maşınıq zordan yarpı (148) bahasına yètcèk.

(149) Şol gün gèlip Aşgabat sarı ugradı. Magazi-nè bardı. Diyyen (150) maşını hèkgèripçik dur êkèn. Pulunu tölèdi, maşınıq dokumènt-(151)lèrini düzlèdi.

(152) Oba gètirip Bayrat maşınıni işiklèrindèki bèyicèk guma (153) çıkarıp goydı. Onuq müçəsi kiçiregèm bolsa, maşın dagı deldi, (154) gırmızı rèqklidi, garam-tıl-gök hèniz gün dègmèdik çadırlıdı.

(155) Ayal-êrkêk gutlamaga gèlip sehèlçè salımda gapı hü-
mèr boldı. Göye (156) maşın gèlip Bayradıq öyüniq tövè-
règiniq tèbigatını üytgètdi. (157) Onuq ırımçı gèlni göz
dègmèzlik için, alaça bir çümmük duzdaqıp, (sf. 168) (158)
maşınıq puluna çoladı. Bayrat sıgan çaganı mündürüp, mün-
dürüp, maşını (159) gayrakı guyularıq yanından aylap gèldi.

(160) Uç gün gèçdi. Ol gèlninèm mündürüp tövèkgè-
lik bilèn asfalta (161) çıkdı. Êp-êslıcè gitdilèr vèlin
öqlèrindèn bir ullakan maşın (162) gèldi-dè , ala-tozan
turzup gèçip gitdi.

(163)-Göryeqmi, maşın bolsa hèzil-dè hèr bir şey-
dip gèçèniq to-(164)zanını üstünqè siqdirip barma işiq yok-
diyip Bayrat monça bol-(165)dı.

(166) Gèlin hoşallık bilèn yılırdı. Bayrat yènè-dè
maşınıni övdi:

(167)-Yörişinè-dè at dakar yalı deldir. Motor
bolanlığında dagı (168) bilyensiq-lè özünq muq yarsıça-da
yörenog-a.

(169) Şol mahal maşınıq aynacığında ızdan bir gök
yük maşını-(170)nıq gèlyendigi göründi. Bayradıq vorı gaç-
dı. Düy`yalı tagaşiksız (171) yük maşın dagam öqünè gè-
çip ötègitsè! Ol maşınıniq gazını düyp-(172)lèdip ugra-
dı. Aranı az-ovlak açdılar, êmma ızkam tizligini ga-(173)
taltı. Bayradıqkam sürübilsèq yètdireycèg-e del êkèn.
Tezècè ma-(174)şınına dözmen gazını govşatdı. Biraz sa-
lımdan yük maşın ala-zènzèlè (175) bolup gèçip gitdi.
Bayrat gözünıq gıtagı bilèn gèlniniq (176) yüzünè sèrètđi.

Gèlin yüzüni çalaca gızardıp yığıldı.

(177) Olar ıza övrüldiler. Öz maşınında şèylè bir yüvrük ayak yok-(178)duğunu Bayrat öz yanından boyun aldı. Mèsirgèp, nerazı bolcak (179) boldı. Özünü ömür yolda-ızda goyup yörèn könècè motor yadına dü-(180)şüp yènè-dè köşèşdi. Ol nèrèssè çaga yalı öz-özündèn mısapır yıl-(181)gırdı. Gèlin göni gürrüq êtdi:

(182)-Arkayın bolay, mèn sèni söyyenin. Maşınıq nehili yörèsè (183) şo hili yörèsin...

(184) Kirsiz-kimirsiz yığırış Bayradıq yüzünè çayıldı.

-V-

(Sovèt Edèbiyatı, Cilt 12, sf. 99-110)

OSMAN ÖDEYEV

İKİNCİ ÖMÜR

-1-

(sf. 99) (1) "Mèn saqa bir maslahat bèrèyin: hor yaşamacak bolsaq, adalat (2)halallık, insap diyèn pikiriq öyüq töründè çuq gömüp ol sözlèri (3) diqè diliqè sèna ê-dinip ılgabèr. Oları nirèdè gömèndigini dogan- (4)garın-daşlarıq sövèp dostlarıq, pèrzèntlèriq, mıdama yürègindè-kini (5) yayıp tèsèlli tapyan ayalın-da bilmèsin. Yogsam adalatı dabara-(6)landırcaq, halal insaplı bolcaq bolsaq yèr urup yèrdè galarsıq. (7) Mèniq sözlèrimiç haklıgına yaşabèrsèq, hil-hil adamlar bilèn iş (8) salşıbèrsèq göz yètirèrsiç. Şol üç zadıç durmuşa ornaşıp yèrè (9) düşüp bilmen yèrdèn bir yarım mètr çèmèsi yokarda- adamlarıq dil-(10)lèrindè yaşap yörèndigini bilèrsiç." Bu Mazar a-ganıç kakasınıç (11) pèndidi. Elbètdè bu onuq canınıç yangıcına aydan sözlèridi. Bu (12) gocanıç yürèkdèn sız-dırıp aydan sözlèridi...

(13) Ehil kişi akıllı. Akıllı adamlarıç biri-biri-nè akıl övrèdèsi gè-(14)lip dur. Yònè ol akıllarıç ehli-cèsi gursagıça guylubèrènok. Asıl (15) niç zat guylanok. Sèbèbi adama akıllı del-dè durmuş öv-(16)rèdyer, Durmuşıç övrèdèni pehim-payhaslı sözlèr yalı dèrrèv yadıç-(17)dan çıkayanok. Ol saqa hèr edimindè ulı sapak. Özi hakda oy-

landıryar, (18) edimiği sèrèsap basdıryar. Durmuş öz a-
kımına göre saqa edim (19) etdiryer. Hava, hava bu şèylè-
rek. Munuq şèylèdiginè Nazar aga (20) yaşan altmış beş
yaşınıq içindè bir del, iki del baybov tèlim (21) göz yè-
tirdi. Kakası pahırıq adalat, halallık, insap hakda aydan
(22) birmahalkı sözlèrini köp yatladi. Özèm durmuş mècbur
êdèndè hır-(23)çını dişlep yatladi. Yatlanında nemè üyt-
gèyèn zat barmı diysènè! (24) Aydılan pèndi tutup bolanok.
Nedip tutcak?! Nedip insabıqı yuvu-(25)cak?! Nedip ada-
latsızlık êdip bilcèk?! Nedip öyüqè haramı gètir-(26)cèk?
Onuq ocagını, maşgalaq mukaddès ahırın! Kakasınıq pèndini
(27) tutmaga Nazar aganıq hiç vagtam insabı çatmadı. Ka-
kasınıq hèm (28) şol üç mukaddèsligi öyüq töründè çuq gö-
goymandığına inandı. (29) Şèylè-dè bolsa ol pèndi yadın-
dan çıkarmadı. Nazar aga bir zada (30) göz yètirdi: ol
pèndi tutmak için zandıq hapa bolmadı. Nazar aga (31) ka-
kasınıq ol sözlèrini canı yananıq. sözi diyip düşündi.
Adam (32) mıdama ilè özünüq başarmayan zadını maşlahat
bèryer ahırın!

(33) Onuq köplènc kakasınıq övüdüni, durmuşıq sa-
paklarını yatla-(34)magı yönè yèrè del. Durmuş hèr dayım
dürtèklep oqa incalık bèrè-(35)nok. Durmuş diyleyyer! Yog-
sam ol sözüq aqırsında anık bir adam (36) mapraç gōvrè,
pètrep duran hırsız gözli Şadıman yaldır dur. Adəm-(37)
lar: "Parahat oturan halka faşistlèr ulı yağı boldı" diy-
yerlèr. (38) Faşist dağı nemè!..

(39) Nazar aga urşa gitdi. Sovukda üşèdi, gar
düşèndi. Horlandı (40) yaralandı. Bèş yıldan soq bèyik

yèqış bilèn obasına dolanıp gèldi. (41) Êmma Şadıman yaldırı vèlin, beş yılda-da on yılda-da yèqip bilmè-(42)di. Doğrusı, Şadıman yaldır bilèn sövèşè-sövèşè ahırını pıgambèr (sf. 100) (43) yaşından aşdı. Şadıman yaldır dil atlı iki barmak ölçè yaragı (44) bilèn Nazar aganı. êntègèm atıp, êntèdip yör. Şadıman yaldır vèzi-(45)pèsi, baylığı bilèn Nazar yalı hèsèrdèşiq adalatınıq, halallığı-(46)nıq insabınıq üstünè gum tozadıp yör.

(47) Sèni yigrènyen, saqa cèbir-sütèm êdyen adam diqè bir görnè-(48)tin yamanlık êdip orqan sèni yènè özi hakda oylandırar êkèn, hıyalın-(49)da sèniq bilèn sögüşèr êkèn. Şèydibèm ol sèni gicè düşüqdè, gün-(50)diz huşuqda ulukdardar yörèr êkèn. Asıl öydè êdyen gürrüqıq hèm (51) şol adam bolar êkèn. Nazar aganıq gıq ocagınıq başında êdilyen (52) êsası gürrüq övrülyer-dolanyar Şadıman yaldırıq üstündèn baray-(53)yar. Orqa bolan gahar-gazap öqèm bolèlin tapılmayan êl yalı çörègiqi (54) nırèqè iyèniqèm bildirènok.

(55) İnè bu günèm bir zatlar gopupdır. Toyılı garaqkılı gatlış-(56)bèrèndè nemèdir bir zada gaharlanıp hürqürdènip gèldi. Êl-yüzünü (57) yuvup, saçak başına gèçèndè-dè yüzündèn gar yagdı durdı. Ogluna sè-(58)rèdip oturan Nazar Aga:"Pèlèkèdin içindè zat saklaması yok. Yürè-(59)gindèki yüzündè. Bu bolşuq bilèn-e horlanaysaq gèrèk." diyip içi-(60)ni gèplètdi. Toyılı içindekini uzak saklacak hèm bolmadı:

(61)-Kaka, Şadıman yaldırıq êzènègindèn tutaga-da, azarını yètir-(62)sèq dünyè inmèdik yalı êdèrin diyilsè bol-

mazmıkan? Hèr zadıq çèni-çakı (63)yagşı. Mèn-e dişimi gısa-gısa êyyèm dişimi döküm. Nemè (64) mèn bu dünyè di-
rè dişimi gısıp ötmèk için gèldimmi?

(65)-Gıq bol, oglum, gıq bol, yaşlık êdip yürègiqi êli-
rè alıbèr-(66)mè. Dünyedè bihasap zat yokdur. Birinè ya-
manlık, cèbir êtsèq, ol (67) on-on beş bolup öz başıqdan
inmèli. Şadımanıq êdèn yamanlıkla-(68)rı hıyanatçılıkla-
rı az del. Munı bütin oba bilyer. Şadımanıq (69) êdèn
bèt işlèri özünè arzan düşèr öytmè. Ol pelindèn tapar.
Inha (70) görèrsiq.

(71)-Hudaydan tapcak bolsa şu vagta çenli tapardı.
Tapayanok. (72) Gaytam huday şoqa bolsun êdyer. Aç ga-
lar öydüp, obamızıq ehli (73) zadını sıırıp-süpürüp şoqa
bèryer. Başga adamlarıq yagdayı hu-(74)dayıq gözünè ilènok.

(75)-Allahıq êdèninè garşı bolma oglum, halamaz.

(76)-Halamazsa mèn nedèyin? Êlli gèpdèn - vèlin
gèp, kaka. Şo (77) Yaldırıq acalı ahır mèniq êlimdèn bo-
lar. Onuq saqa êdèn sütèmlè-(78)rèm az-küş del. İndi ol
mèniqèm başımdan faşist bolup indi.

(79)-Toba êt, oglum, toba êt. Êdèniqè şükür diy.
"Sabırlı gul (80) Kebe yètèr" diyipdir könèlèr. Inha bir
gün ehli êdèn tèlèk işlè-(81)ri için ötünc sorap Şadıman
gapımızdan gèlèr. Adam öz pelindèn (82) gaçıp gutulup
bilyen deldir oglum.

(83) Şadıman yaldır-a gutuldu. Yogsam Gündogdı a-
ganıq atan okı (84) onuq çat maqlayından dègeymèli ahırın!
Sèkiz okuq birèm dègmen-(85)dir-e! Bu onı hudayıq yalka-
dıgı delmi?!

(86)-Gündogdı tëlèk iş êtdi. Bèytmèli deldi. Atdı. So-
 rından do-(87)kuz yıl türmèdè oturıp gèldi. Govı boldumı
 şu?

(88)-Şoqdan soq-a birki yıl yuvaşadı. Yönè mèn atsam,
 Gündogdı (89) aganıqkı yalı êtmèrin, kaka. Sova gèçmèz
 yalı Yaldırıq yaldırap du-(90)ran iki gözünüq arasına
 direp atarın.

(91)-Onuq yalı mocuk sözi diliqè alma, oglum. Günèbor.
 Hèmmè-(92)miz taqrınıq bèndèsi. Ol sözi pèrzèntlèrinè a-
 la göz bilèn sèrèdyen deldir. (93) Êtcèk işini bilyendir.
 Aytdım ahırın Şadıman pelindèn (94) tapar diyip nemè êt-
 cèk maqa şıl bir sözi gaytaladıp.

(95) İnè giq öyè tèsèlli bèrip gèlyen bir oynam
 söz. Nazar aga êntèk (96) oğlu yalı murtı taban yigitkè-
 dè şu pikiriq gullugında bolupdı.

(97) Şadıman yaldır hèr gèzèk tëlèk iş êdèndè, onuq pelin-
 dèn taparına (98) hudayıq oqa göz görkèzmèginè garaşıpdı.
 Hayırıq şèrdèn üstün (99) çıkmagına garaşıpdı. Ol hezi-
 rəm, bir er ömrünü gèçiribèm hayı-(100)rıq şèri yèqèri-
 nè garaşıp yör.

-2-

(sf. 101) (101) İkisiniq çagalıkdan beri meşi bişişyènok-
 dı. Şadıman yaldır (102) birki yaş çèmèsi ulı bolansoq
 güyç taydanam galibèrsè agızlıqı (103) bilènèm Nazara ök-
 dèdi. Onsoqam Şadıman dèmi bilèn zagara bişir-(104)yen
 gurplı adamıq oğlıdı. Gurplınıq mıdama mèslekèdèşi ken.

(105) Ovnuk-uşak zatlar, öykè-kinè gövnè degişmè
 yatda galıbam du-(106)ranok. Yönè Şadıman bilèn bolan il-
 ci garpışık Nazarıq yadın-(107)dan çıkanok. Şonda Şadıman

yaldır otuz yaşındadı, dünje gövni (108)yètmen yördi. (Onuq hezirèm hiç zada, hiç kimè gövni yètènok.) Bu (109) tin oba onuq hizmatındadı. Sèbebi ol obada brigadirdi. Adamlar (110) onuq brigadasında şor dèrè batıp, gündèligini gazanyardılar. Da-(111)şından yènè Şadımanıq gövni avyamak için ılgap yörèn, aytcak (112) sözünè agzını gımlıdadandan düşünyen, garasay, êydibèm bolsa (113) bèydi-bèm bolsa oqa yaraqcanlık êdip özünü aldıryan adamlar az deldi.

(114) Obadan gaçıp gitcèk yèriq nirè?! Türkmèn öz obasından göçüp (115) başga oba barcak bolsa, gövünè dünje gapışaycak yalıdır. Ol hèr (116) êdip hèsip êdip obasından gitmècèk bolar. Nazar aga-da göbèk ga-(117)nı-nıq daman yèrini taşlap gitmèdi. Yogsam köp hiyallandı. Tèlèyinè (118) tèn bèrip hèmmè zadıq üytgèmèginè-govulaşmagına garaşdı. Dün-(119)yedè hèmişèlik zat yok. Şadımanam brigadirliğini ömürlük alayan (120) deldir diydi:"Ak patışanı yèqèn hökümèt bu. Gitlèri yèqèn hökümèt (121) bu. Şoları yèqènsoq, Şadıman yaldır dağı nemè!" diyip, Nazar öz-özünè (122) tèsèlli bèrdi.

(123) Yaşalıp yörülsè, köp zatlariq üstündèn bar-yaq, köp zatlari gör-(124)yeq. Görmèsiz zatlaram göryeq. Nazar "Dokuzlık" atlandırılıyan (125) atıza suv tutup yör-ke, şol görmèsiz zadı-da gördi. Vah, görèninè so-(126)qundan mündè bir puşman êtdi. Cèbirnèm çèkdi. Yönè bolan zada (127) alaç nemè?! İkbal hèr kimi bir zadıq üstündèn êltip êkèn.

(128) Nazarı-da êlti.

(129) Ol hatar tutlarıq aşagında gündən goranmak biraz dız êpmək (130) mèyli bilèn dilini êgninè atıp yörep ugradı. Bu yèrdè adama duşa-(131)rın diyip, ol êgèr-êgèr pikir êtmendi. Şonuq üçün hümürdi êşi-(132)dilsè-dè oqa onçaklı üns bèrmen yörèdi. Onuq bar ünsi govaçadadı. (133) Hèr kèşiq dèqindè durup hovlukman suvuq (134) akı-şından kanagatlayandığı üçün ol gatı arkayındı. "İndi gün (135) yaşyança arkayınçılıqdır. Oqa çènli ehli kèşlèr : suvdan dolar go-(136)vaçalar ganar" diyip, Nazar içini hüm- lètdi.

(137) Nazar birdèn segindi. Êndamı tikènèklep, ahırzaman gopan (138) yalı boldı. Gopdı asıl! Nazar göz- lèrinè inanmadı. Hiç inanmadı.

(139) Saqqıldadı. Durşu bilèn saqqıldadı. Pili êgnindèn gaçdı. Gör, (140) bu bolup yören zatları! Hèy şèylè-dè bir üstünè gèleymək bolarmı?! (141) Uzakden duymadıqmı? Hümürdi êşidilip ahırın! Oqa nemè üçün (142) üns bèrmè- diq? İndi ölcèkmi-yitcèkmi? Inha indi...

(143)-Gözün yok yalı, nire süsdürilip gèlyen?

(144)-Gözün yok yalı!.. Vah, gözün ketè kör bo- layşını! Nazar doğan yalı (145) bolup durdı.

(146)-Nemè iş êdip yörsün bu yèrdè? - Şadıman yal- dır hasanaklep (147) yèrindèn turdı-da êşigini gèymegè dur- dı. Sona gız üst-başını ka-(148)kişdirman, tèrtibè-dè salman govaçalığı içi bilèn ökcè gètèrdi. (149) Gaçdı! Onuq gaçışı masgaraçılığındanam gaçıp gutulıp bilèycèk (150) yalıdı.

(151) Yönè ondan gaçıp gutulıp bolmayan êkèn.

(152)-Bu yèrdè nemè için kaqkap yörsüq? Nemè gè-
rèk saqa? Körüq (153) barmı sèniq bu yèrdè?

(154)-M-mèn...- Nazar nemèdir bir zatlar diyçèk
boldı. Diyip (155) bilmèdi. Ol mècalsız aşak oturdı.

(156)-Tur yèriqđèn!

(sf. 102) (157) Nazar turdı. Gorkıp ya tur diylèni için
del, onuq bu haram yèrdè (158) oturası gèlmendigi için tur-
dı. Pilini yèrdèn gètèrdi-dè ızına öv-(159)rüldi.

(160) Nire baryan? Saklan! - diyip üst-başını tèt-
tibè salıp (161) yètişmèlik Şadıman hasanaklap gèldi, Na-
zarıq êgnindèn yapıqđı. - (162) Saklan diyen mèn saqa!

(163)-Ayır haram êliqi!

(164) Şadıman yaldır "haş-ş" êdip iki êgnini bir
gètèrip taşladı-da (165) alcıraqqı sèslèndi:

(166)-Düşünişèli.

(167)-Nemèni düşünişçèk? Düşünmèz yalı nemè bar
bu yèrdè?

(168)-Sèn hiç zat görèqok, düşnüklimi?

(169)-Maqa haybat atma

(170)-Mèn saqa haybat atamok. - Şadıman yaldır hov-
lukmaç yuv-(171)dundı. -Sèni govı görÿen. Nemè yumuş bu-
yursaq bitirèyin. Ayt, yönè (172) şu gürrüq şu yèrdè gal-
sın.

(173)-Êy, dünyè, dünyè!..

(174)-Dünyèniq gürrüqini soqa goy. Yalbaryan, goq-
şı, sözüq çın (175) bolsa hiç yèrdè aytmacağıqa ant iç.

(176)-Halal obam bar diyip bègènip yördüm. Barı
bulaşdı. Barı.

(177) Öqlèr bèylè zadı akıla sıgmacak zat hasaplayardım. Güne hasapla-(178)yardım. İnè, gör-e! Ê-êy, mahluk, adamlar saqa inandı, sèni brigadir (179) bèllèdi. Düşün-yermi? Yolbaşçı! Adamlar sèndèn görèldè almalı. (180) Sènèm olara görèldèbolmalı. Sèn halal obanı buladıq, harama (181) çıkardıq, êşèk. Êşidyenmi gadır bilmèz hayvan sèn. "Balık ba-(182)şından porsar" êtdiq...

(183)-Gèl, mèrt gürlèşèli...

(184)-Mèrtlik nire, sèn nire!

(185)-Şu gürrüqi bir yèrdè aytsaq, sèniq namart boldugin.

(186)-Sèniq, hèy, o gızcagaza nèbsiq ağırmadımı? Ol birinè dur-(187)muşa çıkmalı, maşgala bolmalı?!

(188)-Boynumdan aslışıp dursa, mèn nemè diyèyin? Êrkèk êşèkdi-(189)ris-dè!

(190)-Sèn onuq zehmet hakını köp yazansıq. Has köp yazmaga söz bè-(191)rènsiq. Boş sözdèn bal küpünè batıransıq. Vah, şu pul diyèn zada (192) nelèt!

(193)-Yèri bès êtsènè!

(194)-Bès êtmèn. Sèniq yalı adamlara biziq obamızda orun yok, sèni (195) obadan çıkarmalı, obadan. Yok, yurtdan çıkarmalı. Sèndèn yolbaşçam (196) bolmaz, adamam. Bu êtmişiq üçin adamlarıq öqündè hasap bèrmèli (197) bolarsıq

(198)-Aylığıqı artdırıp yazayın. Bütün ömrümè guluq bolayın. (199) Alla kèssin, çınım.

(200)-Nemè, bütün ömrüqè brigadir boların öydyermi? Yok, maqa (201) haram pul gèrèk del.

(202)-Hèmmè pulam bir puldur. Halal pul, haram pul diyip pikir (203) êdyen barip yatan samsık adamlar...

(204)"Şadıman yaldırı obadan (205) çıkarmalı" diyen pikir Nazarıq aqından ayrılmadı. Ol gün yaşyan-(206) ça nemè êdip nemè goyanını bilmèdi. Şadıman yaldırı urmandığına (207) bégèndi. Onı huday ursun! Şèylè-dè bolar! Onı huday şèylè bir (208) urar, ikini islèmèz yalı bolar. Gabahatlık yèrdè yatmaz. Salı gov-(209)şaklara hakı artık yazıp, oları maymın yalı oynacak bolyar. Onuq (210) bu êtmişini oba yaşuluları ümsüm goymaz.

(211) Nazar agşam yürègini birè baglap, Çeşèm aganıq öyünè bardı. (212) Çay başında dègdim-gaçdım gürrüq êdildi. Nazar incalıp bil-(213)mèdi. Hudayıq öqündè-dè pek, halal bolası gèldi. Êmma gürrüqi ug-(214)runa gitmèdi. Nemè hakda gürrüq gozgasa-da, Çeşèm agadan "he", "ha-(sf. 103) (215)vadan" başga cogap alıp bilmèdi. Nazarıq helki vakadan (216) başga pikir gèlènokdı. Ol diqè Çeşèm aga aytacak sözlèri hakda (217) oylanyardı. Onı hiyalında on-on beş gèzèk aydıbam görüpdi. Yönè (218) onı indi aytmaqda gèp bar. Êrbèt habarı aytmağıq kindığıni!..

(219) Vah, aytacagım vèlin, içèrdè Çeşèm aganıq ayalı otır.

(220) Nazar daş çıkanda, Şadıman yaldır yètip gèldi. Ol hırsız göz-(221)lèri bilèn Nazarı daladı. Yagşıdan-yamandan hiç zat diyen içèri (222) girdi.

(223) Nazar gicè uklap bilmèdi. Şadımanıq bolşı göz öqündèn ay-(224)rılmadı. Çeşèm aga aydıp dogrı êtdiq-mi? Tèlèk iş êdèn bolayma? (225) Nazar dürlü pikirleriq aşığında suva gark bolyan yalı hopukdı. (226) Aytmadık

bolsa, özüni hudayıq, il-günüq öqündè güneli sayardı. Şèy-(227)lè düşünceni yaşlıkdan onuq aqına guydular!

(228) İndi bu zatlariq soqı nemè bilèn gutararka? Bir zad-a vèlin (229) şadımana nelèt okarlar. Obanıq ehli adamı cèmlènişip, onuq (230) yüzünè tükürèrlèr: "Balık başından porsar" êtdiq. Bizè sèniq (231) yalı birgèt gèrèk del" Dogrudanam, gèrèk del. Haysı yèriq yolbaşçı-(232)sı azgın bolsa, şol yèrdèn rısgal gètèrdilèr. Dün-yeniq abatlığı sèr-(233)dariq görüm-görèldèsinè baglı diy-yerlèr-e. Aydıpdırlar-a: "şa (234) bagıq bir yapragını alsa, il-halk şol bagıq köki-damarına çenli (235) alar" diyip...

(236) Bu mahal Çeşèm aganıq günü agırdır. Masgara-çılıgıq êciri-(237)ni çèkyendir. Şadımanıq kèkirdèginè münèndir. Munuq üçin hiç kim (238) Çeşèm aga tèlèk iş êdip-siq diymèz. Êy, alla-a munuq soqı bahım-(239)rak bèlli bolsa. Sağlık bilèn êrtirè çıkalı. Hèmmè zat bèlli bo-(240)lar.

(241) Ol gürrüqi êrtirè goymadılar. Goyulmalı gürrüqèm del ahırın (242) ol! Yarıgicè kimdir biri Nazarıq gapısını kakdı. Gèlèn adam `ga-(243)tı-gatı ardıncırap, al-cıraçqı gıgırdı:

(244)-Nazar, ay, Nazar, daşarı çık!

(245) Nazar`hasanaklap yèrindèn turdı. Nemè êtcè-gini bilmen, tövè-(246)règinè yaltakladı. Kimiq gıgıryan-dıgını aqşırcaq boldı. Bolmadı. (247) Gèlèniq kèypinè gèl-mendigini açık bildi. Ol aş pıçağı aldı-da (248) goltuğı-na saldı. Mırlaşıp uklap yatan çagalarına hoşlaşyan (249)

(249) yalı Nazar ayladı. Yönè çagalarını garaqkılıkda saygarıp bilmè-(250)di. Ol hasanaklap, yatan çagalarını sèrmèlèşdirip, barlap çıkdı.

(251) Kakası, mèn-e gorkyan - diyip, Nazarıq ayalı sandıradı.

(252)-Gorkar yalı nemè bar?

(253)-Gitmeq, kakası, İşi bar adam êrtir gèlsin.

(254)-Nazar, ay Nazar! -Bu gèzèk sès has gatırak çıkdı.

(255)-Baryan - hov, baryan. -Nazar yènè çagalarının yatan yèrinè göz (256) ayladı-da, daş çıkdı.

(257)-Bèrik gèl.

(258)-Kim sèn?

(259)-Kim bor öydyeq?

(260) Nazar Gündogdını tanap arkayınlandı.

(261)-Êy Nazar, Nazar işi gördüq. Obanıq yüzünü yèrè saldıq. (262) Sèndèn bèylè zada garaşmandım...

(263)-Mèniq iki gözümdèn başga ayıbım yok.

(264)-Hanı mèrt bolalı. Bolcak iş bolupdır. - Gündogdı êlini (265) Nazarıq êgninè goydı. -Mèn saqa bir zat aydayın. Ruhıqı pès tut-(266)magıq, özüqi yèkè duymagın. Mèn yanındadırın. Yönè göni yüzüqè ayt-(267)cak: êdèn işiq tèlèk. Bèytmèli del êkèniq. Tèlèk iş êdènèm bolsaq (268) dostum yüz övrèr öydüp gorkmagın. Mèn sèniq yürègindè hiç kimè êr-(269)bètligiq yokdugınam bilyen.

(270)-Nemè üçin gèldiq? Maqa gövünlük bèrmegèmi?

(271) Çeşèm aganıq öyündè saqa garaşıp otırlar.

Izırqdan mèni (272) ibèrdilèr.

(sf. 104) (273) Nazar Gündogdınıq ızına düşdi.

(274) İçerdè yèdi-sèkiz sanı adam otırdı. Olar Çeşem a-
ganıq hèm (275) Şadımanıq doganlarıdı, garındaşlarıdı.

Olarıq başı aşakdı. (276) Olar Gündogdı bilèn Nazara ça-
la baş galdırıp sèrètdilèr.

(277) Kim gèller? Êlbètdè, Gara aga gèller. Ol o-
banıq iğ hatıralı (278) yaşulusı. Obada ondan bidin çö-
pèm gımıllanok. Oqsoqam ol Çeşè-(279)miq yakın garındaşı.

(280) Şèylè-dè boldı.

(281)-İnim, Nazar!.. - Gara aga aytcak gèpini yè-
di ölçep bir kès-(282)yen bolarlı, biraz segindi. -Biz
sèndèn diğè oqatlığa garaşyardık. (283) Govı adam bolup
yètişèriğè bil bağlayardık. Kakağ pahırıq yatan yèri(284)
yagtı bolsun, ol payhaslı, halal adamdı. Sèn vèlin biziğ
tamamımızı (285) ödemèdiğ. Mèsligiğè çıdap bilmen, yaşava
gızığ gözünü-başını ay-(286)lapsıq. Obanıq abrayını yèrè
çaldıq...

(287)-Mèsligimè çıdap bilmèz yalı, mèniğ ildèn ar-
tık günüm yok.

(288) Obamızda bir mès bar. Olam Şadıman.

(289)-İnim, tèlèk iş êdip, ızından başga birini u-
tandırcağ (290) bolma.

(291)-Mèndè onuğ yalı gılık yok.

(292)-Şèylè gürrüqlèri êtmèk bizè ağır dègyer.

Namıs. Yònè gı-(293)aldanıq üçin...

(294)-O nehili gızıı aldanıq üçin?! Gızı mèn aldan-
mışım mı? Hu-(295)daydan ant içyen. İyèn duzumdan ant iç-
yen.

Yalan diyyen bolsam, mè-(296)ni Çeşem aganıq bèrèkètli sa-
çağı ursun.

(297)-Bèylè mukaddès zatlari diliqè alıp, yalan
sözlèmègè huday-(298)dan gork inim. -Gara aga gürrüqi u-
zaga çekdirip, inim görèn zat-(299)dı. Şadımana yüzlendi:
-Şadımanbèrdi, hanı, inim görèn zat-(300)larıqı gèlşiksi-
zèm bolsa gürrüq bèr. Bu yèrdè obaq namısı ölçèl-(301)yer.

(302) Şadıman uludan dèmini aldı. Bir Gara aga, bi-
rèm Çeşem aga (303) sèrèt-di-dè hovlukman gürlèdi:

(304)-Mèn brigadir. Ağır garamatı mèniq boynuma
atdınız. Brigadiriq (305) ètmèli işlèrini hèmmeqiz bil-
yeqiz, adamlar. Gündè ehli (306) atızlara pay-pıyada ay-
lanıp çıkmam, hiç incalıp bilèmok. Na-(307)zarıq suv
tutuşını görèyin, hèmèm oqa arma diyèyin diyip, günortan
(308) "Dokızlıga" ugradım. Tutluga yètènimdè-dè şol mas-
garaçılıqıq üs-(309)tündèn barmanmı? Gızıq o, yèrè nehili
baranından habarım yok...

(310)-Yalan, yalan! Adamlar, inanmaq Şadıman ya-
lan sözlèyer. İki-(311)siniq üstündèn baran mèn. Inanmaz-
saqız gızdan sorap görüq.

(312) Gara aganıq sèsi azmlı çıkdı.

(313)-Çagırırıq gızı!

(314) Çeşem aganıq ayalı yarım-yaş bolup, gızını
ızına tirkep içèri (315) girdi. Sona Nazara gözi kaklışan-
dan, horkuldap aglap goybèrdi:

(316)-Masgara ètdiq, yèrçèken, masgara ètdiq! Al-
dadıq mèni! Ayalı-(317)mı kovcak diydiq...

(318) Nazar bèylè urgunı çèkip bilmèrin öytdi. Çèkdi, nè asman ga-(319)pışdı, nè yèr yarıldı. Onuq cöv-
lan urmasını-da diqlen bolmadı.

(320) Gündogdını-da gürlètmèdilèr: "İkiqizèm bir adam. Sè-
niq nemè için (321) Nazarıq tarapındadıgıq bizè düşnükli"
diydilèr.

(322) Ol ênçè günlep deli yalı gèzdi yördi. Adam-
larıq köpüsi dillè-(323)ri bilèn hiç zat diymèsèlèr-dè
müqürlik nazarı bilèn onı (324) daladılar. Doğrusı, o-
nuq bilèn salamaşmaga çèkinènlèrèm tapıldı. (325) "Sè-
niq bozuklık êtmècèginè inanyarıs" diyènlèrèm boldı. Göv-
nünè (326)adamlar ondan gatı daşlaşana mènqzèyerdilèr.

(327) Nazar nehak töhmèdè çıdap bilmen, bir gün
çola yèrè barıp êg-(328)nini silkip-silkip agladı. Ol
obadaşlarınıq, yaşulularıq özünè (329) inanmendıklarına
hakıkata göz yetirmendiklèrinè, Şadımanıq (330) hër sözü-
ni lele salıp, "Şadımanbèrdi can, sèn dogrı aydyan" di-
(sf. 105) (331)yişlèrinè canı yanıp agladı. Gündogdınıq
canı yananda aydyan söz-(332)lèri yadına düşdi: "Êciz müq
cibrinibèrsin, nedogram bolsa, güyç-(333)liniq sözi mamla"
Şadıman vèzipèsi bilèn güyçli. Êlindèn iş (334) gèlyèn-
digi bilèn güyçli. Agalarınıq, dogan-garındaşlarınıq köp-
(335)lügi bilèn güyçli. Haram pulı bilèn güyçli. Obada
onuq aydan ne-(336)dogrı sözèm dogrı hasaplanılyar. A-
damlar nemè için onuq öqündè (337) şèylè pèsèlyerkèlèr?!
Baylık... Ol mèn-mèn diyèn ênçèmè erlèriq (338) adamkerç-
ligini ayırıp yör...

(339)-Yok, Şadıman, sèn uzaga gitmèrsiq. Yalkan-

marsıq. Peliqdèn (340) taparsıq. Maqa êdèn yamanlıgıq
üçin irdè-giçdè cèzaqı çèkèrsiq...

(341) Başını aşak salıp oturan Nazarıq sèsi güqlèç çıkdı.

(342) Onuq çola sayıp oturan yèrinè beş-altı yaş-
larındaki Toylı (343) gèldi. Ol kakasına möltèrilip bak-
dı. Yuvdandı:

(344)-Kaka, saqa hat gèldi.

(345) Nazar oğlunıq soraglı gözlèrinè uzak sèrèdip
bilmèdi. Yuvaş (346) gürlèdi:

(347)-Bilyen, oglum, saqa-da kındır. Oglanlar hèr
hili şıltak (348) atıp azar bèryendirlèr. Illèriq aydyaq
sözünè inanma. Hèmmèsi (349) töhmèt...

(350) Toylı kèmiş-kèmiş êtdi. Soqam göz yaşını ka-
kasınıq görmèsin-(351)dèn gizlep ızına övrüldi. Uzak dur-
man horkuldap aglap gitdi.

(352) Nazar êlindèki hatı övran-övran okadı. Şol
yèrdènèm göni (353) rayon mèrkèzinè ugradı. Hatda görkè-
zilèn yèri tapdı. Onı yüzi-gözi (354) gülip duran, yaşı
durugşan adam garşıladı. Özünü Sülçi Garayèv (355) diyip
tanışdırdı-da, niredir bir yèrè çıkdı. Vagtı bilèn gèl-
mèdi. (356) Nazar aytcaq sözlèrini içindèn birki gèzèk
gaytaladı. Hèmmè zadıq (357) bir yaqalık bolarına hov-
lukdı. Neçè garaşa-da sülçi gara bèrmè-(358)di. Gèlèn-
soqam hovlukmadı. Oturıp, nemèdir bir zatlar yazdı.

(359)-Obanıq abrayını döküpsiqiz - diyip, Garayèv gızıklı
gür-(360)rüq aydyan yalı yılgırdı. -Sona Çeşèmovanı zor-
lapsiqiz...

(361)-Yalan, yalan! -Nazar tarsa yèrindèn turdı.

(362)-Oturıq, oturıq. Bu yeri bogaz yırtılıyan yer del. Öqündən ay-(363)dayın. Yalan sözləsəqiz işiqizi a-gırlaşdırarsıqız. Həmmə zadı (364) ak yürəkdən boyun al-mağıqız işiqiz yəqilləşdirər - diyip sülçi (365) yənə öq-küsi yalı yığırdı. -Inha, məndə öqdə barıçı kolhozçı So-(366)na Çeşəmovanıq yazan arzası bar. Ol siziq "Ayalımı kovup, saqa öy-(367)lənəcək" diyip aldandığıqız, masgara êdəndığıqız hakda yazıpdır.

(368) İnə bu arza bolsa Şadıman Aydogdıyèviqki. Siz o-nuq üstünə gıgı-(369)rıpsıqız. Töhmət atıpsıqız. Urcak bolupsıqız. Ol diqə rayonu-(370)mızda del, oblastımızda tanımıl brigadir ahırın! Kommunist.

(371)-Vah, can ağam, barı töhmət! -Gahardan yana Nazarıq dili tu-(372)tuldı. Aydarın diyən sözlərini hu-şundan uçurdı.

(373)-Inha, olarıq yazan arzaları. Şu arzalar ê-sasında siziq üs-(374)tüqizdən iş gozğadık. Sud sizè dè-gişli cəzaqızı bərər. -Sülçi (375) yığırıp gaharına tit-rep duran Nazarı boydan-başə sınıladı.

(376) Nəzar bolan vekaları canıgıp gürrüq bərmegè durdı. Sülçi (377) onuq sözünü diqlèmək islèməyen yalı uludan dèmini alıp, gəşları-(378)nı çıtıp gürrüqin gutara-rına gərəşman, daşarık çıkdı. Əsli (379) vağtdan gèldi-dè gıssağlı işiniq çıkandığını aydıp, çasıp yatan (380) ka-gızlarını yığmaga durdı.

(381) Nəzar sülçiniq yanına yarım ay çəməsi gatna-malı boldı. Hər (382) gün oturıp-oturıp gaytdı. Bolup yörən zatlara canı yanıp özünü (383) öldüreyəsi gèldi.

İkbalına nelèt okadı. Sülçî bilèn bolan gürrüq-(384)lèr-
dèn çèn tutup, türme basılcağına anık göz yètirdi, soq-
kı du-(385)şuşıklarda gaharlanıp, örtènip gürlèmèsi galdı.
Sebèbi, sülçinin (386) aydışı yalı onda hiç hili subutname
yokdı. Onuq garşısına bolsa (387) iki adam görkèzmè bër-
yerdı. Êtcèk alacıq barmi? Şèylè yagdayda (388) hanı öz
sözünî subut êt-dè, êdip bilyen bolsaq! Nazar sülçî nemè
(sf. 106)(389) diysè baş atıp diqlèdi. Öz yanından gözüne
iki barmak dilinè öv-(390)ran-övrân nelèt okadı. Düşèn
yagdayından çikalğa yokduğı hakdaki (391) fikir aqından
ayrılmadı. Türme göz öqünè gèldi. "Taktıra tèn bè-(392)
rip nehak basılaymalı bolarmıkam?" diyip, Nazar oylandı.
(393) Arz êtmèli?.. Ol arzam êdip gördi. Üç-dört gapa
bardı. Baran yèrindè (394) oqa gülèr yüz bèrdilèr. Sö-
züni diqlèdilèr. Ör-gökdèn gèldilèr. (395) "Bèylè zat-
lara yol bèrmèris. Mèsèleni adalatlı çözèris. Hakıkı cè-
(396)nayatkèrè biziq aramızda orun yokdur. Siz arkayın
gaydabèriq" diy-(397)dilèr. Üytgèn zat boldumı? Bolmadı.
Sülçî vèlin, hèr gèzèk onuq (398) yüzünè sèrèdip, türme
basılcağına niqtadı. "Dünye bir gèzèk gèl-(399)yen. On-
dâ-da êgnini yıgrıp yaşamalı' del. Rast türme gitmèli bol-
(400)sa Şadımanı o dünye ibèrip, soq gidèyin" diyip, Na-
zar öz yanın-(401)dan nèticè gèldi.

(402) Adama dost diqè saçak başında del, başıq a-
gır iş düşèndè (403) has zèrur gèrèk êkèn. Nazar muqa şol
günlèr göz yètirdi. Gündoğdını (404) dèpèsinè teç êdinè-
si gèldi.

(405) Gündoğdı öydèçilèm bolsa, Nazarıqka gündè-

günaşa gèldi. "Hiç zadı (406) zadı gaygı êtmè, hèmmèsi-niç bir alacını êdèris. Mèniç prokuror (407) dostum bar. Onuq bilèn bilè gulluk êdipdim. Şoqa yagdayı bolşı (408) yalı gürrüç bèrdim. Ol hèmmè zadı düzèdiris diydi" diyip Nazara (409) tèsèlli bèrdi.

(410) Gündogdınıç aydışı yalı boldı: bar zat govulık bilèn gutar-(411)dı. Nedip govulık bilèn gutardı? İşlèr nedip düzèdildi? Onı (412) obada Gündogdından başga bilyen adam yokdı. Bir zat vèlin bèllidi. (413) Gündogdı gölèli sıgrını satdı. Nazarıçam gèrèk bolar diyip sak-(414)lap yörèn süşürintgisini şèhèrè ekitdi. Ana şondan soq yılgır-(415)magı govı göryen sülçi Garayèv Nazarı çağırmadı...

-3-

(416) Obada ulı toy tutuldu. Toyı Çeşèm aga êtdi. Ol gızı Sonanı (417) durmuşa çıkardı. Gèlnalcılar uzak yol söküp gèlipdilèr. Olar cuda (418) dabaralıdılar. Nazar toya çağrılmansoq daş işikdè gèlnalcı-(419)ları sınılap çay içyerdı. Ol bèdèv atıq, asıllı gızıq bir kösti (420) bolmasa öz obasından aqsat-aqsat çıkarılmayandığı, oqa öz golayın-(421)dan hırıdariç tapılyandığı həkdağı pehimi yatladı.

(422) Sona sülümèrep uz yaşınıp kècèbè maşına mündi.

(423) Şadıman yaldır toyda bèyèmcilik êdip yördi. Êylek-bèylek ıl-(424)gaşyan oglancıklara haybat atyardı. "Ayrılıç maşınıç öqündèn!" (425) diyip yol tutcak bolyanları kovyardı. Ol nemèdir: bir zada hovlugyan (426) yalıdı.

(427) Durmuşda şèylè beyèmçilèr az del ahırın!

-4-

(428) Şol yaramazçılıktan soq, Nazar "Yaşulular mèn-
ni obadan çıka-(429)rıp kovarlar" öydüp garaşdı. Sèbebi
yaşulular özara gürrüqlèrin-(430)dè azgınlık êdèni obadan
çıkarıp kovarıs diyyerdilèr. Olar Na-(431)zarı obadan çı-
karıp kovmadılar. Nemè çıkcakdığını bilyer olar! Yònè
güçli-(433)niq garşısına durmak kın! Hiç kimi q dınc ba-
sını govga salası (434) gèlènok. Nazar obadaşlarınıq i-
ki yüzlülüğindèn negile boldı.

(435) Bir gün şèylè boldı.

(436) Günortan kolhoz başlığı gèldi-dè oba adamlar-
rını yıgnadı. (437) İq öqdè barıca kolhozçılarıq birini
Moskva gèzèlèncè ibèrcèk-(438)digini, özèm kolhoziq hasa-
bına ibèrcèkdigini şoqa-da Şadıman (439) barıp gèlsè kèm
bolmacakdığını aytdı. Emma adamlar başlık bi-(440)lèn i-
lalaşmadılar.

(sf. 107)(441)-Bizi q oqa öz minasıp hasap êdyen adamımız
bar, Moskva Na-(442)zar gitsin. Onu q görèni gara zeh-
met. Dınc alıp gèlsin - diyip, (443) adamlar yèrli-yèr-
dèn sèslèndilèr.

(444) Başlık brigada brigadir bèllèmegè gèlèndè-dè
şèylè bolupdı. (445) Adamlar Nazarı brigadirliğè tèklip
êdipdirilèr. Başlık vèlin öz (446) sözünü gögèrdipdi. Bu
gèzègèm Nazarıq adınıq tutulmağı başlı-(447)gıq kèypini
gaçırıpdi. Ol yüzünè urlan yalı bolup gaytdı. Moskva
(448) Şadıman gitdi. Nazar munuq üçin yıgnaşıkdan soq Na-
zarıq obadaşlarından gövni bitdi.

-5-

(450) Nazar aylığınıq öqkùlèrdèn gatl azlığına gè-qirgèndi. Yalqış-(451)lît bolandır öytdi. Pulı gol çè-kip almaga utandı. Şèylè-dè bol-(452)sa sèsini çıkarmadı. Gicèlèrinè yatman suv tutupdı. Ol aylığını (453) alıp, Şadımanıq yanına bardı:

(454)-Bu nemè êtdigiq? Mèniq bilèn işlenlèr-e iki yüz manat al-(455)malı, mènèm otuz manatmı?

(456)-İşlèmèsèq aylık yok, Nazar. Aylık işlèyişi-qè görè bèril-(457)yer. Tanış êkèniq, goqşım êkèniq diyip artık hak yazıp bolanok. (458) Yogsam saqa pul gè-rèkdigini maşgala êklèmèlidigiqi bilyen...

(459)-Maqa işlen hakımı bèr.

(460)-İşlen hakıq köyèn yèri yokdur. Inha mèniq hasap dèpdèrim. (461) Şunda kimiq neçè işlendiği yazılan.

(462)-Onda gicè yatman işlep bir ayda gazananım otuz manatmı?

(463)-Mèniq êtcèk alacım yok.

(464) Nazar otuz manadı Şadıman yaldırıq yüzünè patladıp urdı.

(465)-Mè, munıqam al!

(466) Nazar birki gün içini hümlèdip gèzdi. "Be, Şadıman şèydip, (467) êdènini êdip gèzip yörmèli bolarmı?" diyip, öz-özünè soval bèrdi. (468) Soqkı ay hèm öqki aylığından köp almansoq, gaharına bes gèlip bil-(469)men, başlığıq yanına gitdi. Oqa bar zadı bolşı yalı aytmagı yürè-(470)ginè düvdi. Ol hiç kimè sèrètmen, başlığıq ka-binètine girdi.

Ka-(471)binètdè hiç kim yokdı. Nazar hırçını dişlep, ızına övrüldi. Eh-(472)li gapıları açışdırıp çıkdı.

(473) Buhgaltèr eynègindèn üstaşırı Nazarı sınıladı. Onuq bolşı (474) içindekini okacak bolyana mènzèyerdi. Buhgaltèr Nazarıq soragina (475) sovuk cogap bèrdi:

(476)-Başlık siziq uçastogıqıza gitdi.

(477) Nazar gaytdı. Ol öyünè barıp içini hümlèdip yatdı. Çaslı çı-(478)kan gülki sèsini êşidip, nedip garısına galanınam açman galdı.

(479) Gülki ikinci gèzègèm Nazarı sandıradıp gitdi. Obada bèylè arka-(480)yn gülüp bilcèk, gülküsi bilèn yèr sarsdırıp bilcèk adam az. Na-(481)zar başlık bilèn Şadımanıq gülküsini tanadı. Gör-e, bu gün Şa-(482)dımanıq gülküsi başlıgıqkıdanam çaslı çıkyar. Gèq del. Olam baş-(483)lıktan këm baylık yıgnan adam del. İkisiniqkëm dèqèçèrrek bar-(484)dır...

(485) Hay, Nazar, Nazar! Sèn dèrdiçi kimè aytcak bolup yörsüq?!

(486) İt iti yarmayar ahırın! Başlık ikisiniq şeydip gülşüp otırışla-(487)rı ikisiniq bir adam boldukları delmi?! Yèri, onda arzını kimè (488) aytcak, kimè yètircèk?! Onsoqam arz êdip yörmèk ilçilikdè halanyan (489) zadam del. Hèr kim kısmatına kayıl bolup yör. Sènèm nemè...

(490) Nazar yèrindèn galdı. İki yanına garancakladı. İçeri girdi. (491) Yènè daşarı çıkdı. Mallarına suv görkèzdi. Barıbir, incalıp (492)bilmen, Şadımanlara ugradı.

(493) Şadıman gülküsini tapba kèsdi. Bir êrbèt-

ligiç bolmagından (494) êymènip, yèrindèn zövvè turup alacadı:

(495)-Naza-ar!..

(sf. 108) (496)-İyèniçiz avı bolsun!

(497) Morta aydılan söz başlık bilèn brigadiriç dèpè saçı-nı düy-(498)rükdi. Başlık gülküden yaqa yaşayan gözü-niç yaşını sılıp, al-(499)cıraçrı gürlèdi:

(500)-Nazar, bèylè diymeveri. Bizdèn nemè yamanlık gördüç?

(501)-Sizdèn yamanlıktan başga nemè gördüm?

-6-

(502)-Şadıman aganıç sigrınıç ayagı dövüldi.

-Toylı bir kakasına, (503) bir êcèsinè sèrètdi. -Hol çöl êtèkdè. Çopanlar Şadımana (504) nedip aydarkak diyişip durlar.

(505)-Vah, vah, nemè bolduka oça? Ala-bölè Şadımanıç sigrınıç (506) ayagınıç dövleyşini!

(507)-Nemè biziç sigrımızıç ayagı dövülmèli êkènmi? diyip, (508) Nazar ayalına alarılıp sèrètdi. -Êdèniçi êdip yörsèç, ol bir yèr-(509)dèn çıkmalımiş. Sigrınıç ayagı dövlen bolsa, bu hudayıç Şadı-(510)mana göz görkèzdigidir. Bir gün öz ayagınam dövèr onuç.

(511) Vagıt mèylisè hovlugyan yalı gèçip baryar. Ol hèn neçè hovlugıp (512) gèçsè-dè, ulı bir üytgèşik bolanokdı. Şadımanıç işi öçküsi (513) yalı şovunadı. Nazarıç halı öçküligindènèm pèsèldi, bilindèn (514) kuvvat gaçdı. Ağır iş, ağır durmuş onuç bilini ımıklı bükdi. İh-(515) çohı köpèldi. Yürèk ağırı tapındı. İnè saqa duran

bir hassa. (516) Onsoq ahırı Şadımandan yèqilrək iş soramalı boldı. Öz yakın (517) garındaşları, yarancaqları bar-ka, yèqil-yèlpay iş Nazara yètèrmi (518) diysènè? Yètmè-di! Nazar aga pènsiya çıkdı. Mal-gara içèrè güymènèn (519) boldı. Oglı yètişdi. Kebir ata-ênèlèriq ogulları yalı şèhèrdè okacak şèhèrdè yaşacak diyibèm durmadı. Kakasınıq pilini êlindèn (521) aldı. Yaş-da, duran bir gucur. Nazar aga onuq işlèyişinè sèrèdip, (522) kèsèsindèn monça boldı. Yònè onuq bir hesiyèti bar-da. Olam bèlki (523) kakasına çèkènligindèndir. Haçan görsèq zèyrènip yör. Ulı yagısam (524) Şadıman yaldır bilèn onuq ulı ogılı. Brigadasında işlèsèq, Şadıman-(525)dan gaçıp gitcèk yèriq nirè! Toylı bir gün kakasınıq yanında:"Şa-(526)dı-man yaldır mèni köpçüligiç içindè masgara êtdi, kèmsitdi" di-(527)yip gèlyer. Yènè bir gün "kovdı"diyip gèlyer. Yènè bir gün Şadımanıq (528) agronom ogılı "Suv tutmağı oqaraqok, sèniq aylığından kèsmè-(529)li." diydi diyip gèlyer. Haysı birini aytçak ken-de! Nazar aga ne-(530) mè diysin ! Oglı gürrüq bèrmege başlandan, ol hèmme zadı göz öqünè (531) gètirip otır. Şadımanıq êdyen işlèrini obada bilmèyen yok ahı-(532)rın! Ol hèr yıl birki gèktarra meş gavun-garpız êkdirip, onam sat-(533)dırıp, cübüsine uryar. Bu hakda Nazar neçè gèzèk yıgnakda aytdı, (534) başlıga aytdı. Üytgen zat boldumı? Bolmadı. Neçè gèktar yèrè artık (535) govaça êkyenini kim bilènok? Gündogdı bilèn dava hèm şol artık (536) yèriq üstündè boldı ahırın! Artık êkèn yèriqè hak yazmak kınmış!

(537) Şadıman şol yèrdè Gündogdını iki ay işlèdip, hak bèr-

mendir. (538) "Sèsiqi çıkarsaq, gözüqi türmedè açdırın" diyipdir. Turdı bir dava... (539) Doğrudanam Şadıman Gündogdınıq gözüni türmedè açdırdı...

(540) Şu zatlari bilip durkaq, oğluqa nemè maslahat bèrcèk? Êlbèt- (541)dè ata oğluna gövünlik bèrmèli, akıl-ündèv êtmèli. Nazar aga hudaya (542) sagınaymasa, başga êlindèn gèlyen zadam yok:

(543)-Oglum, sabırlı bol. "Sabır düybi sap altın" diyipdirler. (544) Yaman bolup yalkanana yokdur. Şadımanam, oğlı-da pelindèn tapar. (545) Mèn saqa başga nemè diyèyin, can oğlum. -Nazar aga kakası pa-(546)hırıq adalat, halallık, insap hakdaki birmahalkı aydan pèndini (547) yatladı. Onı oğluna aydası gèldi. Dèrrèvèn piki-rindèn êl çèkdi. (548) Hèmişèlik êl çèkdi.

(sf. 109)

-7-

(549)-Nemè boldı oğlum?- Nazar aga yüzüni salıp gèlèn oğluna (550) yüzlèndi. Goca bu sovalı bèrmèli deldigini bilyerèm. Şadıman (551) yaldırdan bir gèp yètèndigi soramanda-da bèlli.

(552) -Ho ilèri çètdè yaşayan Gara aga agtık toyunu êtdi. Onuqka (553) Şadıman yaldır baranda oturan ulıkiçi balagını düşürdi.

(554)-Balagını düşürdi?!

(555)-Tamı doldurıp, biri-birinè gèzèk bèrmen gürlep oturan (556) adamlar Şadıman içèri girèqdèn, böküp yèrindèn galdılar. (557) Salam bèrip yalım-yulum êdip öleycèk boldular.

"Törè gèçiq, Şadımanbèrdi (558) aga, törè gèçiq", "Yok, yok, Şadımanbèrdi can, mèniq yèrim-(559)dè otur." "Kör-pèçè yazsaqızlaq, Şadımanbèrdi canıq oturcak yèri-(560) nè" diyişyerlèr. Yèrè dözmen dèpèlèrindè oturdayasları gèlyer. Şa-(561)dıman yaldır oturansoqam "Soraq, Şadımanbèrdi can", "Sizdèn, (562) Şadımanbèrdi can" boluşyarlar. U samsıgam paq-paqlap gürlèyer. (563) Onuq hèr sözüne kırk gèzèk baş atışıp: "Ören dogrı aydayaq, pas (564) aydayaq" diyişyerlèr. Mènèm çıdap bilmen, oturanlara: Munça bo-(565)lanına göre bolagıqızam çikarıq" diydim-dè, turdum gaydıbèrdim.

(566)-Oqarmansıq oglum, oqarmaqsıq. Dil yarmalı del êkèniq.

(567)-"Şadımanbèrdi can agam yaşasın!" diymèli êkèniq.

(568) Toylinıq sèsi gahardan yaqa sandırap gitdi. -Adam yalı gürlèşi-(569)bèm bor-a. Ol aylık yazyar diyip, aşagına sokulıbèrmèk balmaz-a, (570) kaka.

(571)-Gödèk gürlèmè oglum. Nirèdèn övrènip yörsüq bèylè mocuk (572) sözlèri? Giqrek bol. Yürègiqi êliqè alıbèrmè, Şadımanıq garşı-(573)sına gidip, mèn nemè gördüm? Sèn bèri mèniq yalqışımı gaytala-(574)macak bol.

(575) Kaka birinè çèndènaşa yarancaqlık êdilsè, mèn-e giqlık (576) êdip bilèmok. Neçè keyèsèq keyèbèr. İndi otuz yaşdan soq başga ada-(577)ma övrülèrin öydèmok.

(578)-Vah, oglum, Şadıman diqè bir birgèt del, ol tütcar bayam.

(579) Şonuq için oqa yarancaqlık êdyerlèr.

(580)-Olarıq ovkadı bilèmi?

(581)-Bilè del. Yònè adam bèndeniq hèmışè özün-
dèn gurplı ada-(582)ma artık hormat goyası gèlip dur.
Onsoqam hèmmeni ayakdan sür-(583)mè. Govı adamlaram ken-
dir dünyedè.

-8-

(584)-Kaka başlıgı işdèn boşadıpdırlar.

(585)-Be şèylèmi? Mèn adalat bardır diydim ahı-
rıq, oglum.

(586) Başlıgıq özi arza bèrènmış işdèn çıkcak di-
yip. Yaşım (587) yètmışè yètip gèlyer. İndi biraz dınc
alcak diyènmiş. Sağlıgımıq (588) ugrı yok diyènmiş.

(589)-Sèn bu sözè inanma. Mèn başlık tètèllilè-
rè bèlèt. Olar (590) bir zor görmèsè aqkası aşsa-da, yüz
yaşasa-da özündèn bilip vè-(591)zipèsindèn èl çèkmèz. İq
soqkı dèminè çenfi aslışar yatar.

-9-

(592) Kaka, Şadıman yaldır birgetlikdèn çıkdı...

(593)-Ahır çıkdımı? Tüys bolupdır. Ol dèyyusu
has öqrèk çıkar-(594)malıdı. Şindèm giç del. -Çay içip
oturan Nazar aga yèqil dèm aı-(595)dı. -Biriniq betbagt-
çılıgına bègènmèk adamçılıkdan del, vèlin, (596) ol ya-
man azdı. Pula aqını aldıran doquz ol.

(597)-Hay kaka, dünyedèn habarıq yok. Bu gün kol-
hoziq umumı yıg-(598)nagı boldı. Şonda onı öqki başlıgıq
yèrinè sayladılar.

(599)-Başlık?!

(sf. 110) :

(600)-Hava!

(601)-Nedip bèylè bolyar?

(602)-Bolcak zat bizdèn soraşıp bolanok.

(603)-Hanı, pènsiya yaşına yèthlèri vèzipè çèkcek delmişlèr di-(604)yip gürrüq bar diyyerdik-le?

(605)-Diyènimdè nemè. Raykom gèlip, "Sizè başarcıq başlık gèrèk.

(606) Kolhozu Şadıman agadan govı dogandırıp bilcèk yok. Ol tüys day-(607)hanı munı hèmmeqizèm bilyeqsiqiz. Olam indi mèn dıncı alcak, azar (608) bèrmeq diyyer vèlin, bilèlèşip hayış ètcèk razı bolar-la" diydi.

(609)-Hayış ètdiqizmi sizèm?

(610)-Mèn-e hayış èdèmok.

(611)-Èliqi gètèrdik delmi?

(612)-Ulı il gètèrdi.

(613)-Sènèm ilè goşulansıq-da

(614)-Hèy mènèm Şadıman yaldır başlık bolsun diyip èlimi gö-(615)tèrèrinmi? Mèn "Garşı!" diyip gıgırdım.

(616)-Nemè diydilèr?

(617)-Gülüşdilèr. Gündogdı aga-da garşı diyip gıgırdı. Çıkıbam (618) gèplèdi. Şadıman yaldırıcq èdèn ogurlıklarını, pıssı-pıcurlık-(619)larını aytdı. Başga-da, beş-altısı gèplep, onuq başlık bolmagı-(620)na garşı çıkdı. Yònè sèsè goylanda, biziq sanımız az gèldi.

(621) Nazar aganıq başı aşak ègildi. Ol sarsman èsli salıp oturdı.

(622)-Yènè bir habar aydayın Şadımanıq agronom og-

lunı bizè (623) brigadir bèllèdilèr.

(624)-Bès êt! Aytma tezèligiçi!

-10-

(625) Nazar aga yanını yèrè bèrdi. Toyılı onuq yanından ayrılanokdı. (626) Ehli hacatına kömèklèşyerdı. Ol bir gün magazinè diyip çıkansoq (627) tiz dolanıp gèl-di-dè, kakasınıq gasında oturıp:

(628)-kolhoza barlagçı gèlènmiş- diyip, oba tezèliklèrinè baş-(629)ladı.

(630)-He...

(631)-Şadıman yaldır yürègini tutup yıkılanmış. Onı kèsèlhana (632) ekidipdirler.

(633)-Vah, vah, bèndè... Nazar aga dèrçigip ugran gasın-gasın (634) maqlayını sıpadı. Mèn aytdım ahırın, hudayıq gazabı êrbètdir (635) diyip ol köp çırpındı. Soqunı gaygırmadı. Bèylè hars urup bakıp (636) bilmèyeniq kim diysènè. Dünye iki gèlyeqmi nemè! Birgidèn ada-(637) mıq gargışına gèldi. Birgidèn adamıq hakını iydi. Bu zatlar tu-(638)taymalı onı. Hay, bèndè.

(639) Şol günüq êrtèsi Toyılı başga habarlı gèldi:

(640)-Şadıman yaldırıq ehli êtmişininiq üsti açılanmış. Ordèn-(641)lèrinèm alcakmışlar. Oglunı hèm alıp gidipdirler. Onuqam êdèn (642) êtmişisi atasınıqkıdan köp bolmasa az delmiş.

(643) Yaşulı:

(644)-Ahır gèldi - diyip hümürdèdi.

(645)-Nemè diydiqiz, kaka?

(646)-Adalat gicèm bolsa gèldi diyyen.

Saqa aytmanmıdım, oglum (647) yaman pelindèn tapar diyip.
Êdèniqi êgniç bilèn çèkmèli bu dünyè-(648)dè Bihasap zat
yokdur görsèq!..

(649) Nazar aga uludan dèmini aldı. Ol Şadıman
yaldır bilèn bag-(650)lanışıklı ömrüni köyèn ömür hasapla-
yardı. Şadıman yaldır pelin-(651)dèn tapansoç ol öz hakı-
kıl ömrüni erkana yaşacakdı.

(652) Gocanıç barmak büküp garaşan ömri gatı gıs-
ga êkèni.

DİL ÖZELLİKLERİ

İMLA

TÜRKMENİSTAN SSC ALFABESİ VE LATİN HARFLİ
TRANSKRİPSİYONUKİRİLLATİN

А а

a

Б б

b

В в

v

Г г

g/ġ

Д д

d

Е е

è/yè

Ё ё

yo

Ж ж

j

Џ ѓ

c

З з

z

И и

i

Й й

y

К к

k/q

Л л

l

М м

m

Н н

n

Ў ў

ň

О о

o

О о

ö

П п

p

Р р

r

KİRİLLATİN

С с

s

Т т

t

У у

u

Ү ү

ü

Ф ф

f

Х х

h

Ц ц

ts

Ч ч

ç

Ш ш

ş

Щ щ

şç

)

Ь ь

(sertlik işareti)

Ы ы

ı

(

Ь ь

(yumuşaklık işareti)

Э э

ê

Ә ә

e

Ю ю

yu

Я я

ya

ALFABE VE TRANSKRİPSİYON

1940'tan itibaren, Rus alfabesi (kelime başındaki e, ye değerleriyle; ya, yu ve yo için tek işaretler de dahil), Türkmencenin seslerini göstermek için Rusçadaki fonetik değerlerine yakın bir şekilde kullanılır. Alfabeyle, Türkmencenin Rusçada mevcut olmayan seslerini göstermek için beş işaret ilave edilmiştir: Rusça çengelli ж : c; Rusça çengelli н : ɲ; çizilmiş о : ö; Rusça dik kuyrukla değiştirilmiş у : ü; э (ters döndürülmüş e) : ā; (bu son işaretle gösterilmiş olan) e'ye ve (üy şekline dönüşmüş ve bu şekilde bir diftongla gösterilmiş) ü'ye tekabül eden uzun ünlüler hariç bu alfabe artık Türkmencenin uzun ünlülerini (ā, ī, ō, ū, ī, ō) göstermez. İşlediğimiz metinlerde uzunluklar gösterilmemiştir. Aynı şekilde transkripsiyonda değil, sözlük kısmında gösterilmiştir. Bunun gibi; Türkçe kelimelerdeki g (ğ) ve dişler arası telaffuz edilen z (ž) Kiril alfabesinde gösterilmediği için metinlerin transkripsiyonlarında da verilmemiştir.

g ve k'nin öndamaklı ve artdamaklı şekilleri ve (doğrusu, günümüz halk telaffuzunda aralarında ayırım yapılmayan ve her ne kadar -Rusça kelimelerdeki durumu hariç- tonlu tek şekliyle telaffuz edilse de, Rusça х ile tek şekilde gösterilen) tonsuz х ile tonlu h arasında ayırım yapmak bu alfabede terk edilmiştir. ①

---

1. L. Bazin (çeviren: E. Gemalmaz), Le Turkmene, PhTF. I Wiesbaden 1959, s. 308-318

Tezde işlenen metinlerde imla bakımından Türkiye Türkçesiyle farklılık gösteren yönlerden biri; bağlaç olan ve dahi, bile anlamına gelen da'nın önüne geldiği kelimedenden bir tire (-) işaretiyle ayrılmasıdır.

yene-dè dımışlık (III,179) "yine de sessizlik"

gèlèndè-dè (V,444) " geldiğinde de "

Aynı şekilde, soru eki olan mI kendinden önce gelen kelimeye bitişik yazılmaktadır.

dogrımı aytsam? (II,152) "doğru mu söylesem?"

maşın êdinèyinmi? (IV,2) "araba alayım mı?"

Metinlerde sıklıkla kullanılan ikilemeler de; ikilemeyi oluşturan kelimelerin arasına tire (-) işareti konmak suretiyle yazılır.

kirsiz-kimirsiz (IV,184) "içten gelerek"

ata-êne (V,519) "ana baba"

uçuş-gonuş (II,216) "uçuş konuş"

FONETİK (ŞEKİL BİLGİSİ)

I. ÜNLÜLER

Türkmencede Türkiye Türkçesinin sekiz temel ünlüsü bulunur. (a-e-ı-i-o-ö-u-ü) Fakat ayrıca Azericede de görülen ve çeşitli Türk dialektlerine ait en eski metinlerden başlayarak karşılaşılan dokuzuncu ünlü, e ve i arası bir ses olan kapalı ë, mevcut değildir.

Ayrıca Türkmençe, müşterek Türkçenin mirası olan ve bugün seyrek olarak bazı ağız ve lehçelerde (mesela Yakutçadaki tek heceli kelimelerde) karşılaşılan kısa ve uzun ünlüler arasındaki karşıtlığı bütün bu sekiz ünlü için en yaygın şekilde muhafaza eder. O halde Türkmencede Türk dillerinin ana ses sisteminde bulunduğu tasavvur edilen toplam onaltı (sekiz kısa sekiz uzun) ünlü vardır. Uzun/kısa karşıtlığı fonolojik olarak geçerlidir.¹

<u>ö</u>	: "nemli, ıslak"	(II,123)
<u>ö</u> -	: "ölmek"	(V,142)

A. UZUN ÜNLÜLER

Türkçede uzun ünlülerin varlığı, Türkologlar tarafından tartışma konusu olmuştur.

---

1) L. Bazın, (çeviren, E. Gemalmaz), "Le Turkmene", PhTF I, Wiesbaden 1959, s. 308-318

Kimi Türkologlar Türkçede asli uzunlukların varlığını kabul etmekte, kimi Türkologlar ise asli uzunluğun olmadığını ancak bu uzunlukların, ses kaynaşmasından, ses düşmesinden ve vurgudan ileri geldiğini kabul etmektedirler.¹

İşlediğimiz metinlerde yukardaki her iki fikri de destekleyen uzunluklar görülmektedir. Asli ünlü uzunlukları metinlerde gösterilmemiş olup, sözlüklerden² tesbit edilmiş ve transkripsiyonda değil, sözlük kısmında verilmiştir. Bunun yanında asli uzunlukların diftonglaşma şeklinde kendini gösterdiği görülmektedir.

<u>kūc</u> > <u>güç</u>	(IV,128)	"güç"
<u>tūn</u> > <u>düyn</u>	(IV,9)	"dün"

Genellikle kök hecesindeki uzunluklar aslî uzunluktur. Fakat Türkçe asıllı kelimelerin ilk heceleri dışındakilerde karşılaşılan, Türkmencenin aslî olmayan uzun ünlülerinin, çeşitli fonetik hadiseler sonucu ortaya çıktığı görülmektedir.

1. Ünsüz düşmesinden ünlüler uzar. (Apacope)

<u>Allah</u> > <u>Allā</u>	(I,105)	"Allah"
----------------------------	-----------	---------

1) L. Ligeti, "Türkçede Uzun Vokaller", TM 7-8, 1948

Z. Korkmaz, "Batı Anadolu Ağızlarında Aslî Ünlü Uzunlukları Hakkında", TDAY 1953

2) M.Y. Hamzayev, "Türkmen Dilinin Sözlüğü", Aşhabad 1962

İ. Çeneli, "Türkmen Türkçesi Sözlüğü" TDAY 1982-1983, Ankara 1986, s. 29-84

2. İki kelimededen birinin sonunda, diğèrinin başın-ki ünlülerin birbirine geçmesi sonucu ünlüler uzar. (Karışma)

ne etse > nêtse (IV,132) "ne yapsa"
ne edip > nêdip (IV,147) "ne yapıp"

3. +(y)A ile biten kök ve gövdelere gelen yönelme hali kendinden önceki A'yi uzatır. (Büzülme)

+(y)A + yA > yĀ
dünyē (< dünya+ya) (IV,138) "dünyaya"

B. ÜNLÜ UYUMU

1. Kalınlık-incelik Uyumu

Türkçenin temel bir kuralı olan kalınlık-incelik uyumu Türkmencede de çok kuvvetlidir.

gapı (V,243) "kâpı"
gutar- (II,7) "kurtarmak"
otag (II,123) "oda"
şeyle (III,4) "şöyle, şunun gibi"

Bugün Türkiye Türkçesinde kalınlık-incelik uyumuna uymayan Türkçe kelimeler bile Türkmencede uyuma girmiştir.

garındaş (V,279) "kardeş"
hanı (III,70) "hani"

2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Türkiye Türkçesindeki düzlük-yuvarlaklık uyumu, Türkmencede de olmakla birlikte uyuma girmeyen kelimeler

de görülür.

a. Uyuma girenler:

<u>çövr-</u>	(IV,141)	"çevirmek"
<u>dövüm</u>	(I,9)	"dilim"

b. Uyuma girmeyenler:

<u>guzı</u>	(I,43)	"kuzu"
<u>okuvçı</u>	(III,221)	"öğrenci"

c. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

1. Genişleme : Yaygın bir kuraldır.

<u>koru-</u>	>	<u>gora-</u>	(III,53)	"korumak"
<u>okı-</u>	>	<u>oka-</u>	(III,27)	"okumak"
<u>tanı-</u>	>	<u>tana-</u>	(V,481)	"tanımak"
<u>yürü-</u>	>	<u>yöre-</u>	(IV,257)	"yürümek"

2. Unlü düşmesi

a. Çekim ve ekleşme sırasında vurgusuz orta hece düşer.

<u>ber(i)den</u>	>	<u>berden</u>	(III,74)	"beriden"
<u>ber(i)lişi</u>	>	<u>berlişi</u>	(II,65)	"verilişi"
<u>göm(ü)lüp</u>	>	<u>gömlüp</u>	(III,305)	"gömülüp"
<u>og(u)lunu</u>	>	<u>oglunu</u>	(V,640)	"oğlunu"

b. Birleşik zamanların teşekkülünde kullanılan

"i-" fiilinin başındaki ünlü çekim sırasında düşer.

<u>işle-yer+idi</u>	>	<u>işleyerdi</u>	(IV,11)	"çalışırdı"
<u>üsgüncire-yer+idi</u>	>	<u>üsgüncireyerdi</u>	(II,36)	"ök-sürürdü"

3. Büzülme : +(y)A ile biten kök ve gövdelere yönelme eki gelince büzülme (contraction) hadisesi meydana gelir. Büzülme sonucunda ünlü de uzar.

$$+(y)A + yA > y\bar{A}$$

yaŋkı dünyē(←dünye+ye) gaydıp barmak için (IV,138)

"öteki dünyaya göçmek için"

II. ÜNSÜZLER

A. UNSUZ TÜRLERİ

Türkmenistan edebî yazı dilinde kullanılan ünsüz türleri şunlardır:

<u>patlayıcı</u>	: p, t, k, ç, b, d, g, c
<u>sızıcı</u>	: f, v(w), s, z, z, h, ş, j
<u>geniz</u>	: m, n, ŋ
<u>akıcı</u>	: l, r
<u>yarı-ünlü</u>	: y

B. ÜNSÜZ UYUMU

Türkmencede ünsüz uyumu yoktur. Kelime ötümlüyle de bitse, ötümsüzle de bitse, ekler ötümlü ünsüzlerle gelir.

<u>bük-di</u>	(V, 514)	"büktü"
<u>gaç-dı</u>	(V, 514)	"kaçtı"
<u>tap-dı</u>	(V, 353)	"buldu"

C. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

1. Sızıcılışmab/ > v/ab > av (I, 53) "av"sub > suv (V, 307) "su"d/ > y/adak > ayak (V, 506) "ayak"kudug > kuyu (IV, 159) "kuyu"2. Patlayıcılışmaf > pff > ff p (Kalın ünlülerde)fakir > pahır (V, 20) "fakir"fırsat > pursat (III, 116) "fırsat"

(ince ünlülerde)

filan > pılan (IV, 80) "filan"fikir > pikir (V, 2) "fikir"VfV > VpVmisafir > misapir (IV, 180) "misafir"sıfat > sıpat (I, 150) "sıfat"fft > ptt (Kalın ünlülerde)taraf > tarap (I, 14) "taraf"

(ince ünlülerde)

teklif > teklip (II, 178) "teklif"v > gcevap > cogap (II, 19) "cevap"

3. Ötümlüleşmet > dtt > dd (Kalın ünlülerde)taban > daban (I, 185) "taban"tolı > dolı (I, 169) "dolu"tuz > duz (V, 295) "tuz"

(ince ünlülerde)

tepe > depe (V, 404) "tepe"türet- > döret- (II, 196) "türetmek"

EK : Türkçe asıllı olmayan kelimelerde de aynı ötümlüleşme görülebilir.

tāne > dene (I, 2) "tane"vtv > vdveşit-iş- > esidiş- (III, 16) "işitişmek"

EK : Kelime başındaki t'lerin değişmeden kaldığı örnekler de vardır.

tt : tt (Kalın ünlülerde)tanı- : tana- (V, 481) "tanımak"tap- : tap- (V, 71) "bulmak"tavşan : tovşan (III, 214) "tavşan"togsan : togsan (I, 151) "doksan"tur- : tur- (III, 80) "durmak"

(ince ünlülerde)

tiken : diken (II, 59) "diken"tirsgek : dirsek (V, 137) "dirsek"

k > gttk > ttg (Kalın ünlülerde)

<u>kapı</u> > <u>gapı</u>	(III,7)	"kapı"
<u>kaz-</u> > <u>gaz-</u>	(IV,136)	"kazmak"
<u>koca</u> > <u>goca</u>	(V,550)	"koca"
<u>kon-</u> > <u>gon-</u>	(III,2)	"konmak"
<u>kop-</u> > <u>gop-</u>	(II,210)	"kopmak"
<u>kork-</u> > <u>gork-</u>	(III,33)	"korkmak"
<u>kuyu</u> > <u>guyu</u>	(IV,159)	"kuyu"

(ince ünlülerde)

<u>keltür</u> > <u>getir-</u>	(II,28)	"getirmek"
<u>kök</u> > <u>gök</u>	(III,46)	"gök"
<u>kör-</u> > <u>gör-</u>	(V,501)	"görmek"
<u>küç</u> > <u>güç</u>	(V,432)	"güç"

Vkv > VgV

<u>yürek+in+de</u> > <u>yüreginde</u>	(V,5)	"yüreginde"
<u>canık-ıp</u> > <u>canığıp</u>	(V,376)	"gayret edip"

4. Ötümsüzleşme

ttb > ttp : İstisnai bir gelişmedir. Ötümsüz ç ve k'nin gerilek benzetmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

bıçak > pıçak (V,247) "bıçak"

5. Genizlileşme

b > m

: Kök ünlüsünden sonra geniz sesi varsa b > m görülür.

fb > fm

- ben > men (IV,2) "ben"
bin > mün (III,325) "bin"
bin->mün- (III,39) "binmek"

6. Ünsüz düşmesi

- keltür->getir- (II,28) "getirmek"
oltur- > otur- (IV,1) "oturmak"

7. Ayın > G

- ma^çlumat > maglumat (II,89) "malumat"
mu^çallım > mugallım (IV,11) "muallım"
tabi^çat > tabıgat (IV,156) "tabiat"

8. Eski Türkçe fb korunmuştur. (Türkiye Türkçesinde v olan örnekler.)

- bar : bar (IV,74) "var"
bar- : bar- (V,255) "varmak"
ber- : ber- (IV,3) "vermek"

9. Eski Türkçe g/ff korunmuştur.

- sög- (V,49) "söğmek"
yag- (V,57) "yağmak"
otag (II,123) "oda"

10. Eski Türkçe n korunmuştur.

- gönşl (1,2) "komşu"
menzeş (IV,60) "benzeş"
mün (III,325) "bin"

DİĞER FONETİK DEĞİŞİKLİKLER

1. Göçüşme (Metathese)

lanet > nelet (V,192) "lanet"

tiksin > tisgin- (I,93) "tiksinmek"

2. Hece Tekleşmesi (Haplologie)

bol-ur > bor (V,259) "olur"

3. Değişmelik parça (Replecive)

beyik+cek > beyicek (IV,152) "büyücek"

MORFOLOJİ (ŞEKİL BİLGİSİ)

EKLER

I. ÇEKİM EKLERİ

A. İSİM ÇEKİM EKLERİ

1. ÇOKLUK EKİ

+lar : İşlek ve kurallı çokluk ekidir.

adam+lar (V,16) "adamlar"

er+ler (V,337) "adamlar"

ilim+lar (II,24) "ilimler"

ilik+ler (III,316) "düğmeler"

+An : Yalnızca kalıplaşmış olarak birkaç kelime-
de görülür.

og(u)l+an (V,347) "oğlan"

toz+an (IV,90) "toz"

+z : Yalnızca kalıplaşmış olarak bazı kelimeler-
de görülür.

(ti+z) diz (V,129) "diz"

(kö+z) göz (V,256) "göz"

2. İYELİK EKLERİ

	Teklik	Çokluk
1.şh	+(I)m	+(I)mİz
2.şh	+(I)ı	+(I)ıİz
3.şh	+(s)In	+lArI(n)

3. şahıs teklik iyelik eki Türkiye Türkçesiyle benzerlik gösterir. Kendisinden önce gelen kelime ünlü ile bitiyorsa ekin bünyesinde var olan g ünsüzü ortaya çıkar ve kendisinden sonra ünlü ile başlayan bir ek alırsa aynı şekilde ekin bünyesinde var olan n ünsüzü çıkar.

<u>baş+ı</u>	(V,621)	"başı"
<u>çaga+sı</u>	(I,53)	"çocuğu"
<u>cübü+sin+e</u>	(V,553)	"cebine"
<u>manı+sın+a</u>	(III,87)	"anlamına"

2. şahıs teklik iyelik ekinde dikkati çeken ğ ünsüzünün kullanılması ve yazıda gösterilmesidir.

<u>ceza+ğ</u>	(V,340)	"cezan"
<u>gul+uğ</u>	(V,198)	"kulun"

1. şahıs teklik iyelik eki de ikinci şahısta olduğu gibi ünsüzle biten kelimeye geldiğinde uygun bir dar ünlü alır.

<u>bala+m</u>	(I,180)	"yavrum"
<u>og(u)l+um</u>	(V,347)	"oğlum"

1. ve 2. çokluk şahıs iyelik ekleri teklik şekillerinin yanına +ız eki getirilerek yapılır.

1. çokluk

<u>can+ımız</u>	(III,198)	"canımız"
<u>hemme+miz</u>	(V, 92)	"hepimiz"

2. çokluk

<u>hemme+ınız</u>	(V,607)	"hepiniz"
<u>iki+ınız</u>	(V,320)	"ikiniz"

3. çokluk şahıs iyelik eki +ları(n)'dır. n ünsüzü kendisinden sonra ek alınca ortaya çıkar.

<u>beyni+leri</u>	(III,145)	"beyinleri"
<u>iş+leri</u>	(V,69)	"işleri"
<u>ocak+larının+ı</u>	(I,197)	"ocaklarının"

3. HAL EKLERİ

Yalın hal (nominatif) : İsimlerin ek almamış şeklidir.

<u>haber</u>	(III,16)	"haber"
<u>öy</u>	(II,119)	"ev"
<u>soval</u>	(II,65)	"soru"

EK : Kimi zaman yalın hal yönelme hali yerine de kullanılabilir.

Aşgabat sarı ugradı. (IV,149) "Aşgabat tarafına gitti."

EK : Yalın hal bazen de ayrılma hali yerine kullanılabilir.

ol iki gün beri (IV,6) "iki gündür beri"

İlgi hali (genetif) : $+(n)I\eta$

<u>biri+nı</u>	(V,44)	"birinin"
<u>halk+ı</u>	(II,115)	"halkın"
<u>oba+nı</u>	(I,6)	"köyün"

Belirtme hali (accuzatif) : $+(n)I$

<u>aga+nı</u>	(V,44)	"ağayı"
<u>dıki+nı</u>	(II,46)	"tıpayı"
<u>it+i</u>	(V,486)	"iti, köpeği"

EK : Belirtme hali kimi zaman yalın hal yerine kullanılabilir.

bu yeri boğaz yırtılan yer del (V,362) "bu
yer boğaz yırtılan yer değil"

Yönelme hali (datif) : $+(y)A$

hakikat+a (V,329) "hakikate"

iz+a (IV,177) "arkaya"

EK : Yönelme hali kimi zaman ayrılma hali yerine kullanılabilmektedir.

gaharına titrep duran (V,375) "kahrından
titreyip duran"

EK : $+(y)A$ ile biten kök ve gövdelere yönelme hali eklenince büzülme (contraction) hadisesi meydana gelir.¹

$$+(y)A + yA > y\bar{A}$$

yañkı dünyē (< dünyē+ye) gaydıp barmak için

(IV,138)

"öteki dünyaya göçmek için"

Bulunma hali (locatif) : $+dA$

yer+de (V,157) "yerde"

yol+da (IV,179) "yolda"

Ayrılma hali (ablatif) : $+dAn$

çayhana+dan (I,30) "çayhaneden"

yurt+dan (V,195) "yurttan"

1. L. Bazin, (Çeviren: E. Gemalmaz) "Le Turkmene"

PhTF I, Wiesbaden 1959, s. 308-318

Vasıta hali (instrumental) : Bu hal için eski +ın kullanılmaz. Bir edat olan bilèn bu görevi üstlenmiştir.

onuñ bilèn (V,324) "onunla"

yèñqıllık bilèn (III,306) "kolaylıkla"

Eşitlik hali (e. natif) : +ca

yèke+ce (III,104) "yalnızca"

Türkmen Türkçesindeki hal eklerini bir tablo halinde şöylece verebiliriz:

Yalın	∅	oba	çopan
ilgi	+(n)I ₁	oba+nıñ	çopan+ıñ
belirtme	+(n)I ₂	oba+nı	çopan+ı
yönelme	+(y)A	obā (< oba+ya)	çopan+a
bulunma	+da	oba+da	çopan+da
ayrılma	+dan	oba+dan	çopan+dan
vasıta	bilèn	*oba bilèn	*çopan bilèn
eşitlik	+ca	*oba+ca	*çopan+ca

*işaretiyle gösterilen şekiller metinlerde tesbit edilmiş olup mukayese yoluyla ihya edilmiştir.

4. AİTLİK EKİ : +kİ

<u>işiklerinde+ki</u>	(IV,152)	"kapılarındaki"
<u>obada+ki</u>	(I,1)	"köydeki"
<u>ortasında+ki</u>	(I,6)	"ortasındaki"

5. SORU EKİ :+mİ

<u>aytcak+mı</u>	(II,72)	"söyleyecek mi"
<u>göryer+mi</u>	(IV,163)	"görüyor musun"

B. FİİL ÇEKİMİ

1. BİLDİRME KIPLERİ

Geniş zaman : -(y)Ar

Şahıs ekleriyle çekimi şöyledir:

Olumlu çekimgör- : "görmek"

	Teklik	Çokluk
1.şh	gör-erin	gör-eris
2.şh	gör-ersin	gör-ersiniz
3.şh	gör-er	gör-erler

Türkmencede diğer kip ekleri -mA olumsuzluk eki ile standart olarak çekimlendikleri halde geniş zamanın olumsuz çekimi Türkiye Türkçesinde olduğu gibi farklılık gösterir,

Olumsuz çekim

	Teklik	Çokluk
1.şh	gör-men	gör-meris
2.şh	gör-mersin	gör-mersiniz
3.şh	görmez	gör-mezler

Şimdiki zaman : -yAr

Şahıs ekleriyle çekimi şöyledir:

inan- : "inanmak"

Gelecek zaman : -cAk

<u>al-cak</u>	(V,640)	"alacak"
<u>dilè-cèk</u>	(I,31)	"dileyecek"
<u>git-cèk</u>	(V,114)	"gidecek"
<u>yag-cak</u>	(I,156)	"yağacak"

2. İSTEK KIPLERİ

Gereklilik kipi : -mAlI

<u>al-malı</u>	(V,179)	"almalı"
<u>gèydir-meli</u>	(II,166)	"giydirmeli"
<u>gıssan-malı</u>	(IV,123)	"acele etmeli"

İstek kipi :

1.teklik şh : -AyIn

<u>bar-ayın</u>	(I,36)	"varayım"
<u>gör-eyin</u>	(V,307)	"göreyim"

1.çokluk şh : -AlIn

<u>göm-eliñ</u>	(III,196)	"gömelim"
-----------------	-------------	-----------

Dilek-şart : -sA

Bu eki almış fiiller daha çok şart anlamı taşıyan fiillerdir.

<u>bol-sa</u>	(V,71)	"olsa"
<u>çık-sa</u>	(V,306)	"çıkksa"
<u>yöre-se</u>	(IV,183)	"yürüse"

Emir kipi

Emir kipi 1. teklik ve çokluk şahıslarda istek kipiyle yapılır. 3. teklik emir eki; $\emptyset$ veya -sin ; 3. çokluk emir eki -sin+lar'dır.

2. teklik şahıs emir eki -Iñ ; 2. çokluk şahıs emir eki *IñIz'dır.

<u>çagır-ıñ</u>	(V,313)	"çağırın"
<u>çıkar-ıñ</u>	(V,565)	"çıkarın"
<u>gel-sin</u>	(V,253)	"gelsin"
<u>ur-sun</u>	(V,296)	"vursun"

---

*2. çokluk emir şekline metinlerde rastlanılmamış olup mukayese yoluyla ihya edilmiştir.

II. YAPIM EKLERİ

A. İSİMDEN İSİM YAPAN EKLER

- +ca** : Sıfatlarda küçültme ekidir.
- çala+ca (I,138) "zorca"
kirli+ce (I,7) "kirlice"
- +Gl₂** : Uğraşma isimleri ve meslek sıfatları yapar.
- kolhoz+cı (V,365) "kolhozcu"
okuv+cı (III,221) "öğrenci"
yolbaş+cı (III,237) "öndegelen, lider"
- +cık** : İsimlerde küçültme ekidir. Kimi zaman sevgi ve merhamet de ifade eder.
- boyun+cık (I,25) "boyuncuk"
og(u)lan+cık (I,138) " oğlancık"
okara+cık (I,193) "tabakçık"
- +dAş** : Aynı grupta yer almayı bildiren ektir.
- meslek+deş (V,104) "meslektaş"
- +(I)ncİ** : Sıra sayı isimleri yapar.
- ilk+inci (V,106) "birinci"
- +k** : İki örnekte geçer.
- içeri+k (V,324) "içeriye"
yokarı+k (II,101) "yukarıya"
- +lİ** : Sıfat soylu isimler türetir.
- ganat+lİ (III,143) "kanatlı"
gürp+lİ (V,104) "kuvvetli"
sabır+lİ (V,79) "sabırlı"
- +lİk** : Yer, alet, topluluk isimleri ve soyut isimler yapar.

	<u>harabaç</u> +lık	(I,119)	"harabelik"
	<u>hiyanatç</u> +lık	(V,67)	"hainlik"
	<u>inca</u> +lık	(V,34)	"incelik"
	<u>yâş</u> +lık	(V,65)	"cahillik"
+rak	: Mukayesede anlamı çoğaltma ifadesi katar.		
	<u>agir</u> +rak	(I,99)	"daha ağır"
	<u>gati</u> +rak	(V,254)	"daha katı"
	<u>kelte</u> +rek	(I,138)	"daha kısa"
	<u>pes</u> +rek	(I,3)	"daha aşağı"
+siz	: Yokluk bildiren sıfatlar türetir.		
	<u>düşnük</u> +siz	(III,296)	"düşüncesiz"
	<u>oçay</u> +siz	(I,53)	"rahatsız"

B. İSİMDEN FİİL YAPAN EKLER

+A-	: Tek örnekte rastlanmıştır.		
	(tuş+a-) <u>duş</u> +a-	(V,130)	"rastlamak"
+Al-	: Sıfatlara gelerek geçişsiz fiiller yapar.		
	<u>dar</u> +al-	(II,42)	"daralmak"
	<u>giri</u> +el-	(II,42)	"genişlemek"
	<u>kiç(i)</u> +el-	(II,160)	"küçülmek"
+dA-	: Tasviri fiiller yapar.		
	<u>galpıl</u> +da-	(III,66)	"titremek"
	<u>horkul</u> +da-	(V,351)	"hıçkırmak"
+lA-	: İsimlerden hem geçişli hem geçişsiz fiiller yapabilen işlek bir ektir.		
	<u>garsı</u> +la-	(V,354)	"karşılama"
	<u>giz</u> +le-	(V,351)	"gizlemek"

+lan (<+la-n-) : Geçişsiz fiiller yapar.

kanagat+lan- (V,134) "kanaat etmek"

yagıt+lan- (III,10) "ışıklanmak"

+laş- (<+la-ş-) : Geçişsiz fiiller yapar.

ganīmat+laş- (II,82) "güzelleşmek"

yèqil+leş- (V,364) "hafifleşmek"

+sıra- : Yokluk, ...+sız kalmak anlamı verir.

dost+sıra- (IV,22) "dostsuz kalmak"

C. FİILDEN İSİM YAPAN EKLER

1. FİİLİMSİLER

a. İsim-fiiller

-İş

geyin-iş (II,217) "giyiniş"

yag-ış (II,11) "yağış"

-ma

garaş-ma (III,62) "bekleme"

yatla-ma (I,203) "hatırlama"

-mak

gara-mak (III,292) "bakmak"

gutla-mak (IV,155) "kutlamak"

üytgè-mek (V,118) "değişmek"

b. Sıfat-fiil (partisip)

-An

: Geçmiş zaman için kullanılır.

iy-en duz (V,295) "yediği tuz"

garaş-an öm(ü)r (V,652) "beklediği ömür"

yaz-an arza (V,366) "yazdığı dilekçe"

-Dik : Anlatılan geçmiş zamanda olumsuz tabanlar-
da kullanılır.

av övren-me-dik bürgüt çagası (I,53)

"av öğrenmemiş kartal yavrusu"

c. Zarf-fiil (gerundium)

...-A...-A : Ünlü gerundium. Tek heceli fiillerde tek-
rarlanan işleri belirtir. İkileme kurar.

gıs-a gıs-a (V,63) "sıka sıka"

tisgin-e tisgin-e (I,93) "çekine çekine"

-(I)p : İki fiili birbirine bağlar.

bol-up (V,96) "olup"

ükla-p (IV,145) "uyuyup"

yārpıla-p (III,128) "yarılayıp"

-(I)p bil-: Tasviri fiil kuruluşunda kullanılır.

düş-üp bil-yen (V,8) "düşen,düşmüş olan"

gutul-ıp bil-yen (V,82) "kurtulmuş (olan)"

-(I)p dur-: Tasviri fiil kuruluşunda kullanılır.

yaldıra-p dur-an (V,89) "parlamaya de-
vam eden, parlamakta olan"

-(I)p yör-: Tasviri fiil kuruluşunda kullanılır.

daşa-p yör- (III,209) "taşımakta
olmak"

san-ap yör- (IV,146) "saymakta
olmak"

2. FİİLDEN İSİM YAPAN DİĞER EKLER

- Ak : Geçişli fiillere gelen ektir.
(bıç-ak >) bıç-ak (V,247) "bıçak"
- ç : Geçişsiz fiillere gelir.
begen-ç (III,61) "sevinç"
güvan-ç (IV,310) "kıvanç"
- gI : Geçişli fiillere gelir.
iy-gi (II,143) "yeme"
iç-gi (II,143) "içme"
- EK : gül-ki (V,480) "gülme, gül-
lüş örneğinde ekin ünsüzü ötümsüz
olarak kalmıştır.
- GIn : Fiillerden -miş anlamı taşıyan isimler tü-
retir.
gız-gın (I,198) "kızgın, kızmış"
- GAn : Fiillerden -miş anlamı taşıyan isimler
türetir.
üyt-gen (V,379) "değişmiş,değişik"
- Ik : Edilgen çatıda -miş ekinin fonksiyonunda
isim ve sıfatlar türetir.
yap-ık (IV,46) "örtülmüş"
- Im : Bir defada yapılan işleri gösterir.
at-ım (II,55) "atım"
döv-üm (I,9) "dilim"
- kI : (bkz. gI)

D. FİILDEN FİİL YAPAN EKLER

1. Çatı ekleri

Bu ekler, fiilin çatısını ettirgenlik, edilgenlik dönüşlülük ve işteşlik bakımından değiştirirler.

Edilgen (pasive)-(I)l-

bar-ıl- (III,20) "varılmak"

tap-ıl- (V,324) "bulunmak"

yasa-ıl- (III,155) "yapılmak"

-n-

: Kimi zaman fiilin sonunda bir ünlü harf varsa edilgen eki -n- olarak gelir.

sayla-n- (III,231) "seçilmek"

Dönüslü (reflecsive)-(I)n-

gey-in- (II,217) "giyinmek"

gör-ün- (II,127) "görünmek"

İşteş (reciprocal-cooperative)-(I)ş-

cəmlən-iş- (V,229) "toplaşmak"

gül-üş- (V,617) "gülüşmek"

Geçişli-ettirgenlik (factative-cosative)

Bu ekler geçişsiz bir fiili geçişli hale getirirler. Eğer fiil geçişli ise ettirgen yaparlar.

A. İşlek olmayanlar

- iz- : Tek örnekte görülür.
gork-iz- (III,322) "korkutmak"
- ir- : Tek örnekte görülür.
sog-ur- (I,64) "çekip almak"
- kez- : Tek örnekte görülür.
gör-kez- (I,51) "göstermek"

B. İşlek olanlar

- t- : Ünlü, l, r, ile biten çok heceli kelimelere gelir.
- döre-t- (II,196) "türetmek"
- govşa-t- (IV,174) "gevşetmek"
- işle-t- (V,537) "çalıştırmak"
- öğür-t- (III,78) "öne geçirmek"
- övel-t- (IV,246) "hayran bırakmak"
- dır- : En işlek olan geçişli-ettirgen ekidir.
- al-dır- (V,596) "aldırmak"
- bas-dır- (V,18) "bastırmak"
- gāl-dır- (IV,57) "kaldırmak"
- oylan-dır- (V,48) "düşündürmek"
- sız-dır- (V,12) "sızdırmak"
- süs-dür- (V,143) "süzdürmek"
- yag-dır- (II,76) "yağdırmak"

2. Fiilden fiil yapan diğer ekler

- AlA- : Frequantative ekidir. Fiilin gösterdiği işin sık sık ve kısa aralıklarla tekrarlandığını gösterir.
silke-ele- (II,120) "silkelemek"
- mAlA- : Frequantative ekidir. Fiilin gösterdiği işin sık sık ve kısa aralıklarla tekrarlandığını gösterir.
ser-mele- (V,250) "(kısa aralıklarla) yoklamak"
- (A)kIA- : Frequantative ekidir. Fiilin gösterdiği işin sık sık ve kısa aralıklarla tekrarlandığını gösterir.
dürt-ekle- (V,34) "dürtüklemek"
- (I)şdir- : Frequantative ekidir. Fiilin gösterdiği işin sık sık ve kısa aralıklarla tekrarlandığını gösterir.
silkele-şdir- (II,120) "silkeleştirmek"
sermele-şdir- (V,250) "yoklaştırmak"
- ImSİrA- : Bir işi yapar gibi görünmek anlamı katar.
gül-ümsire- (II,28) "gülümser gibi görünmek"

SONUÇ

1. Türkiye Türkçesinin de içinde bulunduğu Oğuz grubu lehçe ve şivelerinden biri olan Türkmencenin, metinlerden hareketle "Metin-Dil Özellikleri-Sözlük" çalışması yapılmıştır.

2. Bu sayede gerek karşılaştırmalı Türk Dili çalışmalarında gerek Oğuz grubu lehçe ve şivelerinin benzer ve farklı yanlarının tesbit edilmesinde kullanılabilecek bir eser meydana getirilmiştir.

3. Orhun Abideleri, Türkiye Türkçesi ve Türkmencenin önemli bazı fonetik, morfolojik benzer ve farklıları şunlardır:

<u>Orhun Abideleri</u>	<u>Türkiye Türkçesi</u>	<u>Türkmence</u>
<u>Fonoloji</u>		
<u>v̄</u>	<u>v</u>	<u>v̄, v̄v</u>
at	ad	at ¹
kūç	güç	güyç
<u>s</u>	<u>s</u>	<u>s²</u>
sen	sen	sen
seb-	sev-	söy-

1) Mevcut Kiril Alfabeti sisteminde ünlü uzunlukları gösterilmemektedir.

2) s ve z sesleri de Kiril Alfabetinde gösterilmemektedir.

<u>z</u>	<u>z</u>	<u>z</u>
az	az	az
tuz	tuz	duz
<u>ttv</u>	<u>ttv</u>	<u>ttv</u>
yap-	yap-	yap-
yok	yok	yok
<u>ttb</u>	<u>ttb</u>	<u>ttb</u>
beş	beş	beş
bel	bel	bil
	<u>ttv</u>	
bar	var	bar
bar-	var-	bar-
ber-	ver-	ber-
	<u>ø</u>	
bol-	ol-	bol-
<u>ttb∞m</u>	<u>ttb</u>	<u>ttm</u>
ben∞men	ben	men
<u>ttkV(kalın)</u>	<u>ttk</u>	<u>ttg</u>
kal-	kal-	gal-
kork-	kork-	gork-
<u>ttkV(ince)</u>	<u>ttg</u>	<u>ttg</u>
kök	gök	gök
küç	güç	güç
	<u>ttk(istisna)</u>	<u>ttk(istisna)</u>
kişi	kişi	kişi

<u>ttv(kalın)</u>	<u>tt</u>	<u>td</u>
taş	taş	daş
taban	taban	daban
	<u>td(istisna)</u>	<u>tt(istisna)</u>
togsan	doksan	togsan

<u>ttv(ince)</u>	<u>td</u>	<u>td</u>
tört	dört	dört
	<u>tt(istisna)</u>	
töpü	tepe	depe
		<u>tt(istisna)</u>
tiken	diken	tiken

<u>b/</u>	<u>v/∅</u>	<u>v/</u>
ab	av	av
sub	su	suv

<u>d/</u>	<u>y/</u>	<u>y/</u>
adak	ayak	ayak
kudug	kuyu	kuyu

<u>g/tt</u>	<u>g/tt∅</u>	<u>g/tt∅</u>
otag kudug	oda kuyu	otag kuyu
<u>ñ</u>	<u>yun</u>	<u>yın</u>
koñ	koyun	goyın

<u>n</u>	<u>n</u>	<u>n</u>
son	son	son

Morfolojiİsim Hal Ekleri

<u>+(n)l₁</u> (ilgi)	<u>+(n)l_n</u>	<u>+(n)l₁</u>
kağan+l ₁	kağan+ın	kişi+n ₁ l ₁
kişi+n ₁ l ₁	kişi+n ₁ n	daban+l ₁
<u>+(l)g</u> (belirtme)	<u>+(y)l₁</u>	<u>+(n)l₂</u>
bodan+ıg	kapı+y ₁	gapı+n ₁
kişi+g	ev+i	it+i
<u>+KA₂</u> (yönelme)	<u>+(y)A₂</u>	<u>+(y)A₂</u>
kapıg+ka	kapı+ya	gapı+ya
<u>+mİş</u> (çekimli fiillerde)	<u>+mİş</u>	<u>+(i)p_∞-mİş</u>
bol-mış	gel-miş	gel-ip+di
kağan er-miş	kağan+mış	gel-en+mış
<u>+sİrA-</u>		<u>+sİrA-</u>
el+sire-		dost+sıra-

Kelimeler

bul- "bulmak"	bul- "bulmak"	tap- "bulmak"
öz	öz ∞ kendi	öz
neçe ök		niçik

S Ö Z L Ü K

A

<u>abray</u>	: itibar
<u>abrayını dök-</u>	: itibarını düşürmek
<u>acal</u>	: ecel
<u>adalat</u>	: adalet
<u>adaltlılık</u>	: adillik
<u>adamçılık</u>	: insanlık
<u>adamkerçilik</u>	: insanlık
<u>adat</u>	: adet, gelenek, alışkanlık
<u>aêroport</u>	: hava alanı
<u>aêrovokzal</u>	: hava alanı
<u>ag</u>	: ağlama, ağlayış
<u>ag-</u>	: yıkılmak, düşmek
<u>aga</u>	: ağabey, amca
<u>agır</u>	: sıkıntılı
<u>agır-yèqil</u>	: ağır hafif
<u>ag(1)zıbirlik</u>	: ahbaplık
<u>agram</u>	: ağırlık
<u>agronom</u>	: ziraat mühendisi
<u>agşam</u>	: akşam
<u>agtık</u>	: torun
<u>ahbèti</u>	: konuşma sırasında kendi fikir ve sözlerini güçlendirmek için kullanılan söz
<u>ahır</u>	: son, nihayet
<u>ahır zaman</u>	: kıyamet
<u>ahmal</u>	: mümkün

<u>ahmır</u>	: esef, teesüf
<u>ahmır bilèn</u>	: esefle
<u>akıl-ündèv</u>	: öğüt nasihat
<u>akım</u>	: akış
<u>ak sahra</u>	: ak bozkır
<u>āla-bölè</u>	: ayrıca
<u>alaç</u>	: ilaç, çare
<u>alaça</u>	: kızıl gök
<u>alada</u>	: kaygı
<u>ala göz</u>	: kötü nazar
<u>alakca-</u>	: yetişememek
<u>alaq</u>	: alan
<u>alar-</u>	: alaca bulaca olmak
<u>alasarmık</u>	: düşüncesiz
<u>ala-tozan</u>	: toz kaldıran, tozu dumana katan
<u>ala-zènzèlè</u>	: gürültülü
<u>alcıra-</u>	: şaşırmaq, mahcup olmak
<u>alcıraqqı</u>	: şaşkın bir halde
<u>alda-</u>	: aldatmaq
<u>aldır-</u>	: kaptırmak
<u>ālim</u>	: âlim
<u>Alla</u>	: Allah
<u>alkım</u>	: çene, uç (taraf)
<u>alqasa-</u>	: acele etmek, çabuk davranmaq
<u>aman</u>	: sağlam
<u>amat</u>	: değer, kıymet
<u>Amur</u>	: Doğu Türkistanda bir nehir adı

<u>anık</u>	: açık
<u>aq</u>	: akıl, şuur
<u>aqlır</u>	: aşağı, arka, öte
<u>aqka-(aş-)</u>	: elini ayağını yitirmek
<u>aqk bol-</u>	: hayran olmak
<u>aqkıt</u>	: (?)
<u>aqrıbaş</u>	: pahasına erişilmez
<u>aqrıbaşrag</u>	: en yukarı
<u>aqşır-</u>	: anlamak
<u>aqsat-aqsat</u>	: kolay kolay
<u>arakı-</u>	: seçip ayırmak
<u>āralaş-</u>	: 1. arasına girmek 2. yakınlaşmak 3. kolaylaşmak
<u>arassa</u>	: temiz, açık
<u>ardincıra-</u>	: öksürmek
<u>argon</u>	: mavimsi ışık veren renksiz koku- suz gaz
<u>arkalı</u>	: sayesinde, sebebiyle
<u>arkan</u>	: rahat
<u>arkayın</u>	: sakin, rahat
<u>arkayınçılık</u>	: sukûnet
<u>arkayınlan-</u>	: sakinleşmek
<u>arlık</u>	: dokuma
<u>arma</u>	: aferin!
<u>arman</u>	: esef
<u>arza bër-</u>	: dilekçe vermek
<u>arzan</u>	: ucuz

<u>arzuv</u>	: arzu, hayal
<u>as(1)l-</u>	: asılmak
<u>as(1)liş-</u>	: tutunmak
<u>aslıyèt</u>	: asıl, gerçek
<u>asman</u>	: gökyüzü
<u>assa-yuvaş</u>	: sessiz sakin
<u>ast</u>	: alt
<u>aş-</u>	: aşmak, geçmek
<u>aşak</u>	: alt, aşağı
<u>aşhana</u>	: mutfak
<u>aş bıçağı</u>	: ekmek bıçağı
<u>atız</u>	: dış tarafı çitle çevrilmiş küçük saha
<u>at</u>	: isim
<u>atlandırıl-</u>	: adlandırılmak
<u>ava-</u>	: ağrımak
<u>avı</u>	: zehir
<u>avü</u>	: zehir
<u>ayal</u>	: kadın
<u>ayal dogan</u>	: kız kardeş
<u>ayılgañç</u>	: korkulu, dehşetli
<u>ayla-</u>	: gözleri yaşarmak
<u>aylan-</u>	: dönmek, dolaşmak
<u>aylıg</u>	: aylık, maaş
<u>ayt-</u>	: söylemek, konuşmak
<u>az-</u>	: yoldan çıkmak
<u>azdır-</u>	: yoldan çıkarmak

<u>azacık</u>	: biraz
<u>azar bër-</u>	: azarlamak
<u>azar</u>	: ağrı
<u>azarını yêtir-</u>	: ağrısını dindirmek
<u>az-küş</u>	: az birşey
<u>azık</u>	: erzak
<u>az(ı)mli</u>	: hiddetli
<u>āzrāk</u>	: biraz, azıcık
<u>āz-ovlak</u>	: bir parça

B

<u>bad</u>	: içki, şarap
<u>bāda-bāt</u>	: şu an, ilk önce, birden
<u>bağlanışıklı</u>	: bağlantılı
<u>bah</u>	: bak!
<u>baha</u>	: değer, fiyat
<u>bahana</u>	: bahane
<u>bahımrak</u>	: kısa zaman içinde, hemen
<u>bāla</u>	: çocuk, yavru
<u>balak</u>	: pantolon
<u>balkılda-</u>	: çeşitli renklerde görünmek
<u>BAM</u>	: (?)
<u>bar</u>	: var
<u>bar-</u>	: var-
<u>bārada</u>	: hakkında
<u>bāri</u>	: hepsi
<u>bāribir</u>	: her ne şekilde olursa olsun
<u>barı-yoğı</u>	: varı yoğu

<u>bar(1)ş</u>	: taraf
<u>barka'</u>	: kürekli kayık
<u>bārlagçı</u>	: kontrol memuru, müfettiş
<u>baser</u>	: (?)
<u>basım</u>	: 1. hız 2. baskın
<u>basır-</u>	: örtmek
<u>baş at-</u>	: baş sallamak
<u>başbozar</u>	: düzeni bozan, isyancı
<u>başga</u>	: başka
<u>başlık</u>	: başkan
<u>bat</u>	: sallama, sallayış
<u>batır</u>	: kahraman
<u>baybov</u>	: çok, defalarca
<u>baygalla</u>	: eskisi gibi
<u>baylık</u>	: zenginlik
<u>bazar</u>	: pazar, çarşı
<u>bèdèv</u>	: çok iyi (at için)
<u>bèdrè</u>	: kova
<u>bèdroy-bèdroy</u>	: kötü görünüşlü, çirkin
<u>bègèn-</u>	: sevinmek
<u>bègènç</u>	: sevinç
<u>belet</u>	: iyi tanıyan
<u>bèllè-</u>	: kabul etmek
<u>bèndè</u>	: kul, köle
<u>bèr-</u>	: vermek
<u>bèrk</u>	: katı, pek
<u>berlig</u>	: bu yere, şu tarafa

<u>bès êt-</u>	: bitirmek, kâfi olmak
<u>beşbeter</u>	: daha beter
<u>bet</u>	: kötü
<u>betbagtçılık</u>	: kötü talih
<u>bey</u>	: böyle, bu şekilde
<u>bèyèmçi</u>	: (?)
<u>bèydibem</u>	: böyle, böylece, bu şekilde
<u>bèyig</u>	: yüksek, büyük
<u>bèylè</u>	: böyle
<u>bèylek</u>	: bu tarafa, o yere
<u>bèyleki</u>	: başka
<u>beyni</u>	: beyin
<u>beyt-</u>	: böyle et-
<u>bèzèg</u>	: süs
<u>bıkın</u>	: kaburgaların alt tarafı
<u>bi</u>	: -sız, -siz gibi olumsuzluk manası veren bir ön ek
<u>Bibiryèvo</u>	: Doğu Türkistanda bir şehir adı
<u>biçak</u>	: haddinden fazla
<u>bidèrèk</u>	: gereksiz, boşuna
<u>bidin</u>	: habersiz, izinsiz
<u>bihasap</u>	: hesapsız, karşılıksız
<u>bil</u>	: bel
<u>bil-</u>	: 1. anlamak 2. muktedir olmak
<u>bilèlèg-</u>	: birlik olmak
<u>birtüysli</u>	: acayip
<u>birbada</u>	: ilk başta

<u>birdèn</u>	: aniden
<u>birèntèk</u>	: halen, halihazırda
<u>birget</u>	: ekip başı
<u>birhili</u>	: bir çeşit, aynı
<u>birig-</u>	: birikmek
<u>birki</u>	: < bir iki
<u>birmahallar</u>	: birzamanlar
<u>birnemè</u>	: bir miktar, biraz
<u>birneçè</u>	: birkaç
<u>birsalım</u>	: bir an
<u>biş-</u>	: pişmek, olgunlaşmak
<u>birtopar</u>	: bir grup
<u>bitir-</u>	: yapmak
<u>biyr-</u>	: vermek
<u>bizar</u>	: hakiki
<u>bogaz</u>	: hamile
<u>bol-</u>	: olmak
<u>bola-</u>	: bollaşmak
<u>bolçuluk</u>	: bolluk
<u>bolèlîn</u>	: yeter derecede
<u>boluş</u>	: durum
<u>bol(u)şa</u>	: kılık kıyafet
<u>bör</u>	: olur
<u>bör-bolgusız</u>	: olur olmaz
<u>boydan-başa</u>	: baştan ayağa
<u>bök-</u>	: 1. bükmek 2. sıçramak, hareket etmek
<u>bökülip-bökülip</u>	: bükülüp bükülüp

<u>bövèt</u>	: suyun önüne çekilen bent
<u>brigad</u>	: takım, grup
<u>brigadir</u>	: grup şefi (Sovyetler Birliğinde halk tarım hizmetlerinin başında bulunan kişi.)
<u>bufèt</u>	: büfe
<u>buhgalter</u>	: muhasebeci
<u>bula-</u>	: kirletmek
<u>bulaş-</u>	: karışmak, kirlenmek
<u>bulgur</u>	: kadeh
<u>burcuy</u>	: burjuva
<u>burç</u>	: köşe
<u>bus</u>	: müjde
<u>busla-</u>	: müjdelemek
<u>but</u>	: baldır
<u>buysan-</u>	: 1. övünmek 2. beğenmek
<u>buysanc</u>	: öğünç
<u>büdür-südür</u>	: 1. çirkin 2. büyüklü küçüklü
<u>bük-</u>	: eğmek
<u>bürgüt</u>	: kartal
<u>bütün</u>	: bütün
<u>bütünlèy</u>	: tamamıyla, tamamen
<u>bütèvi</u>	: bunun gibi

C

<u>can</u>	: 1. can 2. iç
<u>can gir-</u>	: canlanmak
<u>canı bokurdasına gel-</u>	: yüreği ağızına gelmek

<u>canı hirmagina gel-</u>	: yüreği ağızına gelmek
<u>canık-</u>	: çabalamak, gayret etmek
<u>cay</u>	: bina
<u>cāydı</u>	: münasip, isabetli
<u>cèbir</u>	: zorluk, sıkıntı
<u>cèbir-sütèm</u>	: cebir sitem
<u>cèmle-</u>	: toplamak
<u>cèmèndè</u>	: cemaat
<u>cèmlèn-</u>	: toplanmak
<u>cèmagat</u>	: cemaat
<u>cènayatker</u>	: katil
<u>cıçkıt-</u>	: çınlatmak, kadeh tokuşturmak
<u>cibrin-</u>	: şikayet etmek
<u>ciği</u>	: küçük kardeş
<u>coşap</u>	: cevap
<u>coşap bèr-</u>	: cevap vermek
<u>cövlan ur-</u>	: yürek kısmak
<u>cuda</u>	: pek, gayet
<u>cugur-r-cugur et-</u>	: gurul gurul etmek
<u>cübü</u>	: cep
<u>cüp</u>	: birbirine denk
<u>cüplencik</u>	: denkleştirilmiş

Ç

<u>çara</u>	: çocuk
<u>çak-</u>	: sokmak, batırmak
<u>çakır</u>	: çarap
<u>çakıgdır-</u>	: (kadeh) tokuşturmak

<u>çakniş-</u>	: çarpışmak
<u>çala</u>	: yavaş yavaş
<u>çalaca</u>	: yavaşça
<u>çāl</u>	: ak, ağarmış
<u>çalımdaş</u>	: birine, birşeye biraz benzemek
<u>çalt</u>	: becerikli, hamarat
<u>çalt-çalt</u>	: bilmiş bilmiş
<u>çaltrak</u>	: çarçabuk
<u>çaq</u>	: çan, zil
<u>çap-</u>	: koşmak
<u>çarşak</u>	: dört veya sekiz dişli ağaçtan ve demirden yapılmış harman atan alet
<u>çaslı</u>	: gürültülü
<u>çāş-</u>	: dağılmak
<u>çat</u>	: yarık
<u>çat-</u>	: iliştmek
<u>çayhana</u>	: çayhane
<u>çayıl-</u>	: yayılmak
<u>çègè</u>	: maden
<u>çèkingèç</u>	: çekingen, mahcup
<u>çèmè</u>	: kadar
<u>çèmèlèş-</u>	: bir işi yapmaya girişmek
<u>çèmèli</u>	: 1. onaylı 2. meğer, gerek
<u>çèn</u>	: tahmin
<u>çèn bilèn</u>	: tahminen
<u>çèn-çak</u>	: hemen hemen
<u>çèndèn aça</u>	: haddinden fazla
<u>çèn tut-</u>	: tahminde bulunmak

<u>çèp</u>	: sol taraf
<u>çèpbè çèynès-</u>	: birşeyler çiğnemek
<u>çèt</u>	: kenar
<u>çin</u>	: gerçek, doğru
<u>çida-</u>	: tahammül etmek
<u>çikalğa</u>	: çıkış
<u>çık-çokuna yaz-</u>	: (?)
<u>çilgım-çilgım</u>	: süslü süslü
<u>çıt-</u>	: çabmak
<u>çig(i)n</u>	: omuz
<u>çilim</u>	: sigara
<u>çilim çèk-</u>	: sigara içmek
<u>çisçè-</u>	: çisilemek
<u>çiş-</u>	: şişmek
<u>çola-</u>	: tenhalaşmak
<u>çöy-</u>	: ısıtmak
<u>çök-</u>	: oturmak, çömelmek
<u>çöqür</u>	: pislik, çirkinlik
<u>çöple-</u>	: toplamak
<u>çöpürlek</u>	: çok tüylü
<u>çörèk</u>	: ekmek
<u>çöv(ü)r-</u>	: çevirmek, altını üstüne getirmek
<u>çuq</u>	: derin
<u>çüm-</u>	: batmak
<u>çürk</u>	: köşe bucak
<u>çürt-kèsik</u>	: 1. parça bölük 2. açık aydın
<u>çüyçe</u>	: çişe

D

<u>deban</u>	: taban
<u>dabarelan-</u>	: 1. bayram edilmek 2. üstün çıkmak
<u>dağam</u>	: yaygı
<u>dağı</u>	: dahi, başka
<u>dak-</u>	: takmak
<u>dala-</u>	: 1. gözleriyle süzmek, horlayarak beklemek 2. yaralamak
<u>dam-</u>	: damlamak
<u>dağdan</u>	: sabah, seher vakti
<u>daraklık</u>	: ayak tabanından parmaklara kadar olan bölüm
<u>darav</u>	: çizgi, şerit
<u>darav-darav bol-</u>	: çizgi çizgi olmak
<u>dārav-dārav</u>	: dar dar
<u>darık-</u>	: daralmak, içi sıkılmak
<u>dārişgan</u>	: dar
<u>daş</u>	: dış
<u>daşarı</u>	: dışarı, yabancı
<u>daşarı yurtlı</u>	: turist
<u>daşa-</u>	: taşımak
<u>daşlaşmak bilèn bol-</u>	: uzaklaşmak
<u>dāvā</u>	: münakaşa
<u>dayev</u>	: sağlam, dayanıklı
<u>dayhān</u>	: çiftçi
<u>dayza</u>	: toyze
<u>dozanakla-</u>	: hızlanmak
<u>dozla-</u>	: hızla yürünmek

<u>dəg-</u>	: (ağır) gel-
<u>degdim-gaçdım gürriq</u>	: havadan sudan sohbet
<u>dək</u>	: 1. gibi, kadar 2. sakin, yavaş
<u>del</u>	: değil
<u>deli</u>	: 1. deli 2. gözü kara, cesur
<u>dəlmur-</u>	: göz gezdirmek
<u>dəm</u>	: 1. nefes 2. izin
<u>dəm al-</u>	: 1. nefes almak 2. izin almak
<u>dəmi-dəminə</u>	: nefes nefese
<u>dəmir</u>	: demir
<u>dəmonstratsiya</u>	: gösteri
<u>dənə</u>	: tane, tahıl tohumu
<u>dəq</u>	: eşit, aynı
<u>dəpə</u>	: tepe
<u>dərək</u>	: haber
<u>derek</u>	: mukabil
<u>dərçig-</u>	: gerilmek
<u>dərrəv</u>	: hemen
<u>dəryā</u>	: nehir
<u>dika</u>	: mantar, tıpa
<u>dım-</u>	: susmak
<u>dımışlık</u>	: sessizlik
<u>dīn-</u>	: 1. bitirmek, ara vermek 2. kur- tulumak
<u>dīnç</u>	: dinç
<u>dīnç al-</u>	: rahatlamak, sakinleşmek
<u>dīnuvsız</u>	: sürekli
<u>dırnaq-</u>	: tırmak

<u>dırnaçakla-</u>	: tirmalamak
<u>dırna-</u>	: tirmalamak
<u>dır-pıtrak êt-</u>	: Dermadağın etmek
<u>dīz</u>	: diz
<u>dīz êp-</u>	: dinlenmek
<u>dik-</u>	: saptamak
<u>dil</u>	: gönül
<u>dile-</u>	: istemek
<u>dilmaç</u>	: tercüman
<u>diq-</u>	: dinmek, kesilmek
<u>diqè</u>	: ancak, sanki, tek
<u>dîrè-</u>	: desteklemek
<u>dissèrtatsiya</u>	: tez (doktora tezi)
<u>diy-</u>	: demek, söylemek
<u>diyle-</u>	: dilemek
<u>doğa</u>	: doğuştan
<u>doğan</u>	: kardeş
<u>dogandır-</u>	: idare etmek
<u>dogar ay</u>	: gelecek ay
<u>dogrı</u>	: doğru
<u>dogrudan</u>	: doğrudan, gerçekten
<u>dola-</u>	: dolamak, sarmak
<u>dolan-</u>	: dolanmak, dönmek
<u>dōlı</u>	: dolu
<u>Domodèdovo</u>	: Doğu Türkistanda bir şehir adı
<u>doq-</u>	: dönmek
<u>dōn</u>	: palto şeklinde bir erkek elbisesi
<u>doq :</u>	: domuz

<u>dostsıra-</u>	: dostta ihtiyacı olmak
<u>dovam</u>	: devam
<u>dovam êt-</u>	: devam etmek
<u>dörè-</u>	: türemek, meydana gelmek
<u>döv</u>	: dev
<u>döv-</u>	: kırmak, bozmak
<u>dövüm</u>	: dilim
<u>dövün-</u>	: parçalamak
<u>dövünçèk</u>	: parça
<u>döz-</u>	: dayanmak, katlanmak, sabretmek
<u>dūldègşir</u>	: yakın
<u>duran</u>	: devamlı
<u>durk</u>	: 1. şekil 2. birşeyin dayanıklılık derecesi
<u>durmuş</u>	: hayat, hayat tarzı, tecrübe
<u>dūşa-</u>	: rastlamak
<u>duşuşık</u>	: karşılaşma
<u>duv-ak</u>	: bembeyaz
<u>duy-</u>	: önceden anlamak
<u>dūz</u>	: tuz
<u>dūkge</u>	: yorgun
<u>dūnye</u>	: dünya
<u>dürt-</u>	: dürtmek, itmek
<u>dürtikle-</u>	: dürtüklemek
<u>dūş-</u>	: düşmek, inmek
<u>dūşbü</u>	: zeki
<u>dūşnük</u>	: düşünce, anlayış

<u>düşniksiz</u>	: düşüncesiz
<u>düşünmèz</u>	: anlaşılmaz
<u>düv-düv dıza-</u>	: üstüne gelmek, ısrar etmek
<u>düvè</u>	: deve
<u>düvn</u>	: düyn
<u>düyp</u>	: dip
<u>düyruk-</u>	: 1. bir kenara çekilip ağlamak 2. korkmak
<u>düyrukdir-</u>	: korkutmak
<u>düz-</u>	: düzmek, sıralamak
<u>düzèd-</u>	: düzeltmek
<u>düzgün</u>	: düzen
<u>düzüvlilig</u>	: düzenlilik, düzgünlük

E

<u>eber-</u>	: getirmek
<u>êcāp</u>	: hicap
<u>êcè</u>	: anne
<u>êcir</u>	: ceza, eziyet
<u>êciz</u>	: aciz
<u>êdeplilik</u>	: terbiye
<u>êdil</u>	: aynı, doğru
<u>edim</u>	: hareket
<u>edim-gılım</u>	: davranış, mizaç
<u>êdip-hèsip</u>	: (?)
<u>êgèr-êgèr</u>	: eğer eğer, bir ihtimal
<u>êgin</u>	: üst baş

<u>êg(i)n</u>	: kol, omuz
<u>êgliş-</u>	: birinin faydasına birşeyden el çekmek
<u>êgri-mugrı</u>	: eğri büğrü
<u>êgs-</u>	: içini dökmek
<u>ehli</u>	: hepsi
<u>êkèdi-nokadı</u>	: noktası virgüli
<u>êkèn</u>	: meğer, zahir
<u>êkèz</u>	: güç, kuvvet
<u>êkèz-lèn-</u>	: güç toplamak
<u>ekit-</u>	: beraberinde götürmek, yanına almak
<u>êlèvrè-</u>	: ne yapacağını şaşırarak
<u>êl çèk-</u>	: vazgeçmek
<u>êli-ayağı</u>	: eli ayağı
<u>êlt-</u>	: götürmek
<u>êmay</u>	: yavaş
<u>êmay bilèn</u>	: yavaşça
<u>êmmā</u>	: ama
<u>ênçè</u>	: öylece
<u>ênçèmè</u>	: çok defa
<u>êndam</u>	: endam, vücut
<u>êñ-</u>	: inmek, konmak, göçmek
<u>ênè-ata</u>	: anne baba
<u>êñèk</u>	: çene
<u>êñsid-</u>	: ekşitmek
<u>êntè-</u>	: istiflemek
<u>êntèk</u>	: öylece, halen, henüz
<u>êntèt-</u>	: (birini) fakir düşürmek

<u>êntirèklè-</u>	: amaçsızca yola koyulmak, boşu boşuna gitmek
<u>êp-</u>	: bükme, kat kat etmek
<u>êp-esli</u>	: epey
<u>epişgè-gapı</u>	: kapı pencere
<u>êrbèt</u>	: kötü
<u>êrk</u>	: erk, irade, gayret
<u>êrkāna</u>	: hür
<u>êrtīr</u>	: ertesi gün
<u>êsli</u>	: uzun, fazla
<u>êşèk</u>	: eşek
<u>êşik</u>	: elbise
<u>êşit-</u>	: işitmek
<u>êşret</u>	: 1. işret, lezzet 2. maddi bolluk
<u>êyè</u>	: sahip
<u>êyèr-</u>	: hareket etmek
<u>êydibèm</u>	: o şekilde
<u>êylek-beylek</u>	: şöyle böyle
<u>êylèsi-bèylèsi</u>	: aşağı yukarı
<u>êymèn-</u>	: çekinmek
<u>êynèk</u>	: gözlük
<u>êysèm</u>	: yoksa, şöyle ise, öyle ise
<u>êyyèm</u>	: bir şeyin olup bittiğini anlatan söz
<u>êzènèk</u>	: (kıyafetin) yakası

F

<u>fèrma</u>	: Kapitalizmde çiftlik
--------------	------------------------

<u>front</u>	: cephe
G	
<u>gaba</u>	: kaba, büyüklük, gür
<u>gabahat</u>	: kabahat
<u>gābak</u>	: göz kapağı
<u>gabat</u>	: karşı taraf
<u>gaç-</u>	: kaçmak
<u>gaçır-</u>	: düşürmek
<u>gadır</u>	: kadir, kıymet
<u>gagşa-</u>	: titremek
<u>gahar</u>	: öfke
<u>gahar-gazap</u>	: kehır azap
<u>gāl-</u>	: kalkmak
<u>galā</u>	: sığınak
<u>gālgat-</u>	: kaldırmak
<u>galpılde-</u>	: üşüyüp titremek, korkudan titremek
<u>gān</u>	: kan
<u>gānat</u>	: kanat
<u>gandır-</u>	: kandırmak
<u>ganīmat</u>	: iyi
<u>ganīmatlaş-</u>	: iyileşmek, güzelleşmek
<u>gaqrıl-</u>	: arkasını dönmek
<u>gap</u>	: taraf
<u>gapdal</u>	: yan, böğür
<u>gapi</u>	: kapı
<u>gasın</u>	: sıkıntı
<u>gapış-</u>	: kapışmak

<u>gapan-</u>	: kaplanmak
<u>gār</u>	: kar
<u>gar-</u>	: karıştırmak
<u>gara</u>	: siyah, kara
<u>gara-</u>	: 1. bakmak 2. idare etmek
<u>garamat</u>	: yük
<u>garantıl</u>	: kurşuni renk
<u>garban-</u>	: birşeyler atıştırmak
<u>garbak-gurbak êt-</u>	: az birşey yemek
<u>garaqkı</u>	: karanlık
<u>garaqkıra-</u>	: kararmak
<u>garancakla-</u>	: sendelemek
<u>garesöymez</u>	: kendi halinde, kimseye katılmayan
<u>garaş-</u>	: beklemek
<u>garavul</u>	: muhafız, bekçi
<u>garaz</u>	: en sonunda, her ne şekilde olursa olsun
<u>garın</u>	: karın
<u>garpış-</u>	: çekip almak
<u>gargış-</u>	: küfretmek
<u>garrı</u>	: ihtiyar
<u>garşıla-</u>	: karşılamak
<u>gaş</u>	: karşı
<u>gat</u>	: kat
<u>gat-</u>	: katmak
<u>gat-gat</u>	: kat kat
<u>gati</u>	: katı, oldukça, çok

<u>gatna-</u>	: devam etmek
<u>gavun-garpız</u>	: kavun karpuz
<u>gavuş-</u>	: kavuşmak
<u>gayd-</u>	: süzülme, göklerde uçmak
<u>gaytala-</u>	: tekrarlamak
<u>gaygır-</u>	: 1. acımak 2. hesaba katmak
<u>gayınata</u>	: kayınbaba
<u>gayış-</u>	: suda kaymak, suda veya havada kayar gibi süzülme
<u>gayra</u>	: kuzeydoğu
<u>gayrat</u>	: gayret
<u>gayt-</u>	: dönmek
<u>gayta</u>	: tekrar, defa
<u>gaytām</u>	: aksine
<u>gayzık-</u>	: üşümek, soğumak
<u>gaz-</u>	: kazmak
<u>gèktar</u>	: hektar
<u>gèl(i)n</u>	: gelin
<u>gèl(i)nalcı</u>	: görücü
<u>gèlşik</u>	: güzellik
<u>gèq</u>	: rahat
<u>gèq gal-</u>	: rahatlamak
<u>gèqirgè-</u>	: hayret etmek
<u>gèplè-</u>	: konuşmak, bahsetmek
<u>gèrçèk</u>	: derviş, ermiş
<u>gèrnèsatan bol-</u>	: mecahsız kalmak
<u>gèy-</u>	: giymek

<u>gèzèk</u>	: fırsat, an
<u>gèzèk-gèzègine</u>	: arka arkaya
<u>gèzèkli-gèzègine</u>	: ardı ardına
<u>gıgır-</u>	: bağırarak
<u>gıkılık</u>	: sert ses, kaba ses
<u>gılık</u>	: karakter
<u>gımıl-da-</u>	: kımıldamak
<u>gımmad</u>	: pahalı
<u>gıpırt-</u>	: bir ucundan başlayıp kesmek
<u>gıra</u>	: kenar
<u>gırgın</u>	: bozgun
<u>gırmıldan-</u>	: hareket etmek
<u>gırmızı</u>	: kırmızı
<u>gıs-</u>	: sıkılmak
<u>gıssaglı</u>	: acele
<u>gıssan-</u>	: acele etmek
<u>gıssanç</u>	: acele
<u>gıssanmaç</u>	: acele ile
<u>gışar-</u>	: yana eğilmek, bükülmek
<u>gıtak</u>	: uç, kenar
<u>gıyma</u>	: ince
<u>gıyv</u>	: hey!
<u>giz</u>	: kız
<u>gız-</u>	: 1. kızmak 2. ısınmak
<u>gızart-</u>	: kızartmak
<u>gızıl</u>	: kızıl
<u>gızgın</u>	: kızgın

<u>gızıklı</u>	: neşeli
<u>gicè</u>	: gece
<u>gicik-</u>	: gecikmek
<u>giç</u>	: geç
<u>giq</u>	: geniş
<u>giqèlip-daral-</u>	: genişleyip daralmak
<u>giqişlik</u>	: genişlik
<u>gîr-</u>	: girmek
<u>git</u>	: (?)
<u>giyèv</u>	: damat
<u>gobsun-</u>	: 1. yerinden kalkıp kontrol etmek 2. hareket etmek
<u>goca</u>	: koca, ihtiyar
<u>gol</u>	: el
<u>golay</u>	: yakın
<u>golay-goltum</u>	: yakın mesafe
<u>goltgı</u>	: toplu, karışık
<u>goltgı bol-</u>	: karışmak
<u>goltuk</u>	: koltuk altı
<u>gol çek-</u>	: el uzatmak
<u>gon-</u>	: konmak, yerleşmek
<u>goqşı</u>	: komşu
<u>goqşı-golam</u>	: konu komşu
<u>gop-</u>	: kopmak
<u>gôr</u>	: kor, ateş
<u>gor(a)-</u>	: korumak
<u>goran-</u>	: korunmak
<u>gorak-</u>	: korkmak

<u>gorkı-ürki</u>	: korkma çekinme
<u>goşar</u>	: ayak
<u>goşulan-</u>	: katılmak
<u>govaça-</u>	: dağılmak
<u>govı</u>	: iyi, güzel
<u>govşa-</u>	: gevşemek
<u>govşak</u>	: gevşek
<u>govucad-</u>	: (?)
<u>govulan-</u>	: daha iyi olmak
<u>govulaş-</u>	: iyileşmek
<u>govuş-</u>	: kavuşmak
<u>goy-</u>	: koymak
<u>goşart-</u>	: kabul ettirmek
<u>goyun</u>	: koyun
<u>guzı</u>	: kuzu
<u>gozga-</u>	: üzerinde durmak, yerinden oynatmak, temas etmek
<u>gödək</u>	: çirkin
<u>gödərşiz</u>	: büyük
<u>göger-</u>	: kızarmak
<u>gök</u>	: gök yüzü
<u>gök gübürden</u>	: gök gürültüsü
<u>gök köynəgi</u>	: astronot giysisi
<u>göle</u>	: dana
<u>göm-gök</u>	: mörmer
<u>göni</u>	: doğru
<u>göniden-göni</u>	: doğrudan doğruya
<u>gönüile-</u>	: doğru yoldan gitmek

<u>görelde</u>	: örnek
<u>görkez-</u>	: işaret etmek, göstermek
<u>görməsiz</u>	: görülmez
<u>görnətin</u>	: görünen
<u>görüm-görəldə</u>	: örnek, numune
<u>götər-</u>	: kaldırmak
<u>gövnə-</u>	: razı olmak
<u>gövrə</u>	: gövde
<u>gövünlük ber-</u>	: gözdağı vermek
<u>göyê</u>	: sanki
<u>göz ayla-</u>	: göz gezdirmek
<u>göz astı</u>	: göz altı
<u>göz gıp-</u>	: göz kırpmak
<u>gözi kaklış-</u>	: gözü ilişmek
<u>gözini başını ayla-</u>	: aklını başından almak
<u>gözgını</u>	: zorluk
<u>gözlərini tégələ-</u>	: gözlerini döndermek
<u>göz yetir-</u>	: şahit olmak
<u>gubūr</u>	: kabir
<u>gucur</u>	: (?)
<u>guduz</u>	: kuduz
<u>gul</u>	: kul
<u>gulak</u>	: kulak
<u>gulpuk</u>	: başın iki yanından ayrılıp bağlanan saç
<u>gum</u>	: kum
<u>gumak</u>	: kumlu
<u>gupba</u>	: kubbe

<u>gura-</u>	: birleřtirmek, dzenlemek
<u>guri</u>	: 1. kuru 2. nafile
<u>gurp</u>	: kuvvet
<u>guřak</u>	: kuřak
<u>guřluk</u>	: kuřluk vakti
<u>gutar-</u>	: kurtarmak, bitirmek
<u>gutla-</u>	: kutlamak
<u>guvan-</u>	: kıvanmak
<u>guyu</u>	: kuyu
<u>guy-</u>	: koymak
<u>guy(u)l-</u>	: dklmek
<u>guzı</u>	: kuzu
<u>gbr-</u>	: kabarmak
<u>gbr</u>	: grlt
<u>glki</u>	: glř
<u>glmsir-</u>	: glmsemek
<u>gmn</u>	: řphe, ihtimal
<u>gmpldi</u>	: gmbrt
<u>gmr-yamır t-</u>	: vicdan muhasebesi yapmak
<u>gmni</u>	: (?)
<u>gn</u>	: gneř
<u>gndogar</u>	: doğu
<u>gnd-gnařa</u>	: gnden gne
<u>gn</u>	: gnah
<u>gnli</u>	: gnahkr
<u>gnbatar</u>	: batı
<u>gnlç</u>	: yavaş ses, fısıltı
<u>gnlep</u>	: gn boyu

<u>günorta</u>	: güney
<u>günuz̄in</u>	: gün boyunca
<u>güp</u>	: övünme
<u>güpbe</u>	: aniden
<u>güpürt-tapırt</u>	: gürültü patırtı
<u>gürle-</u>	: konuşmak
<u>gürrün</u>	: sohbet, dedikodu, laf
<u>gütlèt-</u>	: kütürdetmek, küt diye
<u>güyc</u>	: güç
<u>güymèn-</u>	: meşgûl olmak, vakit geçirmek
<u>güzap</u>	: azap
<u>güzèrân</u>	: hayat, hayat tarzı

H

<u>habar</u>	: haber
<u>habarovski</u>	: haber
<u>habèsè</u>	: (?)
<u>hacat</u>	: istek
<u>haçan</u>	: ne zaman
<u>hak</u>	: konu
<u>hakda</u>	: hakkında
<u>hakıt</u>	: hakikaten
<u>hakdık</u>	: haklılık
<u>hala-</u>	: iyi gelmek, yaramak
<u>halal</u>	: helal
<u>hālan-</u>	: 1. yürekten sevilme 2. iyi kabul edilmek
<u>halıs</u>	: hakiki

<u>halısalla</u>	: (?)
<u>hallan-</u>	: güçle bağırarak
<u>halpık</u>	: geniş, boş
<u>ham</u>	: deri
<u>hamala</u>	: gibi, fakat, ancak
<u>hamana</u>	: hemen
<u>hanı</u>	: nerede, hani
<u>hanha</u>	: (?)
<u>hapa</u>	: çirkin
<u>harabaçı</u>	: harabe
<u>harit</u>	: mal
<u>hars ur-</u>	: acele davranmak
<u>has</u>	: ayrı, başka, daha
<u>hasam</u>	: iyilikle, sakince
<u>hasapla-</u>	: hesaplamak
<u>hasap dèpdèri</u>	: hesap defteri
<u>hasanakla-</u>	: çabuk hareket etmek
<u>hassa</u>	: hastalık
<u>haşla-</u>	: hışırtılı ses çıkarmak
<u>hat</u>	: yazı, mektup
<u>hatar</u>	: heybetli
<u>hatıra</u>	: hatır
<u>hatıralı</u>	: hatırı sayılır
<u>hava</u>	: elbette, evet
<u>hay</u>	: 1. hey! 2. güç, kuvvet
<u>hayat</u>	: avlu
<u>haybat</u>	: heybet
<u>haybat at-</u>	: gözdağı vermek

<u>hāyış êt-</u>	: kanaat etmek
<u>hayp</u>	: öfke
<u>haypı gèlmek bilèn</u>	: sinirli bir şekilde
<u>haysı</u>	: hangi
<u>hazan</u>	: (?)
<u>he</u>	: tam
<u>hèk</u>	: benzim
<u>hèkrè-</u>	: ateşlemek
<u>hek</u>	: kireç
<u>he'k</u>	: hayat
<u>he'k görgüsü</u>	: hayat tecrübesi
<u>hèkgèr-</u>	: 1. dikelmek 2. ucundan tutmak 3. itmek
<u>hel</u>	: (?)
<u>hèlèy</u>	: kadın
<u>helki</u>	: biraz önce, önceki
<u>heli-şindi</u>	: ardı ardına, devamlı
<u>hèm</u>	: hem, hem de, aynı
<u>hèmişè</u>	: aynı zamanda, her zaman, sürekli
<u>hèmişèkil</u>	: aynı şekilde
<u>hèmmè</u>	: hepsi
<u>hèniz</u>	: henüz
<u>hèr</u>	: herkes
<u>hèrèkèt</u>	: hareket
<u>hèr dayım</u>	: devamlı
<u>hèrgiz</u>	: hiç bir zaman
<u>hèr neçè</u>	: her ne kadar

<u>hèsèr</u>	: duygu
<u>hèsèrdèş</u>	: aynı duyguyu paylaşan
<u>hesiyèt</u>	: huy, mizaç
<u>hey</u>	: hey!
<u>hèzil</u>	: ilgi çekici
<u>hèzir</u>	: hazır
<u>hılilla</u>	: (?)
<u>hırç</u>	: (?)
<u>hırıdar</u>	: kötülük
<u>Hıtay</u>	: Çin
<u>hiyal</u>	: arzu, istek
<u>hiyallan-</u>	: istemek
<u>hiyar</u>	: salatalık
<u>hiç kès</u>	: hiç kimse
<u>hiç vagt</u>	: hiç bir zaman
<u>hil</u>	: tür, çeşit
<u>hil-hil</u>	: çeşit çeşit
<u>hīli</u>	: fırsat, nitelik
<u>hiyk hiyk êt-</u>	: hiçkirmek, hiçkırarak ağlamak
<u>ho</u>	: o
<u>hocalık</u>	: ekonomi
<u>hol</u>	: o
<u>hoŋkar-</u>	: oyulup delinmek
<u>hopuk-</u>	: boğulmak
<u>hōr</u>	: zayıf, kuru
<u>hōr bol-</u>	: zayıflamak
<u>horcun</u>	: heybe
<u>horkulda-</u>	: homurdanmak

<u>hormat</u>	: hürmet
<u>hormat goy-</u>	: hürmet etmek
<u>hossar</u>	: akraba
<u>hoşallık</u>	: keyif
<u>hōv</u>	: hey!
<u>hovā</u>	: hava
<u>hovatır</u>	: (?)
<u>hovluk</u>	: acele
<u>hovluk-</u>	: acele etmek
<u>hovlukmaç</u>	: acele
<u>hovsala</u>	: akıl, anlayış
<u>hök(ü)m</u>	: hüküm
<u>hökümèt</u>	: hükümet
<u>höre-köse</u>	: samimi söz
<u>hövès</u>	: heves
<u>Huday</u>	: Allah
<u>hum</u>	: oldukça iri yuvarlak kap
<u>hut</u>	: hakikaten, doğrudan doğruya
<u>huş</u>	: akıl
<u>hümèr</u>	: baskı
<u>hümèr bol-</u>	: bozulmak
<u>hümürdè-</u>	: mırıldamak
<u>hümürdi</u>	: homurtu, mırıltı
<u>hünürde-</u>	: üzülüp ağlamak
	I
<u>ih-çoh</u>	: (?)
<u>ıkbal</u>	: ikbal

<u>īkca-</u>	: dalgalanmak
<u>īlalāş-</u>	: birinin fikrine rıza göstermek
<u>īlga-</u>	: ilerlemek, koşmak
<u>īlim</u>	: ilim
<u>īmıklı</u>	: 1. zevkli 2. tamamen 3. oldukça
<u>īnam</u>	: itimat, güven
<u>īnan-</u>	: inanmak
<u>īncal</u>	: yatışmak
<u>īncalık</u>	: incelik
<u>īncalıp bil-</u>	: teskin olmak
<u>īnha</u>	: işte (bkz. inha)
<u>īnsap</u>	: insaf, vicdan
<u>īndarma</u>	: her söze inanan
<u>īr-</u>	: ikna etmek, inandırmak
<u>īsgın</u>	: güç, kuvvet
<u>īsgınsız</u>	: zayıf
<u>īşarat</u>	: işaret
<u>īz</u>	: arka
<u>īzā</u>	: ağrı
<u>īzanda-çuvan</u>	: endişe
<u>īzi sürā</u>	: ardı sıra
<u>īzlı-īzına</u>	: ardı ardına
İ	
<u>ībër-</u>	: göndermek
<u>īçèrik</u>	: içeriye
<u>īçgîn</u>	: samimi

<u>içi êlcuk diy-</u>	: çok acıkmak, açlıktan midesi guruldamak
<u>içig</u>	: içli
<u>içini hümlət-</u>	: içini çekmek
<u>ikicig</u>	: ikinci, diğer
<u>iki-yèkè</u>	: tek tük
<u>il</u>	: halk, memleket
<u>îlât</u>	: ahali
<u>îlçi</u>	: elçi
<u>ilèn-</u>	: görünmek
<u>ilk-e bir</u>	: öncelikle
<u>ilki bada</u>	: en önce
<u>ilki günler</u>	: önceki günler
<u>ilkinçi</u>	: ilk olarak
<u>inçè</u>	: ince
<u>ind</u>	: daha sonra
<u>indi</u>	: şimdi
<u>indi-indi</u>	: o an için
<u>inè</u>	: işte
<u>inha</u>	: işte (bkz. inha)
<u>ini</u>	: kardeş
<u>in</u>	: en
<u>inçilde-</u>	: inildemek
<u>inçildi</u>	: inilti
<u>îr</u>	: erken, sabahleyin
<u>îr-iymiş</u>	: meyvelerin umumi adı, bütün meyveler
<u>îrde-giçde</u>	: eninde sonunda

<u>islè-</u>	: istemek
<u>işalla</u>	: inşaallah
<u>işden boşat-</u>	: işten atmak
<u>işik</u>	: eşik
<u>işlè-</u>	: çalışmak
<u>işyokmaz</u>	: işe yaramaz
<u>it-</u>	: 1. itmek 2. dürtmek 3. gö- türmek
<u>itgızan</u>	: bir tür yabancı ot
<u>iyè-</u>	: yemek
<u>iyèrè</u>	: yiyecek
<u>iyèroglif</u>	: hiyeroglif
<u>iygi</u>	: yeme
<u>iygi-içgi</u>	: yeme içme

K

<u>kabinèt</u>	: oda
<u>kāda</u>	: kaide
<u>kagız</u>	: kâğıt
<u>kak</u>	: kavun kurusu
<u>kak-</u>	: 1. kapıyı çalmak, 2. çakmak. 3. ilişmek
<u>kaka</u>	: baba
<u>kakat-</u>	: kurutmak
<u>kakışdır-</u>	: silkelemek
<u>kakuv</u>	: hiddet, öfke
<u>kandidat</u>	: aday, namzet
<u>kanagat</u>	: kanaat

<u>kaŋka-</u>	: dönüp dolaşmak
<u>kartoçka</u>	: kart, fiş
<u>karz</u>	: borç
<u>kassa</u>	: kasa
<u>kayıl</u>	: razı
<u>kayıl bol-</u>	: razı olmak
<u>Kebe</u>	: Kabe
<u>kebir</u>	: büyük, ulu
<u>kècèbè maşın</u>	: gelin arabası
<u>kèçè-pèçè</u>	: keçe meçe
<u>kèkirdèk</u>	: gırtlak
<u>kel</u>	: kulübe, küçük bina
<u>kèllè</u>	: kafa, baş
<u>keltè</u>	: kısa
<u>kèm. e</u>	: az
<u>kemahal</u>	: 1. zaman zaman 2. her taraf
<u>kèmçilig</u>	: eksiklik
<u>kèmi</u>	: eksik
<u>kèmiş-kèmiş êt-</u>	: ağlayacak gibi olmak
<u>kèmsit-</u>	: küçük düşürmek
<u>ken</u>	: 1. çok 2. maden
<u>kenbir</u>	: (?)
<u>kènèk-pènèk</u>	: tekerleme mekerleme
<u>kèpbe</u>	: hasır
<u>kèrpiç</u>	: kerpiç, tuğla
<u>kèsè</u>	: doğrultu
<u>kèsèk</u>	: toprak keseği
<u>kèsèl</u>	: hasta

<u>kèselhāna</u>	: hastane
<u>kèsgit</u>	: karar, netice
<u>kèsgitlè-</u>	: belli etmek, sonuç çıkarmak
<u>kèsilgiç</u>	: parça
<u>kèş</u>	: küçük su yolu
<u>kèşp</u>	: yüz şekli, dış görünüş
<u>kêtè</u>	: zaman zaman
<u>keyè-</u>	: teselli vermek
<u>kèyp</u>	: iyilik, keyif
<u>kèypini hoşla-</u>	: moralini düzeltmek
<u>kīn</u>	: zor
<u>kīnçılık</u>	: zorluk
<u>kısmat</u>	: kismet
<u>kiçi</u>	: küçük
<u>kiçi gövün</u>	: alçak gönüllü
<u>kilomètr</u>	: kilometre
<u>kimīn</u>	: gibi
<u>kinişgè</u>	: (?)
<u>kirsiz-kimirsiz</u>	: samimi, içten gelen
<u>kirşèn</u>	: toz
<u>kişi</u>	: kişi
<u>kolbasa'</u>	: sucuk
<u>kolhoz</u>	: kollektif çiftlik
<u>komandirovka</u>	: memuriyet, görevle gönderilme
<u>kontinènt</u>	: kıta, kara
<u>kon' yag</u>	: konyak
<u>kosmos</u>	: evren
<u>kölège</u>	: gölge

<u>kömèklèş-</u>	: yardımlaşmak
<u>kömèlèk</u>	: mantar
<u>könè</u>	: yaşlı
<u>könèl</u>	: yıpranmak
<u>köp</u>	: çok
<u>köpbilmiş</u>	: çokbilmiş
<u>köpçülik</u>	: herkes, çokluk, halk
<u>köplènc</u>	: ekseriyet
<u>köpüg</u>	: Kapık
<u>körpèç</u>	: döşek
<u>köseş-</u>	: yatıştırmak
<u>köst</u>	: kötülük
<u>köşèk</u>	: dar, daraltılmış
<u>köv-</u>	: kazmak, oymak
<u>köy-</u>	: yanmak
<u>köynèk</u>	: gömlek
<u>köz</u>	: ateş
<u>kul² t</u>	: din, mezhep
<u>kurort</u>	: kaplıca, sağlık yurdu
<u>kurort mövsimi</u>	: kaplıca zamanı
<u>külkè</u>	: parça, bölük
<u>kürs</u>	: koltuk, kanepè
<u>küy</u>	: fikir
<u>kvartir</u>	: oda

L

<u>lak</u>	: yaldız
<u>layıg</u>	: layık

<u>lèci(k)-</u>	: halsiz düşmek, çok yorulmak
<u>lele sal-</u>	: kulak ardı etmek
<u>lèyis</u>	: 1. bol 2. viran
<u>litr</u>	: litre
<u>litsènziya</u>	: lisans
M	
<u>magazin</u>	: mağaza
<u>maglūmāt</u>	: malumat
<u>mahmal</u>	: yumuşak
<u>mal</u>	: hayvan
<u>mal bazarı</u>	: hayvan pazarı
<u>māl-gara</u>	: irili ufaklı malların hepsi
<u>mamla</u>	: hakikat
<u>manat</u>	: Ruble
<u>manı</u>	: mana
<u>mañlay</u>	: alın, karşı
<u>mapraç</u>	: (?)
<u>masgara</u>	: itibarsız
<u>masgaraçılık</u>	: itibardan düşme
<u>maslahat</u>	: öğüt
<u>maslahat bër-</u>	: öğüt vermek
<u>maşgala</u>	: ev, aile
<u>maşın</u>	: makine, araba
<u>maşinka</u>	: daktilo
<u>may</u>	: an, lahza
<u>maymın</u>	: maymun
<u>mazalı</u>	: zevkli

<u>mazamla-</u>	: bir şeyi birine gösterip çevirmek
<u>mazar</u>	: mezar
<u>mè</u>	: al!
<u>mèbèl'</u>	: mobilya, döşeme, mefruşat
<u>mecal</u>	: hal, mecal
<u>mèhanizator</u>	: makineli tarım uzmanı
<u>mehèllè</u>	: topluluk, mahalle
<u>mehètdèl</u>	: sabırsız bekleyiş
<u>mehnèt</u>	: mihnet
<u>mehr</u>	: sevgi
<u>mehriban</u>	: sevgili
<u>mekem</u>	: muhkem, kuvvetli
<u>melèşig</u>	: meleyiş
<u>mèn</u>	: ben
<u>mèn</u>	: tuzak
<u>mènze-</u>	: benzemek
<u>mènzeş</u>	: benzeyiş
<u>mèrdèmsi</u>	: cesur
<u>merèke</u>	: toplanılan yer, insan topluluğu
<u>mès</u>	: güç, kuvvet
<u>mèsè-mèlim</u>	: apaçık, bariz
<u>mèsirge-</u>	: boş durmak
<u>mèslik</u>	: güçlülük
<u>meş</u>	: mısır
<u>mètèorit</u>	: gök taşı
<u>mètr</u>	: metre

<u>mèy</u>	: şarap
<u>mèy(i)l</u>	: meyil
<u>mèylis</u>	: (?)
<u>mīdāma</u>	: daima, her zaman
<u>mīdar</u>	: sabır, takat
<u>mīhman</u>	: misafir
<u>mīhmançılıg</u>	: misafirlik
<u>mīlāyım</u>	: samimi
<u>mīnasıp</u>	: münasip
<u>mırlaşıp ukla-</u>	: mışıl mışıl uyumak
<u>mırtar</u>	: kötü
<u>mısapır</u>	: misafir
<u>mīs</u>	: bakır
<u>ministr</u>	: bakan, başbakan
<u>minut</u>	: dakika
<u>mocuk</u>	: kötü
<u>monça bol-</u>	: kıvanmak, sevinmek
<u>Moskva</u>	: Moskova
<u>molla</u>	: hoca
<u>morta ayt-</u>	: yersiz kötü söz söylemek
<u>möltèr-</u>	: eğilmek
<u>mönğürè-</u>	: böğürmek
<u>mövcè-</u>	: kabarmak, köpürmek
<u>mugallım</u>	: muallim, öğretmen
<u>mugallım-sugallım</u>	: öğretmen falan
<u>mukdar</u>	: miktar
<u>mun</u>	: bu
<u>murt</u>	: bıyık

<u>mümkün</u>	: mümkün
<u>mümkünçilik</u>	: uygunluk
<u>mün-</u>	: binmek
<u>mün</u>	: bin (1000)
<u>mün tövèrègi</u>	: bin civarı
<u>münkirlik</u>	: şüphe

N

<u>naçar</u>	: çaresiz
<u>nağış</u>	: nakış
<u>nakıl</u>	: atasözü
<u>namart</u>	: namert
<u>namıs</u>	: namus
<u>namıs êt-</u>	: utanmak
<u>nān</u>	: ekmek
<u>nayıncar</u>	: ümitsiz, āciz
<u>nēbis</u>	: nefis, vicdan
<u>nēb(i)si ağır-</u>	: içi sızlamak
<u>nēbit</u>	: petrol, gazyağı
<u>nēbsēvür</u>	: bencil
<u>nēbsēvürlük</u>	: bencillik
<u>ne doğru</u>	: yanlış, yalan
<u>negile</u>	: nafile, şüphesiz
<u>nehak</u>	: haksız
<u>nehili</u>	: ne gibi, nasıl
<u>nelèt</u>	: lanet
<u>nèlèt kèrde</u>	: lanet getiren
<u>nēm</u>	: çığlık

<u>nemè</u>	: ne, nasıl
<u>nemèdènkè</u>	: neden
<u>nemişlè-</u>	: ne yapmak
<u>nerazı</u>	: razı olmayan
<u>nèrèssè</u>	: reşit olmayan
<u>nêt-</u>	: ne etmek, ne yapmak
<u>nıgta-</u>	: açıkça belirtmek
<u>nışanala-</u>	: işaretlemek
<u>niçik</u>	: nasıl, ne şekilde
<u>nikā</u>	: nikāh
<u>nīre</u>	: neresi, nereye
<u>nobat</u>	: nöbet
	0
<u>oba</u>	: köy
<u>oblast</u>	: bölge
<u>ocak</u>	: 1. ocak 2. kaynak, öz
<u>oduk-buduk êt-</u>	: (≈gümür-yamır êt-) münakaşa etmek
<u>odukâır-</u>	: kızdırmak
<u>odur</u>	: (?)
<u>ogur</u>	: hırsız
<u>ogurlık</u>	: hırsızlık
<u>ok</u>	: pekiştirme edatı
<u>oka-</u>	: okumak
<u>okara</u>	: tahta tabak
<u>okla-</u>	: atmak, fırlatmak
<u>okuv</u>	: tahsil, ihtisas

<u>okuvç1</u>	: öğrenci
<u>okyan</u>	: okyanus
<u>ol</u>	: o
<u>olar</u>	: onlar
<u>onça</u>	: o kadar
<u>onçaklı</u>	: onun gibi, şöyle
<u>ondan-mundan</u>	: ondan bundan
<u>onson</u>	: ondan sonra
<u>on</u>	: 1. doğru 2. mutlu, iyi
<u>on-</u>	: başarılı olmak
<u>ona-muna</u>	: ona buna
<u>onar-</u>	: becermek
<u>onatl1k</u>	: olgunluk
<u>onay</u>	: rahat
<u>onaysız duy-</u>	: rahatsız hissetmek
<u>onuşmaz</u>	: rahatsız
<u>ordèn</u>	: Lenin nişanı
<u>orlaş-</u>	: sesli ağlaşmak
<u>ornaş-</u>	: azar azar biriktirmek
<u>orun</u>	: yer
<u>õt</u>	: ateş
<u>otag</u>	: oda
<u>otır-</u>	: oturmak
<u>õtla-</u>	: yakmak
<u>õtluçöp</u>	: kibrit
<u>ovkat</u>	: yaşama ümidi
<u>ovsun-</u>	: 1. güçlenmek, kalkınmak 2. cesaretlenmek

<u>öy</u>	: 1. düşünce 2. çukur
<u>oyka-</u>	: sürüklemek
<u>öylan-</u>	: düşünmek, farzetmek
<u>öynam</u>	: düşünceli
<u>ozal</u>	: önce
Ö	
<u>öçür-</u>	: söndürmek
<u>ödè-</u>	: (bir şeye) layık iş yapmak
<u>öğè-</u>	: kusmak
<u>ökcè</u>	: taban
<u>ökcè göter-</u>	: taban kaldırmak
<u>ökdè-</u>	: mahir olmak
<u>öl</u>	: ıslak, nemli
<u>ölcek-yitcek</u>	: ölecek yitecek
<u>önüm</u>	: tarım
<u>ön:</u>	: ön
<u>önbaşçı</u>	: lider
<u>önèm</u>	: evvela
<u>önkü</u>	: önce
<u>önlèr</u>	: önceleri
<u>önrè(k)</u>	: bundan biraz önce
<u>önürt-</u>	: öne geçmek
<u>ör-</u>	: yetişmek, büyüme
<u>ör=gökten</u>	: yüksekten gökten
<u>örèn</u>	: çok
<u>örtèn-</u>	: azap çekmek
<u>öt-</u>	: geçmek, geçip gitmek

<u>ötünç</u>	: rica
<u>ötünç sorā-</u>	: rica etmek
<u>övel-</u>	: hayran kalmak
<u>övrān</u>	: defa, kez
<u>övrān-övrān</u>	: defalarca
<u>övrēn-</u>	: öğrenmek
<u>övret-</u>	: öğretmek
<u>övrül-</u>	: dönmek
<u>öv(ü)s-</u>	: rüzgārda dalgalanmak
<u>öy</u>	: ev
<u>öyēr-</u>	: evlendirmek
<u>öykē</u>	: öfke
<u>öykēn</u>	: akciğer
<u>öylē</u>	: öğle
<u>öyt-</u>	: sanmak, düşünmek
<u>öz</u>	: kendi
<u>özara</u>	: kendi aralarında

P

<u>pahay</u>	: rahatlığı anlatan edat
<u>pahır</u>	: fakir
<u>palla-</u>	: nefes almak
<u>palta</u>	: balta
<u>pal⁴ to</u>	: palto
<u>pañ-pañla-</u>	: iltifat etmek
<u>papipos</u>	: sigara kutusu
<u>parahat</u>	: huzurlu, rahat
<u>parkèt</u>	: parke

<u>pas</u>	: güzel
<u>pasport</u>	: pasaport
<u>patda-</u>	: birden vurmak
<u>pātiṣā</u>	: padişah
<u>pay-piyada</u>	: yalın ayak
<u>payhas</u>	: akıl, düşünce
<u>payrat-</u>	: dövmek
<u>pāytagt</u>	: başkent
<u>pēhim</u>	: fehim, anlayış, sağduyu
<u>pèkgè</u>	: (?)
<u>pekizè</u>	: temiz
<u>pêl</u>	: niyet
<u>pèlèkèt</u>	: felaket
<u>pènala-</u>	: saklanmak
<u>pèncèk</u>	: ceket
<u>pènd</u>	: öğüt
<u>pènsiya</u>	: emekli maaşı
<u>pènsiya çık-</u>	: emekli olmak
<u>pèr(e)zènt</u>	: çocuk
<u>pès</u>	: aşağı, alçak
<u>pèsèl-</u>	: azalmak, eğilmek
<u>pèssay</u>	: yavaşça
<u>pètèkè</u>	: karaciğer
<u>pètre-</u>	: yerinden fırlayacak gibi olmak (göz için)
<u>pèyda bol-</u>	: ortaya çıkmak
<u>pèyle-</u>	: gizlice takip etmek
<u>pılān</u>	: filan

<u>plıssı-pıçūr</u>	: zararkār, azgın
<u>pişırda-</u>	: fısıldamak
<u>piyada</u>	: piyade, yaya
<u>pikir</u>	: fikir
<u>pīl</u>	: kürek
<u>pisint</u>	: dış görünüş
<u>pişik</u>	: kedi
<u>pivo</u>	: bira
<u>pol</u>	: ev ve binaların altına döşenen tahta
<u>porsa-</u>	: kokmak
<u>portrèt</u>	: portre, resim
<u>propusk</u>	: 1. izin 2. parola 3. küpür
<u>protèst</u>	: protesto
<u>psihologiya</u>	: psikoloji
<u>pugta</u>	: sağlam
<u>pursat</u>	: fırsat, zaman
<u>puşman</u>	: pişman
<u>putyovka</u>	: dinlenme evi
<u>püçege çık-</u>	: boşa çıkmak
<u>püçèk</u>	: boş söz
<u>pürs</u>	: kalın ağaç
R	
<u>radiator</u>	: radyatör
<u>radio</u>	: radyo
<u>rakèta</u>	: roket
<u>rast</u>	: doğru, gerçek

<u>raykom</u>	: Sovyetler Birliđi Kominist Partisi bölge komitesi
<u>rayon</u>	: bölge
<u>razılaş-</u>	: mutabık olmak
<u>rènk</u>	: renk
<u>rısg</u>	: rızık
<u>rısgal</u>	: nasip
S	
<u>saçak</u>	: sofrası
<u>sada</u>	: 1. keyif 2. anlayışlı
<u>sag</u>	: sağ (taraf)
<u>sag-aman</u>	: sağ salim
<u>sagalan-</u>	: iyileşmek
<u>sagınay-</u>	: sığınmak
<u>sakgal</u>	: sakal
<u>sal-</u>	: yapmak, yerleştirmek
<u>salam</u>	: selam
<u>salga-</u>	: sallamak
<u>salih</u>	: nezaket
<u>salıa</u>	: an, vakit
<u>salış-</u>	: kurmaya çalışmak
<u>samra-</u>	: şuursuzca sayıklamak
<u>samsık</u>	: aptal
<u>samolyot</u>	: pilot, uçak
<u>sân-</u>	: düşünmek, hesaplamak, saymak
<u>sanı</u>	: tane, sayı
<u>sancılış</u>	: ağrı, sancı

<u>sandıra-</u>	: korkudan titremek
<u>sandırakla-</u>	: tir tir titremek
<u>sangatı</u>	: kaskatı
<u>saññilda-</u>	: soğuktan, korkudan ve kahırdan titremek
<u>saññıldavuk</u>	: sayısız
<u>sāp</u>	: saf
<u>sārı</u>	: taraf
<u>sars-</u>	: 1. sarısmak 2. titretmek
<u>saygar-</u>	: tanımak
<u>sayla-</u>	: seçmek
<u>szak</u>	: sazlık
<u>sèbit</u>	: yakın çevre
<u>segin-</u>	: 1. bir an durmak 2. saklanmak
<u>sehel</u>	: biraz
<u>sehra</u>	: sahra
<u>sèkunt</u>	: saniye
<u>sèkuntsayın</u>	: her saniye
<u>sèlcèr-</u>	: bir şeyin aslını düşünmek
<u>sèn</u>	: sen
<u>sèna</u>	: dua
<u>sèp-</u>	: serpmek, saçmak
<u>sèrèsāp</u>	: ihtiyatlı
<u>sermèlè-</u>	: eli ile yoklamak
<u>sès</u>	: oylama
<u>sīg-</u>	: sığmak
<u>sīg(1)r</u>	: sığır
<u>sīgır</u>	: ıslık çalma

<u>sīh</u>	: ucunda şiş bulunan demir dayak
<u>sıl-</u>	: silmek
<u>sın</u>	: kontrol etme
<u>sīn-</u>	: kırılmak, parçalanmak
<u>sīna-</u>	: sinamak, tecrübe etmek
<u>sīnla-</u>	: gözden geçirmek
<u>sīpa-</u>	: sıvazlamak
<u>sıpat</u>	: sıfat, durum
<u>sıpāyıcı</u>	: nezaket
<u>sıpir-</u>	: sıyırmak
<u>sır-</u>	: sıyırmak
<u>sırıp-süpür-</u>	: silip süpürmek
<u>sıy</u>	: etek
<u>sıyasat</u>	: siyaset
<u>sıyası</u>	: siyasî
<u>silkèlè-</u>	: silkelemek, sallamak
<u>silkme</u>	: tüylü kalpak
<u>siñ-</u>	: sinmek, içine nüfuz etmek
<u>sog-</u>	: çekip almak
<u>somal-</u>	: dik durmak, dikelmek
<u>sona</u>	: suna
<u>soñ</u>	: son, sonra
<u>soñ-soñlar</u>	: gittikçe
<u>sor-</u>	: emmek
<u>sora-</u>	: sormak
<u>sōrag</u>	: soru
<u>sortu</u>	: (?)
<u>sov-</u>	: kurtulmak

<u>sova geç-</u>	: sıyrılıp geçmek
<u>sovadıcı</u>	: soğutucu
<u>soval</u>	: soru, sual
<u>sovuk</u>	: soğuk
<u>sov(u)l-</u>	: uğramak
<u>sög-</u>	: söğmek, küfretmek
<u>sök-</u>	: çekmek
<u>söküp-düz-</u>	: bozup yapmak
<u>söv-</u>	: sevmek
<u>sövdā</u>	: ticaret
<u>sövêş-</u>	: savaşmak
<u>söy-</u>	: sevmek
<u>sözlè-</u>	: söylemek
<u>stol</u>	: masa
<u>subut êt-</u>	: ispat etmek
<u>subutnama</u>	: delil
<u>sud</u>	: mahkeme
<u>sudur</u>	: görünüş, şekil
<u>sulh</u>	: gönül, yürek
<u>sulhı al-</u>	: içi götürmek
<u>sunşur-</u>	: (?)
<u>surnuk-</u>	: güçten düşmek
<u>suv</u>	: su
<u>suv coşgunı</u>	: sel
<u>suva gark bol-</u>	: suya batmak
<u>suvlup-</u>	: süzülme
<u>sübüt</u>	: tasdik
<u>sübüt êt-</u>	: ispatlamak

<u>sülçi</u>	: savcı
<u>sülmüre-</u>	: somurtmak
<u>sünç-</u>	: sürmek
<u>sür-</u>	: kullanmak
<u>sürçək</u>	: kaygan
<u>süs-</u>	: süzmek
<u>sütəm</u>	: sitem
<u>süyəm</u>	: işaret
<u>süyəm barmagı</u>	: işaret parmağı
<u>süyn-</u>	: 1. sünmek 2. genişlemek 3. a- çıklamak
<u>süyndür-</u>	: sündürmek, uzatmak
<u>süyş-</u>	: hareket etmek, yönelmek, kıpırdamak
<u>süyt</u>	: süt
<u>süyükdir-</u>	: uzun uzun sohbet etmek
Ş	
<u>şa bag</u>	: asıl bahçe, büyük bahçe
<u>şanla-</u>	: şangırdamak
<u>şar</u>	: büsbütün
<u>şar gara</u>	: simsiyah
<u>şarkıldat-</u>	: şakırdatmak
<u>şart-</u>	: yarılmak
<u>şay</u>	: süs, tertibat
<u>şay(ı)</u>	: madeni para, 5 kapiklik
<u>şemāl</u>	: kuzey, kuzey rüzgârı
<u>şeydibəm</u>	: o şekilde, öylece

<u>şeylè</u>	: söyle, onun gibi
<u>şığār</u>	: yazılı propoganda
<u>şiltak</u>	: çamur
<u>şindèm</u>	: şimdiki an, şu an, hālā
<u>şobada</u>	: (?)
<u>şol</u>	: şu, o
<u>şomuka</u>	: (?)
<u>şōr</u>	: tuzlu
<u>şovun-</u>	: gürültü koparmak
<u>şular</u>	: şunlar

T

<u>tagalla</u>	: bir işi halletmet için bulunan çare
<u>tagapıl</u>	: sabır, kanaat
<u>tagaşık</u>	: güzel
<u>tagaşiksız</u>	: yaraşiksız
<u>tagta</u>	: tahta
<u>takad</u>	: tahammül
<u>takdir</u>	: takdir
<u>takık</u>	: hakikat, doğru
<u>takır</u>	: meydan
<u>takmın</u>	: tahmin
<u>talon</u>	: bir şeyi almak için verilen resmî kâğıt
<u>talon-palon</u>	: izin mizin
<u>tām</u>	: ev, oda
<u>tana-</u>	: tanımak

<u>tanīmal</u>	: meşhur
<u>tap-</u>	: bulmak
<u>tapba</u>	: aniden, birden bire
<u>tarap</u>	: taraf
<u>tarelka</u>	: tabak, kâse
<u>tarsa</u>	: beklenmedik şekilde
<u>tart-</u>	: benzemek
<u>tas</u>	: neredeyse
<u>taşla-</u>	: bırakmak, terk etmek
<u>tay</u>	: cihet
<u>tayak</u>	: sopa
<u>tayak atım yèr</u>	: bir sopa atımı mesafe
<u>taydan</u>	: denk
<u>tāyın</u>	: şimdiki, şu anki
<u>tayyār</u>	: hazır
<u>tebīgat</u>	: tabiat, mizaç
<u>teç</u>	: taç
<u>tègèlè-</u>	: yuvarlaklaştırmak, döndermek
<u>tèklip</u>	: teklif
<u>tèlèk</u>	: yanlış
<u>tèlèy</u>	: istek, dilek
<u>tèlim</u>	: defalarca, çok
<u>tèlpèk</u>	: kalpak, şapka
<u>tèn</u>	: vücut
<u>tèn bèr-</u>	: vücuda getirmek
<u>tèrcimè</u>	: tercüme
<u>tèrtib</u>	: tertip, düzen
<u>tèrtibe sal-</u>	: düzenlemek

<u>tètèlli</u>	: benzeme, benzeyiş
<u>teze</u>	: taze, yeni
<u>tezèlig</u>	: haber
<u>tıgşıt</u>	: arttırılan
<u>tırkıldat-</u>	: tıkırdatmak
<u>tigir</u>	: tekerlek
<u>tikèn</u>	: diken
<u>tikènèklè-</u>	: diken diken olmak
<u>tin</u>	: küçük
<u>tirke-</u>	: takmak
<u>tirsèk</u>	: dirsek
<u>tisgin-</u>	: tiksilmek, çekilmek, irkilmek
<u>titirdèklè-</u>	: titremek
<u>tiz</u>	: tez, çabuk
<u>tōba</u>	: tövbe
<u>togalak</u>	: (?)
<u>togalan-</u>	: dönmek
<u>togsan</u>	: doksan
<u>tokaylıg</u>	: (?)
<u>tolkun-</u>	: dalgalanmak
<u>topbak</u>	: topak
<u>tor</u>	: ağ
<u>tōrba</u>	: torba
<u>toşan</u>	: tavşan
<u>toy</u>	: toy, merasim
<u>tozan</u>	: toz
<u>tozat-</u>	: tozlandırmak
<u>tōhmèt</u>	: töhmet, iftira

<u>tölè-</u>	: ödemek
<u>tör</u>	: ön, başköşe
<u>töten</u>	: duman
<u>tövèkgè</u>	: azim
<u>tövèrèk</u>	: etraf
<u>traktor</u>	: traktör
<u>tsistèrna</u>	: tank
<u>tumboçka</u>	: komodin
<u>tupān</u>	: tufan, güçlü rüzgār
<u>tur-</u>	: kalkmak
<u>turb</u>	: demir
<u>turba</u>	: boru
<u>turđı</u>	: uzun
<u>Turskavèts</u>	: Türk
<u>tutuş</u>	: bütün
<u>tutuşlık</u>	: birlik, beraberlik
<u>tut</u>	: dut
<u>türkān</u>	: saf, kolay inanan
<u>türme</u>	: hapisane
<u>tüssè</u>	: duman
<u>tütcar</u>	: tüccar
<u>tüycèr-</u>	: yüzünde tüy çıkmak

U

<u>uç-giraksız</u>	: uçsuz bucaksız
<u>uçāstok</u>	: bölge
<u>ūçdantutma</u>	: baştan başa
<u>uçur</u>	: vakit, mahal

<u>uçuş-gon(u)ş</u>	: uçuş konuş
<u>ugra-</u>	: yola çıkmak, gitmek
<u>ug(u)r</u>	: yön
<u>ugursız-utgusız</u>	: bir işe yaramaz
<u>ükla-</u>	: uyumak
<u>ulan-</u>	: faydalanmak, kullanmak
<u>ulı</u>	: büyük
<u>ulı-kiçi</u>	: büyük küçük
<u>ulı sapak</u>	: büyük ibret
<u>ullakân</u>	: oldukça iri
<u>ulukdıda-</u>	: canlandırmak
<u>ur-</u>	: vurmak, çarpmak
<u>urgın</u>	: vurgun
<u>uruş</u>	: savaş, kavga
<u>usul</u>	: yavaş
<u>usulluk</u>	: yavaşça
<u>uya</u>	: kızkardeş
<u>uz</u>	: 1. düzgün 2. güzel görünümlü
<u>uzın</u>	: uzun
	Ü
<u>üçin</u>	: için
<u>Ülkèr</u>	: Ülker yıldızı
<u>ümsüm</u>	: sessiz, sakin
<u>üniversitèt</u>	: üniversite
<u>üns</u>	: dikkat
<u>üsgürincirè-</u>	: kısa aralıklarla öksürmek
<u>üşè-</u>	: üşümek

<u>üşèril-</u>	: dikkatle seyretmek
<u>üş-</u>	: toplanmak, üşüşmek
<u>üytgè-</u>	: değişmek
<u>üytgèvsiz</u>	: sabit
<u>üzlèm-saplam</u>	: şöyle böyle

V

<u>vag bèr-</u>	: vızıldamak
<u>vagır</u>	: gürültü patırtı
<u>vagırda-</u>	: yaygara yapmak
<u>vagt</u>	: vakit, zaman
<u>vagtlayın</u>	: geçici
<u>valla</u>	: vallahi, birini ikna etmek için kullanılan söz
<u>vèrtolyot</u>	: helikopter
<u>vèzipè</u>	: vazife, görev
<u>vèzipè çek-</u>	: görevden almak
<u>vi</u>	: vay!

Y

<u>ya-da</u>	: veya
<u>yada-</u>	: yorulmak
<u>yagday</u>	: durum, fırsat
<u>yagırnı</u>	: sırt, arka
<u>yagısam</u>	: (?)
<u>yagış</u>	: yağmur
<u>yāglıg</u>	: başörtüsü
<u>yagni</u>	: yani

<u>yagşı</u>	: yahşı, iyi
<u>yagşı-yaman</u>	: iyi kötü
<u>yagtı</u>	: ışık
<u>yā-ha</u>	: veya
<u>yala</u>	: yal, katık
<u>yalak</u>	: gibi
<u>yalam</u>	: pek az
<u>yalan</u>	: yalan
<u>yalañaç</u>	: çıplak, yalın
<u>yalbar-</u>	: yalvarmak
<u>yaldır</u>	: parlak
<u>yaldıra-</u>	: parlamak
<u>yalı</u>	: gibi, kadar
<u>yalım-yulum êt-</u>	: güler yüz göstermek
<u>yalın</u>	: yalın, sadece
<u>yalkan-</u>	: günahından kurtulmak
<u>yallakla-</u>	: 1. arkadaşlık etmek 2. gülüm- semeye çalışmak
<u>yalnış</u>	: hata, yanlış
<u>yalpıldavuk</u>	: parlayan, ışık saçan
<u>yaltakla-</u>	: göz gezdirmek
<u>yaman</u>	: kötü
<u>yandak</u>	: çiçek
<u>yangıc</u>	: yakıt
<u>yanta-</u>	: yanaştırıp koymak
<u>yantakla-</u>	: sokuşturmak
<u>yañ</u>	: 1. yan 2. az önce
<u>yaña</u>	: 1. taraf 2. defa, kez 3. ...+dan yana

<u>yağadan</u>	: yeniden, tekrar
<u>yağı</u>	: yeni, şimdi, demin
<u>yağkı dünya</u>	: ahiret
<u>yağsı</u>	: alay
<u>yağsıla-</u>	: alay etmek
<u>yāp</u>	: hendek
<u>yap-</u>	: örtmek
<u>yapık</u>	: örtülü
<u>yap(ı)lan-</u>	: yaslanmak
<u>yapış-</u>	: yapışmak, asılmak, sıkıca tut- mak
<u>Yaponiya</u>	: Japonya
<u>yar-</u>	: ısırarak
<u>yarag</u>	: 1. silah 2. bahane
<u>yaramaz</u>	: yaramaz, fena, kötü
<u>yārān</u>	: dost
<u>yāri</u>	: yarım
<u>yarı gicè</u>	: gece yarısı
<u>yārıl-</u>	: yarılmak
<u>yarım āy</u>	: on beş gün
<u>yarım-yaş bol-</u>	: ağlamak
<u>yarlık</u>	: etiket
<u>yārpi</u>	: yarı
<u>yarsı-</u>	: eğilmek
<u>yārtı</u>	: yarım
<u>yasal-</u>	: yapılmak
<u>yāş</u>	: genç
<u>yāşı duruğsan</u>	: orta yaşlı

<u>yaşın-</u>	: örtünmek
<u>yaşır-</u>	: gizlemek, örtmek
<u>yāşlık êt-</u>	: cahillik etmek
<u>yaşulu</u>	: yaşlı
<u>yāt</u>	: hatırlama, hafıza, yād
<u>yat-</u>	: 1. yatmak 2. bulunmak
<u>yatak</u>	: ahır
<u>yatlama</u>	: hatıra
<u>yay-</u>	: 1. doğrultmak 2. açmak
<u>yayra-</u>	: yayılmak
<u>yaz-</u>	: açmak
<u>yazay-</u>	: döşemek
<u>yazgı</u>	: kayıt, yazma
<u>yazsaңызla-</u>	: yaslanmak
<u>yègèn</u>	: yeğen
<u>yèkè</u>	: sadece, yalnız
<u>yèkè gramam</u>	: bir gram
<u>yènè</u>	: yine, üstelik, tekrar
<u>yèn-</u>	: yenmek, kazanmak
<u>yèñici</u>	: yenen, galip
<u>yèñil</u>	: hafif
<u>yèñil-yèlpāy</u>	: (çok) hafif
<u>yèñilleş-</u>	: hafifletmek
<u>yèñillik bilèn</u>	: kolaylıkla
<u>yèniş</u>	: zafer
<u>yèrçèkèn</u>	: yere batan
<u>yèri</u>	: haydi
<u>yèt-</u>	: yetişmek

<u>yıg-</u>	: yıǵmak
<u>yıg(1)r-</u>	: ezmek
<u>yıgna-</u>	: toplamak
<u>yıkık-yumrık</u>	: ,yıkık dökük
<u>yıl-yıldan</u>	: yıldan yıla
<u>yılgın</u>	: ılgın ağacı, kabuğu kızıl kırmızı bir ağaç
<u>yılgır-</u>	: gülmek, gülümsemek
<u>yılla-</u>	: (< yıl yıllamak) yıl geçirmek
<u>yındam</u>	: yük
<u>yigit</u>	: yiğit
<u>yigrèn-</u>	: iğrenmek
<u>yitir-</u>	: kaybetmek
<u>yogsam</u>	: yoksa
<u>yokarı</u>	: yukarı
<u>yol bër-</u>	: izin vermek
<u>yel-yoda</u>	: yol yordam
<u>yolbaşçı</u>	: öndegelen
<u>yolda-ızda</u>	: yolda izde
<u>yon-</u>	: yontmak
<u>yönè</u>	: fakat
<u>yönè-mönè</u>	: söyle böyle
<u>yönè yèrè</u>	: boş yere
<u>yönèkèy</u>	: basit
<u>yör-</u>	: fırsat kollamak
<u>yöre-</u>	: yürümek
<u>yöriş</u>	: yürüyüş
<u>yubka</u>	: etek

<u>yubka-bèylèki</u>	: etek gibi
<u>yum-</u>	: yummak, kapamak
<u>yumluğ</u>	: (?)
<u>yumuş</u>	: iş
<u>yurt</u>	: ev, memleket
<u>yuvaş</u>	: yavaş, hafif
<u>yuvaş-</u>	: sakinleşmek
<u>yuvaşlık bilèn</u>	: sakince
<u>yuvdun-</u>	: yutkunmak
<u>yuvut-</u>	: yutmak
<u>yürèginè düv-</u>	: yüreğine bağlamak
<u>yürek gısdırıcı</u>	: iç sıkıcı
<u>yürèksè</u>	: çerez
<u>yüt-</u>	: yitmek
<u>yüvrük</u>	: yörük
<u>yüzi-gözi gülüp dur-</u>	: güler yüzlü olmak
<u>yüzündèn gar yag-</u>	: surat asmak

Z

<u>zāg</u>	: kuzgun
<u>zant</u>	: niyet
<u>zarp</u>	: hız
<u>zarp bilèn</u>	: 1. hızla 2. gücünü toplayarak
<u>zat</u>	: nesne, şey
<u>zāyala-</u>	: bozmak, ziyan etmek
<u>zehmet</u>	: zahmet, emek
<u>zehrè-</u>	: çok korkmak, ödü kopmak
<u>zèn</u>	: kadın

<u>zèrur</u>	: zarurî, lüzumlu
<u>zèyrèn-</u>	: şikāyet etmek
<u>zıbirda-</u>	: 1. hızla gitmek 2. atılmak
<u>zıñ-</u>	: atmak, fırlatmak
<u>zōr</u>	: zor, kuvvetli
<u>zōrayak</u>	: zorlukla
<u>zovlat-</u>	: avazı çıktığı kadar bağırarak
<u>zövvè tur-</u>	: birden ayağa fırlamak

BİBLİYOGRAFYA

(1) ULAŞTIKLARIMIZ

- Y. AZMUN, Ana Çizgileriyle Türkmençe Dilbil-
si, Ankara Üniversitesi DTCF yay.
Ankara 1983
- P. AZIMOV, B. ÇARLIYAROV, Orfografik Sözlük, (4-10 klaslar
üçin) Aşgabad Magarifi, 1986
- N.A. BASKAKOV, B. KARRIYEV, Turkmensko-russkiy Slovar
Moskva 1968
- H.K.B. BAYATLI, Halk Şiirinde Irak Türkmen Ağzı
dil incelemesi (Doktora tezi) İs-
tanbul Üniversitesi, Edebiyat fa-
kültesi, İstanbul 1979
- L. BAZIN, (çeviren: E. Gemalmaz) "Le Turkmene"
PhD C.I Wiesbaden 1959, s. 308-317
- S. ÇAGATAY, Türk Lehçeleri Örnekleri II, Ya-
şayan Ağız ve Lehçeler, Ankara
1972, s. 28-39
- İ. ÇENELİ, Türkmen Türkçesi Sözlüğü, TDAY
1982-1983, Ankara 1986
- A.B. ERCİLASUN, Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri
3. baskı, Kültür Bakanlığı, Ankara
1990
- M.Y. HAMZAYEV, Türkmen Dilinin Sözlüğü, Aşhabad
1962
- K. KENESBAYOĞLU, (Çeviren: H. Oraltay, N. Yüce,
S. Fınar), Kazak Türkçesi Sözlüğü
Türk Dünyası Araştırmaları Yıllığı
İstanbul 1986

- S. PAYLI, Altay Filolojisi ve Türkoloji E-tütleri kılavuzu, TDAY 1958, Ankara 1958, s. 228-232
- MUSTAFAYEV, ŞÇERBIN, Rusça-Türkçe Sözlük, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1989
- TDK., Derleme Sözlüğü (I-XII), TDK., Ankara 1963-1982
- T. TEKİN, Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler, Ankara 1975, s. 80-108
- Z.V. TOGAN, Bugünkü Türk İli Türkistan ve Yakın Tarihi, İstanbul 1981
- A.R. YALMAN (YALKIN), Cenupta Türkmen Oymakları I, II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977
- K. YUDAHİN, (Çeviren: A. Taymas) Kırgız Sözlüğü (I-II), TDK., Ankara 1988

(2) ULAŞAMADIKLARIMIZ

- S. AGABEKOV, Uçebnik tyurkmenskago- ahal-te-
kinskago- nareçiya s prilojeniem
sbornikaposlovits i pogovorok
tyurkmen Zakaspiyskoy oblasti,
Aşkabad 1904, IV , s.25-100
- A. ALİEV, K. BORİEV, Russko-Türkmenkiy slovar,
Aşkabad 1929
- P. AZIMOV, Fonetiçeskie izmeneniya nablyu-
daemie v sheobrazovatel'nih
formah turkmenskogo yazıka,
Aşkabad 1944, 16, s.25
- Y. AZMUN, İran Türkmençesi, Bir Yamut Ağzı:
Arzuv, JTS, C.2, 1978, s.1
- K. BAILIEV, B. KARRYEV, Türkmeno-Russkiy Slovar,
Aşkabad 1946
- N. BASKAKOV, Ob osobennostyah govora severo-
kavkazskih turkmenov-truhmenov/
Yazıki severnogo Kavkaza i Dages-
tana 2, 1949, s.140-182
- S. BATIROV, M. SAKALI, Türkmeno-Russkiy Slovar,
Aşkabad 1940
- İ. BELYAEV, Turkmenskaya Grammatika,
Aşkabad 1915
- İ. BELYAEV, Russko-Turkmenskiy slovar,
Aşkabad 1913, VII, s.176

- J. BENZING, Über die Verbformen im Türkmenischez, MSOSW 42, 1939, s.1-56
- İ. REREZİN, Recherches sur les dialectes musulmans I, Kazan 1848
- B. BRENTJES, Zur Datierung der turkmenischen Frühzeit, CAJ, C.29, 1985, s.161
- G. DOERFER, O. HANSER, Türkmen Manuel, Wien 1977 (O. Hanser, Türkmencenin el kitabı, Wien 1977), UAJ, C.3, 1983, s.232, (Tanıtma-Tenkit)
- G. DULLING, An Introduction to the Turkmen Language, London 1960
- A. GABAİN, Ein türkmenisches Volksmärchen, UAJ, C.31, 1959, s.95
- M. GELDİEV, Sbornik trukmenskih narodnih pogovorok, poslovits i zagadok, Aşkabad 1925
- M. GELDİEV, G. ALPAREV, Türkmen dilinin grammatikası, Aşkabad 1929
- I. KECSKEMETI, Über die langen Vokale im Türkmenischen, FUF, C.37, 1969, s.190
- A. POTSELUEVSKIY, Rukovodstvo dlya izučeniya turkmensogo yazıka s prilozheniem kratkogo turkmeno-russkogo slovaryä, Aşkabad 1929